

Політична регіоналістика

конспект лекцій.

Затверджено кафедрою політичних наук і права,
протокол №13 від 30.06.2023 р.

Уклад.: Перегуда Є.В.

Лекція 1. Політична регіоналістика як наука та навчальна дисципліна

1. Просторовий поворот в соціальних науках. Теорії регіоналізму.
 2. Політична регіоналістика: об'єкт, предмет, методи.
 3. Термінологічний апарат політичної регіоналістики.

1. Просторовий поворот (spatial turn) в соціальних науках. Теорії регіоналізму

Глобалізація відбувається на двох рівнях – на рівні економіки, політики, ідеології домінують інтеграційні процеси, а на масовому рівні – регіоналізація та архаїзація.

Robertson R. Globalization: social theory and global culture. L., 1992.

Idem. Glocalization: time-space and homogeneity – heterogeneity / Ed. by M. Featherstone, S. Lash, R. Robertson. L., 1995. P. 25-44.

Глокалізація – це не просто гібрид глобалізації і локалізації, це наслідок свободи, адже вона дає змогу громадам «унікально» реагувати на глобалізацію. Глокалізація покликана «надихати, зміцнювати локальні спільноти через стратегічне спрямування глобальних ресурсів на розв'язання місцевих проблем, досягнення позитивних соціальних змін і задоволення мінливих культурних інтересів та потреб співтовариства.

Mendis P. Glocalization: the human side of globalization as if the Washington consensus mattered. 2nd ed. Morrisville : Lulu Press, 2007. P.2.

Доволі часто глобалізацію ототожнюють із детериторіалізацією, супроводжуваною зменшенням ролі кордонів чи навіть їх руйнуванням. Насправді ж спостерігається не зменшення ролі територіальних меж, а певна видозміна їхніх функцій; з традиційними адміністративними кордонами конкурують «невидимі».

Е.Соджа. Постмодерні географії. 1998.

Полідисциплінарність.

Теорії просторового розвитку суспільства

- Концепції **соціального простору** П.Бурдьйо, А.Лефевра
- Концепція **регіональної економіки** (В.Айзард, 1950-ті)
- Концепція **постсуверенітету** (М.Кітлінг). *Диверсифікація управління.*
- Концепції **центр-периферійних відносин** (Е.Валерстайн /в контексті міжнародних відносин/, С.Роккан, Е.Шилз /в контексті політико-адміністративних відносин/)

С.Роккан. Центр – це місце, з якого здійснюється контроль над взаємодією між власниками ресурсів та над інформаційно-комунікаційними потоками. Центрам протистоять периферії; основна характеристика периферійності – ступінь залежності від центру. Територія розглядалася ним як теоретична категорія, яка допомагає упорядковувати транзакції між різними центрами і між центром та периферією. Дослідження цих взаємовідносин має враховувати географічні особливості території, технологічні умови для переміщень і комунікацій; воєнні умови для експансії, економічні умови для взаємообмінів і торгівлі, культурні умови комунікації (етнічні, мовні, релігійні та інші).

- Теорія **лояльності** А. Хіршмана. *Стратегія «голосу» та стратегія «виходу».*
- «**Простір потоків**» (space of flows) (М.Кастельс)
- Концепції **федералізму** (Д.Елейзер, Р.Уотс)

Українські дослідники регіонального розвитку

Історики	Я.Верменич та ін.
Економісти	З.Варналій, М.Долішній, Я.Жаліло
Юристи	М.Баймуратов (МС), О.Батанов (МС, МЦ), С.Давтян (ВВ), В.Дерець (ВВ), В.Кампо (Парт, Виб), О.Мельничук (МЦ), Т.Проценко (ВВ)
Політологи	Р.Безсмертний (ДЦ), А.Береза, М.Їжа, А.Коваленко (ВВ), С.Коч (Фр), І.Кресіна (АТУ), О.Кукарцев, В.Малиновський (ВВ), Л.Нагорна, С.Наумкіна (МС), А.Некряч (МС), Т.Панченко , Є.Перегида (ВВ), С.Римаренко, О.Стойко (ЦСЕ), Т.Татаренко , М.Токар, В.Токовенко (ДЦ), Ю.Узун (ДЦ)
Держуправління (публічне управління)	Т.Безверхнюк, О.Бориславська, В.Борденюк, В.Вакуленко , Н.Васильєва, О.Васильєва, М.Дацишин, В.Керецман , В.Куйбіда , П.Надолішній, Н.Нижник, В.Олуйко, М.Пухтинський, В.Ребкало, С.Романюк, С.Серьогіна, О.Сушинський, А.Ткачук

ВВ – виконавча влада

АТУ – адміністративно-територіальний устрій

МС – місцеве самоврядування

МЦ – муніципальне право

Парт – діяльність політичних партії на місцевому рівні

Виб – місцеві вибори

ДЦ – політика децентралізації

Фр – фронтири

ЦСЕ – регіональне управління у країнах Центральної та Східної Європи

Напрями регіональних досліджень

- Регіонознавство (вивчення окремих регіонів як комплексних явищ)
- Регіонологія (вивчення окремих регіонів як комплексних явищ)
- Регіональна наука
- Політична географія (вивчення географічних об'єктів /країн, місцевостей, населених пунктів тощо/. Властива інтерпретація взаємодії явищ у просторі. Також виділяється географічне державознавство.)

Fellmann et al.: політична географія досліджує територіальну організацію, просторовий розподіл та поширення політичних явищ, включно їх вплив на інші територіальні компоненти суспільства та культури.

- **Політична регіоналістика**

М.Ізард: «Наука про регіони має втрутитися у сферу теорії, в якій центральне місце посядуть районні та міжрайонні структури й функції. Така теорія має відкрити та узагальнити взаємозалежності між системою та її підрозділами... Вона повинна вийти за межі ортодоксальних теорій соціальних наук та зробити акцент на тих взаємодіях політичних, соціальних та економічних чинників, якими раніше зазвичай нехтували».

2. Політична регіоналістика: об'єкт, предмет, методи

"Політична регіоналістика – один з напрямів як політології, так й регіоналістики, що вивчає проблеми регіональної структури держави і суспільства, регіонального розвитку і міжрегіональної взаємодії, ...приділяє особливу увагу просторовим формам політичних явищ, динаміці політичних процесів та інститутів в регіонах, характеру і розстановці політичних сил, своєрідності процесів формування регіональних еліт, проблемам взаємодії центру та периферії, а також зворотного впливу регіонального політичного середовища на державу і суспільство в цілому"

«**Об'єктом** політичної регіоналістики є об'єкт політології, тобто політичні інститути, явища і процеси. Як результатом синтезу географії та політології є політична географія, так результатом синтезу регіональної науки та політології стала політична регіоналістика. » «Але для більш чіткого визначення (об'єкта) слід керуватися правилом територіальної диференціації, яке означає розгляд тільки тих політичних явищ, які характеризуються територіальною неоднорідністю.»

Політична регіоналістика приділяє головну увагу державній регіональній політиці, розглядаючи при цьому як експліцитні, так і імпліцитні її форми. Регіональна політика при такому підході розуміється як один із напрямків внутрішньої політики, яку проводить центральна влада щодо регіонів. Приватні (партійні, галузеві, відомчі) прояви регіональної політики розглядаються у спеціальних дослідженнях.

Об'єкт та предмет політичної регіоналістики

- 1. Політичні інститути.** До політичних інститутів належать держава та його адміністративні одиниці. Для політичної регіоналістики цікаві: національна влада (в контексті її діяльності, що має територіальну проекцію й територіальний ефект); влада на регіональному та місцевому рівнях; партії, групи інтересів та групи тиску. Правило диференціації означає, що ми розглядаємо регіональні проекції партій, тобто їх діяльність в регіонах і у зв'язку з регіонами.
- 2. Політичні системи та політичні режими.** Дослідження: регіональних відмінностей у національній політичній системі і в національному політичному режимі. При досить великих відмінностях можна говорити про регіональні політичні системи і регіональні політичні режими.
- 3. Політичні процеси.** Приклад: дослідження регіональних відмінностей в результатах національних виборів. Або розглядаються політичні процеси суто регіонального або місцевого рівнів.
- 4. Політична культура, політична поведінка і політична участь.** Приклад: дослідження регіональних відмінностей в політичній культурі, визначення регіональних політичних культур.
- 5. Політичні еліти і політичне лідерство.** Приклад: аналіз процесів формування регіональних політичних еліт і політичного лідерства на регіональному рівні.
- 6. Політичні комунікації.** Дослідження: політичних комунікацій між центром і регіонами, відмінностей в особливостях політичних комунікацій між регіонами, політичних комунікацій в окремо взятих регіонах.

Окремі особливості предмету політичної регіоналістики

Внутрішньополітичні відносини:

- відносини між центром та регіонами (вертикальний вимір політичної регіоналістики);
- політичні процеси в самих регіонах (горизонтальний вимір політичної регіоналістики).

Окремі аспекти міжнародних відносин, проте, вивчаються в рамках політичної регіоналістики. Приклади: 1) регіони можуть підвищувати свій статус, перетворюючись в держави або займаючись зовнішньою політикою; 2) держави знижують територіально-політичний статус, входячи до складу іншої держави або створюючи нову державу разом з іншими державами. Внаслідок глобалізації багато регіонів стають гравцями на міжнародній арені. Світ вже не поділений настільки жорстко на національні держави, як в ХІХ ст. і протягом більшості ХХ ст.

*Політичну регіоналістику можна розглядати як частину **порівняльної політології**, відмінність полягає в рівні досліджень. Якщо порівняльна політологія займається кроснаціональними дослідженнями, то політична регіоналістика – **кроссрегіональними**.*

Методи дослідження

Загальнонаукові методи :

- **Аналіз** – метод наукового дослідження явищ, предметів тощо шляхом поділу їх на складові з метою з'ясування їх структури, якостей, зв'язків.
- **Синтез** – метод наукового дослідження явищ, предметів, дійсності в цілості, єдності та взаємозв'язку їх частин.
- **Індукція** – спосіб пізнання, що ґрунтується на отриманні загальних висновків і положень на основі вивчення окремих фактів, явищ і процесів або більш загального знання на основі менш загального.
- **Дедукція** – метод пізнання, що базується на отриманні окремих конкретних висновків, положень, закономірностей стосовно розвитку цілісної системи.
- **Аналогія** – вивчення одних предметів і явищ ґрунтується на їх схожості з іншими.
- **Моделювання** – використання моделі як засобу дослідження явищ і процесів. Під моделями розуміють системи, що замінюють об'єкт пізнання і є джерелом інформації про нього.
- **Абстрагування** – метод, що дає змогу переходити від конкретних предметів до загальних понять та законів розвитку і застосовується в процесі перспективного планування. Метод мав важливе значення в дослідженні основних напрямів державної регіональної політики, зокрема щодо стратегічного планування розвитку, планування та забудови населеного пункту.
- **Конкретизація** – метод, за допомогою якого досліджується стан предметів у зв'язку з певними умовами їх існування та історичного розвитку.

- **Системний аналіз** – метод, що передбачає оцінку об'єкта як системи з усіма чинниками, що впливають на його функціонування.
- **Формалізація** – метод дослідження об'єктів шляхом представлення їх елементів у вигляді спеціальної символіки, формули.
- **Гіпотетичний** – метод, що застосовується при вивченні нових явищ, які не мають аналогів, ґрунтується на науковому передбаченні і потребує перевірки на практиці та теоретичного обґрунтування для формування наукової теорії.
- **Аксіоматичний** – метод побудови наукової теорії, за якого деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них за певними логічними правилами. Дослідження системи МС побудовано на аксіоматичних твердженнях теорій держуправління, держави і права, економічних концепцій, положеннях конституційного, адміністративного та цивільного права.
- **Історичний** – метод, який дає змогу дослідити виникнення, формування та розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності з метою виявлення внутрішніх та зовнішніх зв'язків, закономірностей і суперечностей.
- **Порівняльний**
- **Монографічний** – метод вивчення окремих об'єктів, які є типовими для загальної сукупності і представляють передовий досвід.
- **Спостереження** – метод, що передбачає систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єкта, який має відповідати таким вимогам, як передбачуваність, планомірність, цілеспрямованість, активність, систематичність.
- **Експеримент** – метод, за допомогою якого науково представлений досвід відповідно до мети дослідження для перевірки теоретичних результатів.
- **Балансові** – методи, що забезпечують пропорційність між різними явищами і процесами, виявляють наявні взаємозв'язки.
- **Соціологічні** – методи, які охоплюють анкетування, інтерв'ювання, соціометричне опитування, соціологічний експеримент.

Політологічні підходи та методи

- системний (структурно-функціональний);
- інституційний (неоінституціоналізм);
- політико-культурний (Г. Алмонд та ін.) – в центрі уваги нормативно-ціннісні аспекти, пов'язані з елементами регіональної структури;
- елітистський (В. Парето, Г. Моска та ін.) – аналіз регіональних політичних еліт та регіональні особливості еліт;
- конфліктологічний – вивчення конфліктів всередині територіально-політичних систем та між ними;
- соціологічний;
- та ін.

Економічні методи дослідження:

- статистичні (індексний, кореляційний, регресійний, метод ланцюгових підстановок і різниць, метод групувань, порівнянь, середніх абсолютних і відносних величин, метод підрахунку резервів за факторними відхиленнями, метод відхилень, метод матриць координат, графічний метод). За допомогою цих методів формується місцевий бюджет, визначається оптимальний варіант системи місцевих фінансів, оцінюються стратегічні рішення щодо розвитку галузей соціально-культурного та соціально-побутового призначення, транспортної системи тощо;
- економіко-математичні (методи формулювання економічних умов, методи економічного моделювання, методи кількісної оцінки економічних ризиків, функціонально-вартісний аналіз). Застосовано, зокрема, при оцінці переваг програмно-цільового управління соціальною структурою та оптимізації управління нею в умовах адміністративної реформи в Україні;
- абдуктивний метод збирання політичної інформації, за допомогою якого досліджуються процеси та явища суспільного життя. Суть методу полягає в тому, що дослідник сам активно включається в досліджуваний процес. Застосовуючи абдуктивний метод, керівник органу МС насамперед у неформальній обстановці спілкується зі своїми односельцями. Мета спілкування – не стільки підвищення авторитету, створення іміджу “простого і доступного” керівника, скільки отримання інформації про актуальні проблеми, пов’язані з життям територіальної громади.

Важливим методологічним постулатом аналізу регіонального розвитку, розробки і реалізації відповідних політик є адміністративно-територіальний устрій, що забезпечує ієрархію управління регіонами та реалізацію державних політик. Тому в регіоналістиці широко використовується **метод таксонування (або районування)**, який передбачає поділ територій на зіставні території чи ієрархічно підпорядковані таксони. У регіоналістиці найчастіше використовують математичні моделі (моделі регіонального аналізу), які поділяють на такі групи як моделі економічної бази, моделі «витрати — випуск», економічні моделі. З усього різноманіття методик і моделей на національному рівні застосування знаходять ті, які країни вважають за доцільне використовувати.

Прикладне значення політичної регіоналістики

Регіональний політичний аналіз дозволяє комплексно досліджувати політичну ситуацію, яка складається в певному регіоні, або порівнювати політичні ситуації в різних регіонах. Такий аналіз широко затребуваний при політичному консультуванні, якщо замовник дослідження є представником даного регіону або має в цьому регіоні свої інтереси.

Однак не лише аналіз конкретних регіональних ситуацій має прикладне значення в політичній регіоналістиці. Державна політика, як й сама держава, має просторовий вимір та може розглядатися, наприклад, з точки зору ефективності. Знання політичної регіоналістики дозволяють здійснювати політичне консультування і у сфері державної політики, невід'ємною частиною якої є регіональна політика.

3. Термінологічний апарат політичної регіоналістики.

Загальнонаукові	Суміжних дисциплін	Політологічні
Система	Територія	Політика
Розвиток	Регіон	Регіональна політика
Простір	Управління	Регіоналізм
	Економіка	Політичні інтереси
	Соціальний	Політична система
	Бюджет	Політичні партії
	Регіональне управління	Політичні вибори
	Стратегія	Політичні еліти
	Місцеве самоврядування	
	Регіональний розвиток	
	Регіоналізація	
	Новий регіоналізм	
	Програмно-цільовий підхід	
	Територіальний устрій	
	Адміністративно-територіальний устрій	
	Форма державного устрою	
	Унітарна держава	
	Федерація	

Поняття регіону

...Регіон не є об'єктом ані незалежно існуючим, ані даним від природи. Це концепція, створена мисленням, яка використовує певні ознаки, характерні для даної території, і відкидаються всі ті ознаки, які розглядаються як що не мають відношення до аналізованого питання.

Регіон – це певний комплекс явищ (елементів), який характеризується умовною єдністю і цілісністю. Регіон – це ні в якому разі не "порожній" майданчик, окреслений якимсь кордоном.

- У широкому сенсі політичний регіон є **частиною державної території**, яка характеризується певними політичними якостями і характеристиками.
- Регіон може бути **формальним**, тобто існувати де-юре, будучи, наприклад, адміністративною одиницею.
- Регіон може бути **неформальним**, тоді його існування визначається, напр., самими вченими на підставі досліджень територіальної структури з тих чи інших політичних характеристик (і тоді з приводу його існування і меж можливі наукові суперечки).
- Політична регіоналістика активно користується одним важливим допущенням. Регіон сприймається як активна політична одиниця, як **політичний актор**.

Хартія регіоналізації ЄС (1988). РЕГІОН – територія, який з географічної точки зору створює політичну цілісність, або комплекс територій, який є закритою структурою і населення якого визначається певними спільними рисами та виявляє бажання й надалі зберігати існуючу цілісність. Ознаки: комплексність, цілісність, спеціалізація, керованість, тобто органи управління.

За визначенням **Конференції регіонів Європи**, регіоном вважається територіальна одиниця, безпосередньо підпорядкована центральному рівню влади країни і така, що має виборний орган.

РЕГІОН – адміністративно-територіальна одиниця субнаціонального рівня, утворена в законодавчому порядку з урахуванням історичних, політичних, соціальних і культурних особливостей з метою здійснення державної політики та реалізації спільних інтересів населення, що забезпечується діяльністю територіальних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Типологія регіонів

Вакуленко, Гринчук:

- адміністративні,
- унікальні,
- мікрорегіони (первинні економічні),
- програмні,
- піонерні,
- депресивні – промислові та сільські,
- стагнаційні,
- економічні первинного порядку,
- геополітичні тощо.

Регіоналізація

- процес регіонального структурування простору, повноцінного включення регіонів в економічне, соціальне та політичне життя на національному і транснаціональному рівнях, здійснення політики регіоналізму

Типологія регіоналізації

Критерій	Типи
Ступінь планування	Керована Спонтанна
Політико-правовий статус регіонів, рівень їх самоврядних прав	Адміністративна Через наявні місцеві органи влади Регіональна децентралізація Регіональна автономія Федералізація
Сфера прояву	Соціально-економічна Політична Політико-адміністративна Культурна Тощо
Залежно від типу регіонів	Формальна Неформальна

Моделі формальної регіоналізації (Вакуленко, Орлатий)

- **адміністративна регіоналізація;**

Притаманна Албанії, Білорусі, Болгарії, Великобританії, Вірменії, Греції, Грузії, Данії, Ірландії, Литві, Португалії, Росії, Румунії, Туреччині, Україні, Фінляндії та іншим. У територіальній структурі цих країн відокремлюється велика територія для виконання функцій державної влади. Самоврядні права їй не надаються або імітуються через можливості створення в межах адміністративних регіонів представницьких органів без власної адміністрації.

- **регіональна децентралізація;**

Поширена у Нідерландах, Норвегії, Польщі, Словаччині, Угорщині, Франції, Чехії, Швеції, хоча конкретні її прояви досить сильно відрізняються. За цієї моделі інститут регіонального самоврядування передбачає можливість у законодавчо визначених межах самостійно реалізовувати територіальні інтереси. Проте, на відміну від автономії, загальнонаціональні інтереси на регіональному рівні реалізуються через систему органів державної влади та/або через делегування відповідних повноважень органам самоврядування. Останнє передбачає державний контроль за органами самоврядування з погляду не лише законності, а й доцільності.

- **регіоналізація через федеральні утворення;**

Серед 48 країн Європи 6 є федеративними: Австрія (з 1920 р.), Бельгія (з 1993 р.), Боснія та Герцеговина (з 1995 р.), Російська Федерація (з 1992 р.), Німеччина (з 1949 р.), Швейцарія (з 1848 р.). Регіоналізація через федеративні утворення полягає в переході від повної державної єдності (унітаризму) до федеративного територіального устрою та його подальшого розвитку. У цьому разі територіальні одиниці (регіони) являють собою державоподібні утворення, які мають юридично закріплену політичну самостійність, що проявляється у спільному існуванні двох систем державної влади, права, громадянства тощо.

- **регіональна автономія;**

Цей шлях обрали Іспанія (з 1978 р.), Італія (з 1948 р.), Сполучене королівство Великобританії та Північної Ірландії (внаслідок реформ 90-х рр. ХХ ст.). Автономія, з одного боку, є проявом децентралізації державної влади, а з другого – формою інституціалізації регіональної влади [80, с. 28]. Автономії самостійно та під власну відповідальність реалізують державні та регіональні інтереси. Прийняті ними рішення в межах встановлених чинним законодавством прав автономії не можуть бути скасовані державними органами влади. Водночас такі регіони не мають суверенних прав, рівень їх компетенції та повноважень автономій визначається виключно центральною державною владою.

- **регіоналізація через існуючі місцеві органи влади.**

Цю модель застосовують держави, які через розмір, природно-географічні або історико-політичні умови взагалі не використовують регіоналізацію як спосіб упорядкування відносин “центр – периферія” (Азербайджан, Андорра, Ватикан, Ісландія, Латвія, Ліхтенштейн, Люксембург, Македонія, Мальта, Молдова, Монако, Сан-Марино, Сербія, Словенія, Хорватія та Чорногорія). Органами місцевого самоврядування на договірних засадах створюються цільові регіональні структури, які породжують так званий ефект “управлінського синергізму”, коли результат при об’єднанні зусиль окремих органів місцевого самоврядування є значно більшим за їх номінальну суму. Територіально зазначені утворення не збігаються з адміністративно-територіальними одиницями, хоча згодом на їх основі, як правило, виникає регіональний поділ країни.

Ризики регіоналізації:

- загострення протиріч між центральною та регіональною владою;
 - ерозія національного суверенітету;
 - ослаблення національної ідентичності;
 - загострення націонал-сепаратистських рухів;
- маніпулювання населенням з боку політичних еліт і корпорацій, в інтересах яких здійснюється регіоналізація;
- зростання економічних і політичних диспропорцій між країнами або адміністративними одиницями.

Регіоналізм

політико-економічний рух, спрямований на набуття самостійності територіальних спільнот регіон. рівня як суб'єктів суспільних відносин, розширення повноважень органів регіон. управління щодо вирішення питань розвитку територій. Ґрунтується на співвідношенні централізації та децентралізації при оформленні політикоправового статусу регіонів.

НОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ

об'єднує низку різноманітних процесів, суть якого полягає в утворенні регіонів, не пов'язаних з офіційними кордонами та яким властивий високий конкурентний статус. Синтезує різні підходи, які включають соціальне конструювання регіонів, роль недержавних акторів, груп тиску, культури та навколишнього середовища.

Термін з'явився на початку 1990-х рр. як відповідь на економічні й політичні виклики глобалізації. Відмітна риса прокламованої «новизни» – кут зору на регіон не стільки як на об'єкт, скільки як на суб'єкт системи міжнародних відносин з виразною відмовою від «державоцентричного» підходу.

Якщо «старий» регіоналізм мав здебільшого протекціоністське спрямування і зосереджувався на захисті від небажаної конкуренції, «новий» регіоналізм орієнтований «назовні» і підпорядковується завданню створення нових альянсів, режимів вільної торгівлі тощо. Його замінником може виступати термін інтеррегіоналізм.

Лекція 2. Територіальна організація суспільства та держави

1. Територіальна організація суспільства: теоретичні засади та понятійний апарат
 2. Адміністративно-територіальний поділ
 3. Особливості територіального та адміністративно-територіального поділу України
 4. Форма державного устрою та її види.
 5. Автономії.

1. Територіальна організація суспільства: теоретичні засади та понятійний апарат

Поняття простору

Простір – сукупність об'єктів, зв'язків між ними, певним чином розташованих один по відношенню до інших (простір розглядається в безпосередньому географічному сенсі, а не у вигляді метафори, що існує в політичних дослідженнях і що означає, наприклад, розстановку сіл).

Для вивчення територіальної неоднорідності слід використовувати підходи, розроблені в теоретичній географії. Базовими концептами, що застосовуються при дослідженні об'єктів в просторі, є **положення, напрямки і відстань**:

- положення відображає статичну ситуацію;
- напрямки показує її динаміку;
- за допомогою відстані географічне положення об'єкта розглядається щодо інших об'єктів (тобто інших положень) і шляхів (напрямків).

Атрибути територіального об'єкта

- **розмір**, тобто величина об'єкта, його кількісні характеристики, що визначаються засобами протяжності, відстані, площі;
- **масштаб**, тобто розмір об'єкта, співвіднесений з певним умовним еталоном, в зв'язку з чим можна проводити дослідження об'єктів різного масштабу;
- **положення в просторі**, як абсолютне (в системі географічних координат), так і **відносне** (щодо інших об'єктів);
- **територія**, тобто обмежена площа, яку займає об'єкт, ділянка земної поверхні;
- **кордон**, який відокремлює територію об'єкта від територій інших об'єктів;
- **ієрархія**, тобто місце об'єкта в системі відносин співпідпорядкованості між об'єктами.

Нарешті, будь-яке явище, яке має територіальну проекцію, може **розглядатися за допомогою таких понять**:

- **щільність**, тобто міра присутності явища на території, зазвичай – відношення його кількісних характеристик до площі території;
- **дисперсія**, тобто міра розсіювання явища в просторі і відхилення його місцевих характеристик від середньостатистичних;
- **патерн**, тобто територіальний малюнок явища, в т.ч. його можливі геометричні форми.

Б. Родоман - розробник **концепції позиційного принципу**. Відповідно до цього принципу **істотні властивості об'єктів залежать від їх положення в просторі**.

Відповідно до теорії, висунутої Б. Родоманом, слід говорити про глобальні та локальні **територіальні оптимуми**. Існує сила, яка визначається як **тиск місця** (або позиційний тиск). Ця сила виникає, якщо об'єкт не знаходиться в точці територіального оптимуму, і примушує об'єкт до переміщення в просторі та, відповідно, зміни системи зв'язків з іншими територіальними об'єктами. Прикладом, близьким до політичної регіоналістики, може бути переміщення столиці держави з одного міста до іншого. Однак територіальний оптимум не завжди заданий заздалегідь і теж є відносним показником.

Політологічна інтерпретація території

- Концепція **території** (Р.Сак)

Територіальність визначається як «спроба індивіда або соціальної групи контролювати або здійснювати вплив на людей, явища та взаємозв'язки шляхом делімітації та контролю над географічним ареалом»

- *С.Роккан. Центр – це місце, з якого здійснюється контроль над взаємодією між власниками ресурсів та над інформаційно-комунікаційними потоками. Центрам протистоять периферії; основна характеристика периферійності – ступінь залежності від центру. Територія розглядалася ним як теоретична категорія, яка допомагає упорядковувати транзакції між різними центрами і між центром та периферією. Дослідження цих взаємовідносин має враховувати географічні особливості території, технологічні умови для переміщень і комунікацій; воєнні умови для експансії, економічні умови для взаємообмінів і торгівлі, культурні умови комунікації (етнічні, мовні, релігійні та інші).*

!!! Напрями вивчення території (держави):

- неоднорідність (гетерогенність) території – якісні відмінності між територіальними об'єктами;
- ієрархічність території – відносини співпідпорядкованості між територіальними об'єктами;
- еволюція території – мінлива в часі структура неоднорідності та/або ієрархічності.

Концепція балансу «центр-регіони»

Е. Валерстайн, С. Роккан

Підходи до моделювання відносин «центр-периферія»

- історичний
- інноваційний
- управлінський
- соціально-економічний

Ієрархічні рівні

- Міжнародний
- Національний
- Субнаціональний
- Локальний

Локальна спільнота, або локалітет (locality) – своєрідний атом політичного пространства. Його умовно визнають неподільним, але можна провести більш глибоке дослідження і виявити наявність в ньому частин і рівнів:

- "велике" локальне співтовариство – населений пункт або агломерація населених пунктів;
- "точкові" локальні співтовариства – міські мікрорайони, міські та сільські вулиці та квартали, сільські хутори тощо (до цього рівня найкраще застосувати поняття "сусідське співтовариство" - neighbourhood);
- "елементарні" локальні співтовариства – окремі житлові будинки, в яких проживають сім'ї та, в міських умовах, більші сусідські спільноти.

Теорія місця та його ролі в політиці

Автор – Дж. Егню (Agnew)

*Відповідно до цієї теорії місце (place) є ареною, на якій одночасно і паралельно відбуваються політичні процеси **всіх рівнів від глобального до локального.***

2. Адміністративно-територіальний устрій (поділ)

- *зумовлена географічними, природними, історичними, економічними, етнічними, культурними, соціальними та ін. чинниками внутрішня територіальна організація держави з поділом її на складові частини (адміністративно-територіальні одиниці) з метою забезпечення населення необхідним рівнем послуг та збалансованого розвитку всієї території держави.*

Зумовлена потребами представництва держави на її територіях та зв'язку між населенням територій та державною владою.

Ранжування територій відбувається на основі однотипності статусів і компетенцій органів державної влади та місцевого самоврядування, які ними управляють. Від того, наскільки вдається відбити в адміністративно-територіальній структурі держави оптимальне поєднання інтересів центру і регіонів, завдань кооперації і спеціалізації територіальних одиниць, міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків, залежить врешті-решт ефективність державного організму та якість суспільних відносин.

Принципи морфології адміністративно-територіального поділу

- **принцип компактності**, відповідно до якого регіон повинен прагнути до ідеальних геометричних форм, а з урахуванням викривлення простору і потоків - до більшого відповідності сформованим системам «центр – периферія»
- **принцип конгруентності**, відповідно до якого регіон повинен відповідати формату інших регіональних структур – етнокультурних, історичних, природно-географічних, тобто більшою мірою слідувати структурі неформальних регіонів.

Терміни:

- Концентрація, деконцентрація
- Стратифікація
- Поляризація простору

Чинники адміністративно-територіального поділу

- Етнокультурні
- Історичні (графства в Англії)
- Соціологічні, демографічні
- Природно-географічні
- Економічні
- Політичні

Адміністративно-територіальні одиниці (АТО)

- *частини єдиної території держави, що є просторовою основою для організації й діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування*
- Області, провінції, регіони, райони, департаменти, воєводства, повіти тощо
- Ієрархічність адміністративно-територіального поділу. Найчастіше 2- або 3-ланковий
- Україна – 3-ланковий АТП: об'єднані територіальні громади – адміністративні райони – області
- Польща: гміни – повіти - воєводства
- Європейський Союз: NUTS5 – населені пункти; NUTS4 – райони та мікрорайони; NUTS3 – нижня ланка адмінподілу, район (410 тис. мешканців); NUTS2 – середня ланка (1830 тис.); NUTS1 – найбільші регіони, економічні райони.

Таблиця адміністративних одиниць по країнах станом на 2020 р. URL: <http://surl.li/dbgak>.

Поліваріантний АТУ

- Автономні регіони
- Регіони з особливими порядком управління (Шпіцберген)
- Регіони зі зниженим політичним статусом у складі федерацій
- Столичні округи
- Екстериторіальні одиниці
- Заморські території
- Окуповані і "уявні" регіони
- Неконтрольовані і слабо контрольовані регіони
- Нерегулярне асиметричне АТД

Типи столичності

- **Домінуючий центр** (столиця регіону є найбільшим центром, і регіон є сферою впливу цього центру). Ступінь домінування можна в загальних рисах визначити за ступенем концентрації в ньому населення регіону, а також за його економічним потенціалом в рамках регіону.
- **Конкурентно-домінуючий центр** (столиця регіону є одним з декількох більш-менш великих центрів). Залежно від складності відносин «центр – периферія» в регіоні можна говорити про біполярну або поліцентричну модель.
- **Функціональний центр** (невелике місто, що виконує суто адміністративні функції).
- **Історичний (традиційний) центр** (не найбільше місто, що виконує столичні функції протягом багатьох століть).

3. Особливості територіального та адміністративно-територіального устрою України

Із проекту Закону України “Про АТУ України”

- **Область** – основна складова частина території України, яка історично склалася і характеризується певним організаційним відособленням, цілісністю, економічною та соціальною самодостатністю, місцевими особливостями і традиціями. Вища ланка в системі АТУ з метою оптимального врегулювання відносин на регіональному рівні
- **Адміністративний район** – одиниця АТУ; відносно невелика частина території, яка має адміністративні межі. Структурна та функціональна одиниця господарського комплексу.
- **Населений пункт** – первинна одиниця розселення у межах однієї забудованої ділянки (місто, селище, село), що склалося внаслідок історичних умов, традицій, звичаїв і має власну назву. Виступають місцем не лише мешкання, а й зосередження видів діяльності.
- **Місто** – великий населений пункт; адміністративний центр, на території якого розміщені промислові підприємства, комунальне господарство, житловий фонд, мережа соціально-культурних закладів, з кількістю населення понад 10 тис. жителів, переважна більшість якого зайнята несільськогосподарською працею. Населення веде своєрідний (міський) **спосіб життя** та повсякденної діяльності і за їх формами об’єднане в певну соціально-територіальну спільність.

Згідно з державними будівельними нормами “Містобудування, планування та забудова міських і сільських поселень” (ДБН 360-92) була передбачена така типологія міст України за чисельністю населення: – малі (до 50 тис. осіб); – середні (50-250 тис. осіб); – великі (250–500 тис. осіб); – значні або надвеликі (500 тис. – 1 млн осіб); – найзначніші, або міста-мільйонники (понад 1 млн осіб) [21].

- **Місто республіканського (АРК), обласного значення** – населений пункт понад 50 тис. жителів, який є економічним і культурним центром, має розвинену промисловість, комунальне господарство, значний житловий фонд. До цієї категорії можуть бути також віднесені населені пункти менше 50 тис. жителів, якщо вони мають важливе промислове, соціально-культурне, історичне, оборонне значення, перспективу економічного розвитку, або населені пункти, які включені до курортних зон і на їх території розміщені санаторії, стаціонарні лікувальні та оздоровчі заклади, туристичні бази, інші заклади відпочинку.
- **Місто районного значення** – населений пункт, на території яких розміщені промислові підприємства, комунальне господарство, державний житлофонд, мережа соціально-культурних закладів і підприємств побуту з кількістю населення понад 10 тис. жителів, більша частина якого зайнята в промисловості чи соціально-культурній сфері.
- **Малі міста.** За часткою населення, зайнятого в різних галузях економіки, можна виділити такі категорії малих міст: міста з переважно промисловими функціями; транспортні вузли; санаторно-курортні та рекреаційні центри; історичні, історико-архитектурні, культурні та туристичні центри; адміністративні центри районів; господарські центри місцевого значення; центри низових локальних систем розселення, що виконують функції з надання соціально-культурних, комунально-побутових та інших послуг населенню. Загальна їх кількість становить 365, з ними пов'язане життя понад 22 млн. міських і сільських жителів.

- **Монофункціональне місто** – населений пункт, який існує на базі одного або кількох однопрофільних містоутворюючих підприємств. Насамперед це міста при гірничодобувних підприємствах, електростанціях, цукрових заводах, міста-курорти тощо.

Нині в Україні 111 монофункціональних міст, або 24,2% міських поселень, переважно у східних областях (Донецька і Луганська). Галузями спеціалізації цих міст є: – індустріальні центри: вугледобування – 32 міста, добування рудної і нерудної сировини – 7, енергетики – 9, обробної промисловості – 27, хімічної і нафтопереробної промисловості; – аграрно-індустріальні центри – 18 міст; – транспортні центри – 9 міст; – лікувально-оздоровчі центри – 2 міста; – центр художніх промислів (1 місто).

- **Селище міського типу** – населений пункт при промислових підприємствах, будовах, залізничних вузлах, гідротехнічних спорудах, підприємствах з виробництва і переробки агропродукції, а також населений пункт, на території якого розміщені вищі та середні спеціальні навчальні заклади, НДІ, лікувальні та оздоровчі заклади, які мають державний житловий фонд, з чисельністю населення понад 2 тис. осіб, з яких не менш 2/3 становлять робітники, службовці та члени їх сімей. В окремих випадках до цієї категорії може бути віднесено населені пункти менше 2 тис., але більше 500 осіб, якщо вони мають перспективу економічного та соціального розвитку, зростання кількості населення.
- **Село** – населений пункт з невеликою кількістю населення та малоповерховою забудовою; тип поселення, мешканці якого зайняті переважно в с/г. Крім того, до таких населених пунктів належать станційні селища, шляхові діляниці, селища лісгоспів, хутори, зимівлі, інші дрібні селища, не пов'язані з сільським господарством.

Серед сільських поселень сформовано два основних функціональних типи:

– агропромислового профілю, на території яких розміщені: сільськогосподарські та промислові підприємства, сільрада, зупинка громадського транспорту, комплекс об'єктів соціальної інфраструктури;

– аграрного профілю – на їх території яких розміщені: сільгосп підприємства, сільрада, зупинка громадського транспорту, комплекс об'єктів соціальної інфраструктури; села виробничих підрозділів і центри невеликих спецгосподарств, на території яких розміщені сільськогосподарські виробничі центри, об'єкти соціальної інфраструктури; села несільськогосподарського профілю, в яких розміщені окремі об'єкти соціальної інфраструктури, що надають послуги первинного попиту.

За функціональною ознакою сільські населені пункти можуть бути й несільськогосподарськими, це селища лісгоспів, дачні поселення, табори відпочинку, заповідники, шляхові ділянки та інші дрібні селища, які не пов'язані із сільськогосподарським виробництвом.

Сільські поселення за людністю поділяються на такі: великі села (понад 500 осіб); середні (200–500 осіб); малі (до 200 осіб). Крім того, з великих сіл виділяють найбільші (понад 5 тис. осіб), а з малих – дрібні (до 50 осіб). Для відстеження процесів у сільській поселенській мережі за людністю Державна служба статистики виділяє такі групи сіл: до 49 жителів; 50–99; 100–199; 200–299; 300–499; 500–999; 1000 і більше жителів.

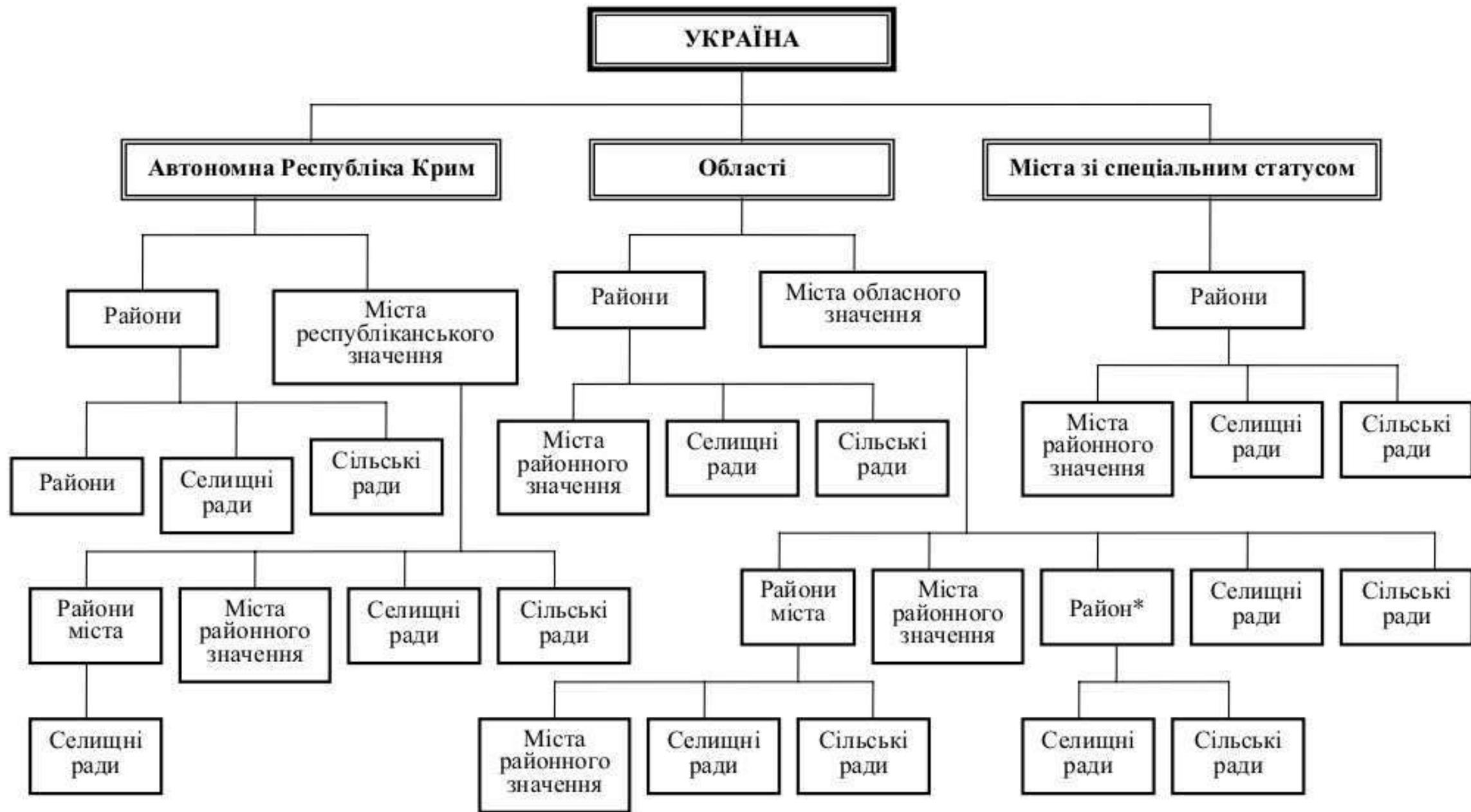

Рис. 2.3. Сучасна система адміністративно-територіального устрою України [4, с.205]

Основні проблеми адміністративно-територіального устрою України

- невпорядкованість структури;
- неврегульованість статусу низки існуючих адміністративно-територіальних одиниць (АТО), відсутність єдиної класифікації та порядку віднесення їх до відповідної категорії, або до системи адміністративно-територіальних одиниць населених пунктів, невідповідність реально існуючих категорій населених пунктів визначеним Конституцією, а також статусу багатьох АТО їх кадровому, ресурсному та організаційному потенціалу;
- надмірна різниця за кількістю населення, площею, іншими параметрами між АТО одного рівня та категорії;
- наявність у складі АТО інших АТО цього ж рівня, і в межах території деяких АТО територій, що належать іншим АТО цього ж рівня адміністративно-територіального устрою;
- нераціональне розмежування між окремими АТО.

Атлас нового адміністративно-територіального устрою України (2020)

- <https://drive.google.com/file/d/1p4oyXGb5U5VaiQmh8uGbtTl8kBEISDxl/view>

**Закон України «Про порядок вирішення
окремих питань адміністративно-
територіального устрою України» від 28
липня 2023 р. №3285-IX**

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text>

ПРОЄКТ ЗАКОНУ УКРАЇНИ

«Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» (№8263)

Закон визначає порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх найменування та перейменування, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України

НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ (НП)

компактно заселене місце проживання людей, що утворилося внаслідок історичних традицій, господарської та іншої діяльності, має сталий склад населення, власну назву та відокремлену територію з встановленими у передбаченому законом порядку межами

утворюється (ліквідується) КМУ за поданням місцевої ради

ПОСЕЛЕННЯ

компактне місце проживання людей за межами НП, що не має сталого складу населення та яке не віднесено до категорії НП

включення до складу міста здійснюється Верховною Радою України за поданням КМУ шляхом встановлення (зміни) меж міста

включення поселення до складу селища, села здійснюється місцевою радою, в межах території ТГ якої розташоване відповідне селище, село, через встановлення (зміни) меж селища, села, якщо таке включення не призводить до зміни меж території ТГ (в іншому випадку – КМУ на підставі подання місцевої ради)

фінансування – місцевий бюджет

РАЙОН

утворення (ліквідація), встановлення (зміна) меж, зміна адмінцентрів здійснюється Верховною Радою України за поданням КМУ

межі району встановлюються (змінюються) за проектами землеустрою

назва та його адмінцентр визначаються рішенням про утворення відповідного району

фінансування – державний бюджет

РАЙОН У МІСТІ

може бути утворений (ліквідований) за рішенням міської ради

встановлення (зміна) меж здійснюється відповідною міською радою

при встановленні (зміні) меж не допускається зміна меж міста

фінансування – місцевий бюджет

Зокрема, встановлені **чіткі процедури класифікації населених пунктів**. Населеним пунктом є компактно заселене місце проживання людей, що утворилося внаслідок історичних традицій, господарської та іншої діяльності, має сталий склад населення, власну назву та відокремлену територію з встановленими межами.

Населені пункти поділяються на міста, селища та села.

Місто є населеним пунктом з переважно компактною забудовою та чисельністю жителів не менше 10 тис.

З моменту набрання законом чинності усі міста республіканського і обласного значення, а також селища міського типу будуть віднесені до категорії міста

Селище є населеним пунктом з переважно садибною забудовою, чисельністю не менше 5 тис. жителів.

Село – населений пункт із садибною забудовою, чисельністю менше 5 тис. жителів.

При віднесенні населених пунктів до певної категорії враховуються, зокрема, історичні, географічні, соціально-економічні, природні, екологічні, етнічні, культурні умови місцевості.

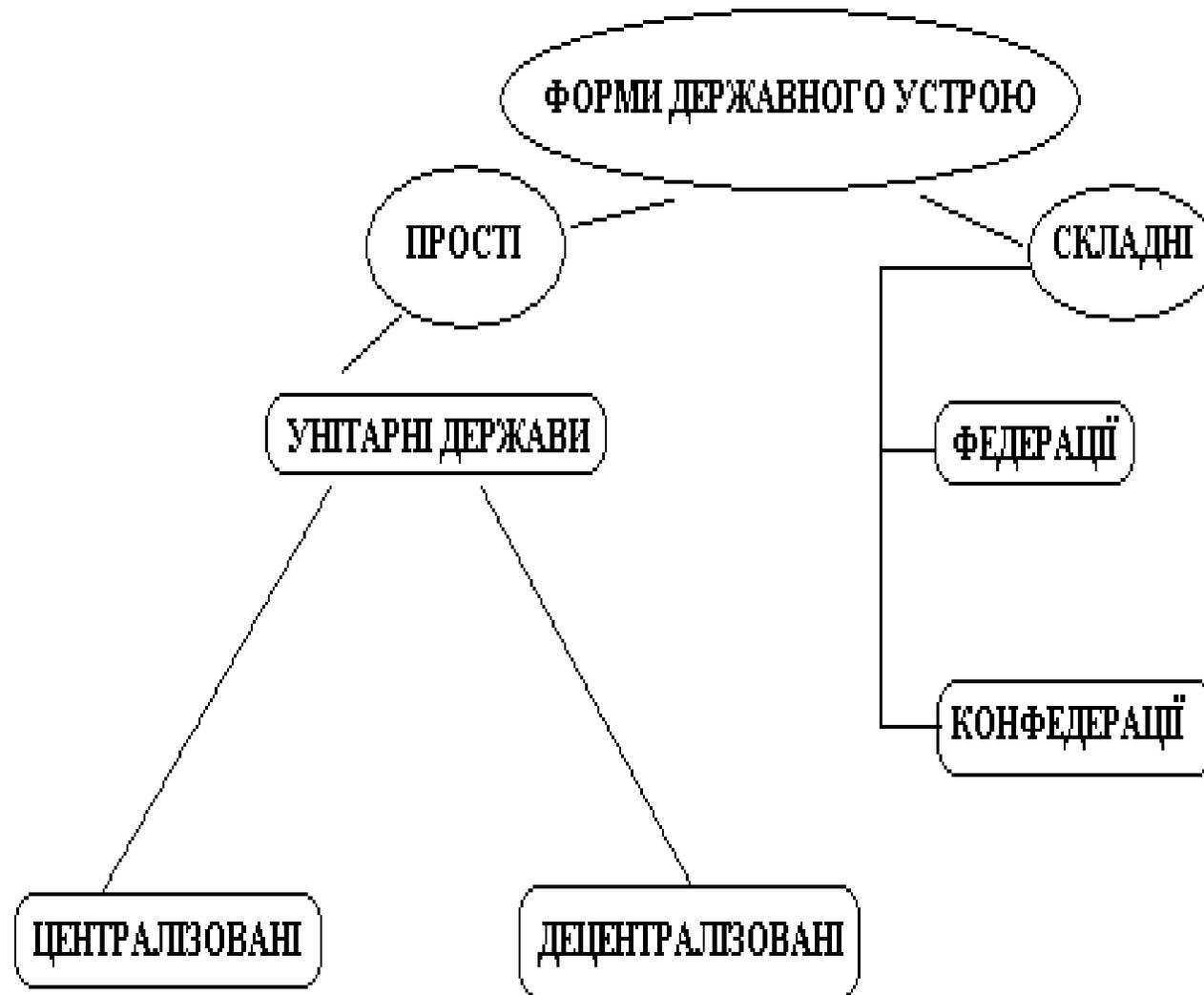
Крім того, запроваджується ще одна категорія, яка не є населеним пунктом – **поселення**. Це компактне місце проживання за межами населеного пункту, яке не має сталого складу населення та не віднесено до категорії населеного пункту.

Утворення районів, встановлення їх меж, зміна адміністративних центрів районів здійснюється Верховною Радою за поданням Кабінету Міністрів.

Громадське обговорення питань адміністративно-територіального устрою у ряді випадків є обов'язковим, зокрема, у випадку утворення та найменування (перейменування) населених пунктів.

4. Форма державного устрою

спосіб територіальної організації держави

Унітарні держави

- Єдина система вищих органів представницької, виконавчої та судової влади
- Єдина конституція, єдина система законодавства, єдина фінансова, податкова система, єдині збройні сили
- Складовими держави є місцеві органи, які не мають ознак суверенітету

Україна, Франція, Польща, Литва, Латвія

Федеративні держави

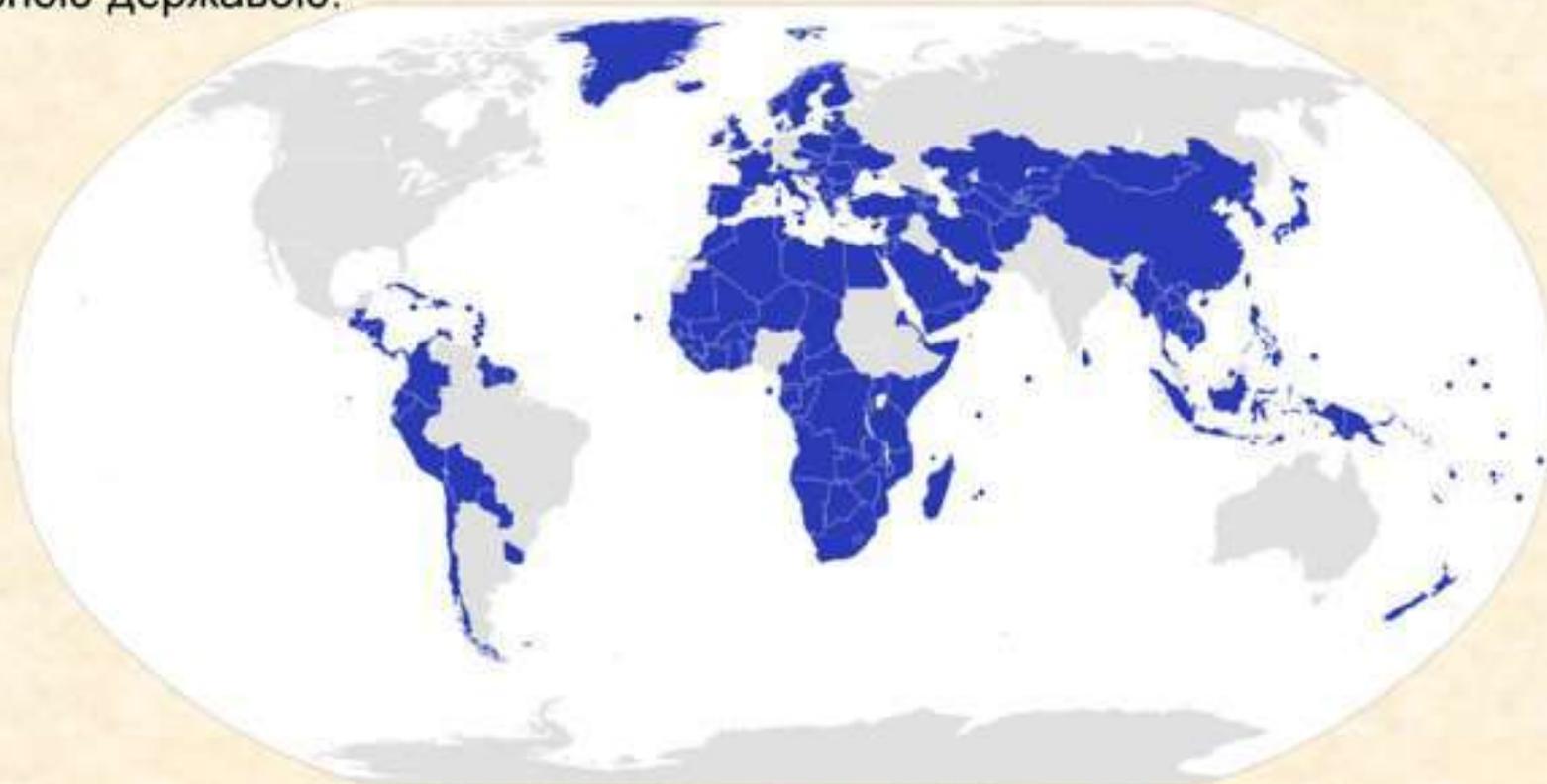
- Дві системи представницької, виконавчої та судової влади: федерації та суб'єктів федерації (розмежування повноважень)
- Представництво суб'єктів федерації на рівні федеральної влади (напр., верхня палата парламенту)
- Кожен громадянин суб'єктів федерації є громадянином федерації
- Єдина фінансова, податкова система, єдині збройні сили
- Зовнішню політику здійснюють федеральні органи

США, Німеччина, Бельгія, Швейцарія

Унітарні держави

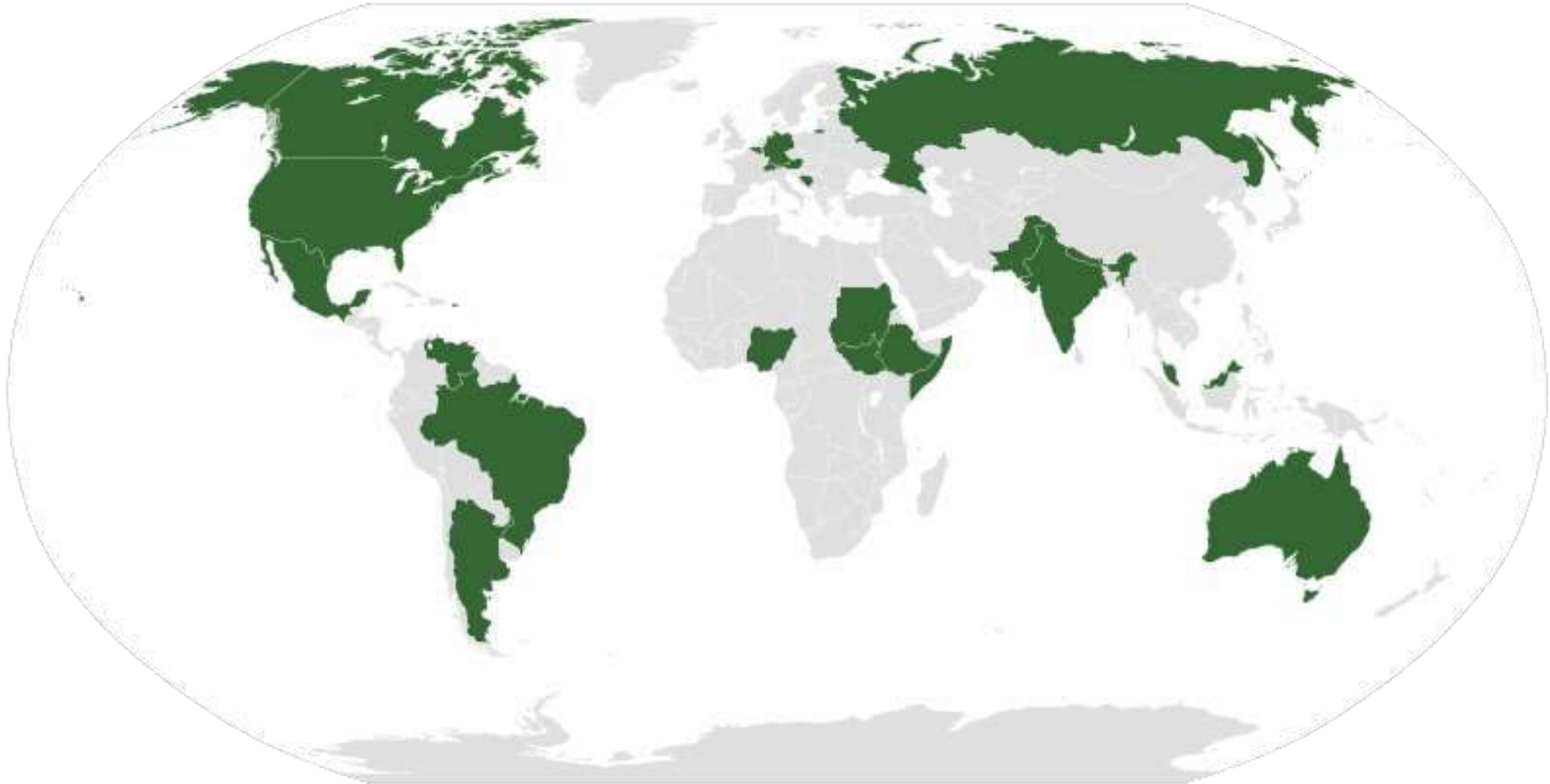
167 країн

Унітарні держави (з латини – єдність) – це країни, що *не мають* у своєму складі *автономних територіальних одиниць*. В них існують єдині органи законодавчої та виконавчої влади, єдина для всієї країни конституція та система державних органів. Центральні органи влади керують всіма територіями країни. Це переважна більшість країн світу. Згідно з ст. 2 розділу I Конституції України, Україна є унітарною державою.

Унітарні держави – майже 90% країн світу

Федеративні держави

Суб'єкти федерації

– регіони, які утворюють федерацію

США. Суб'єкти федерації – штати, федеральний округ Колумбія

Німеччина. Суб'єкти федерації – землі

Бельгія. Суб'єкти федерації – Валонія, Фландрія, Брюсель

- ст. 28 Основного Закону ФРН проголошує, що конституційний устрій земель має відповідати основним завданням республіканської, демократичної та соціальної правової держави згідно з вимогами сучасного Основного Закону. Суб'єктам федерації надається право в межах їх компетенції приймати закони, що не суперечать загальнофедеративному законодавству.
- Конституції федеративних держав, як правило, не надають суб'єктам федерації права виходу з федерації, тобто права сецесії.

Ознаки федералізму

1. Головна ознака – вертикальний розподіл владних повноважень між загальнонаціональним і першим субнаціональним (регіональним) рівнями. Ця ознака детально розкривається У.Райкером:

- два рівня влади здійснюють повноваження щодо однієї території і населення;
- кожен з рівнів має хоча б одну автономну область дій;
- існують гарантії автономії кожного з рівнів в його власній сфері.

2. Характерна, але не обов'язкова ознака – спосіб легітимації і пов'язаний з ним генезис органів влади першого субнаціонального рівня. Джерелом влади є місцева спільнота, тобто регіональна влада формується в результаті виборів або хоча б на основі рішень, прийнятих місцевими елітами.

3. Наявність "палати регіонів" в складі національного парламенту або хоча б квотування регіонального представництва в однопалатному парламенті..

4. Інші ознаки – вторинні. Наприклад, кажуть, що федерація ділиться на суб'єкти (тобто регіони, які складають перший субнаціональний рівень), що суб'єкти федерації можуть мати право на установчу владу (прийняття власних конституцій). Визнаються можливими самостійна судова і правова система суб'єктів федерації.

КЛЮЧОВА ОЗНАКА ФЕДЕРАЦІЇ

У федеративній державі відбувається **розподіл компетенцій державного управління на групи:**

- повноваження федерального центру;
- повноваження суб'єктів федерації
- спільні повноваження федерального центру та суб'єктів федерації

У деяких країнах (**США, Канаді**) існують два види компетенції: союзу та суб'єктів федерації.

До виключної компетенції США належить регулювання поміжштатної та зовнішньої торгівлі; карбування монет, встановлення стандарту міри та ваги; оголошення війни; призов до військової служби та утримання армії; утримання Військово-Морського Флоту; здійснення зовнішніх відносин; укладення позик від імені США (ст. 1 розд. 8).

Решта питань стосуються виключної компетенції штатів (проведення виборів, встановлення органів місцевого самоврядування, охорона здоров'я і громадського порядку тощо).

Конституція Індії закріплює такі види компетенції: виключна компетенція союзу, виключна компетенція штатів і сумісна компетенція союзу і штатів.

До виключної компетенції союзу Конституція відносить 97 питань, у т.ч. всі питання щодо оборони; зовнішньої політики; залізничних, морських і повітряних шляхів сполучення; засобів зв'язку; грошового обігу; банківської справи, фондів і товарних бірж; розвитку основних галузей промисловості; культурних установ національного значення тощо.

До виключної компетенції штатів належать: забезпечення громадського порядку і поліцейська служба; здійснення правосуддя; місцеве самоврядування; охорона здоров'я, освіта; велике коло питань сільського господарства. Проте за умов надзвичайного стану союзний парламент має право приймати рішення з будь-яких питань.

До сумісної компетенції віднесено: кримінальне право і кримінальний процес; законодавство про шлюб, сім'ю та опіку; значну частину цивільного права і цивільного процесу; законодавство про профспілки, промислові й трудові конфлікти; контроль за цінами.

Питання, що не передбачені жодним із видів компетенції, належать до повноважень штатів.

ПАРЛАМЕНТИ ФЕДЕРАЦІЙ

- Федеральний парламент, як правило, будується за двопалатною схемою.
- Верхні палати відбивають інтереси суб'єктів федерації. Вони мають різні назви: Сенат (США, Мексика, Бразилія, Канада); Рада штатів (Індія), Бундесрат (Німеччина), Федеральна Рада (Австрія).
- Існують різні способи утворення верхніх палат. 1. Обираються у фіксованому складі, незалежно від населення суб'єктів федерації, площі їх територій та ін. критеріїв. Приклад – США. 2. Обираються суб'єктами федерації, кількість залежить від населення суб'єктів федерації. Приклад – Австрія, Індія. 3. Конституції установили норми представництва, які залежать від кількості населення провінцій. Канада, Німеччина. Сенатори у Канаді призначаються генерал-губернатором, а члени бундесрату призначаються та відкликаються урядами земель.
- Нижні палати є органами загальносоюзного представництва, вони обираються за територіальними виборчими округами.

- національний (Бельгія, Швейцарія)
- територіальний (США, Німеччина, Австрія, Австралія, ОАЕ)
- змішаний (Росія)

Концепції федералізму

- Концепція **дуалістичного федералізму** - перша концепція американського федералізму. Передбачає модель рівноважних відносин. Концепцію ввів в 1930-х рр. Е. Коруін. Робить акцент на самостійності й центру, й регіонів, на договірних відносинах між ними, передбачає поділ суверенітету. Відносини між рівнями влади розглядаються як гра з нульовою сумою.
- **Кооперативний федералізм**«. Термін вжила Дж. Кларк в 1938 р . У 1952 р Дж. Маклейн застосував нову метафору, замість "федералізму листкового пирога" запропонував говорити про "федералізм мармурового пирога" (marble-cake federalism) . Акцент робиться на взаємодії рівнів влади, на перерозподілі ресурсів між ними, державній підтримці регіонів. У відносинах між рівнями влади з'являється ієрархія, національний рівень виглядає сильнішим хоча б тому, що надає допомогу відсталим територіям, які потрапляють у залежність.
- **Технократичний федералізм** виник в 1970-80-х рр. одночасно з американським неоконсерватизмом. Є трансформацією кооперативного федералізму. Роль субнаціонального рівня інструментальна. У центрі уваги – професійно-бюрократичний комплекс, в який входять федеральні і регіональні органи влади.

- **Конкурентний або новий федералізм** асоціюється з ім'ям Президента Р. Рейгана (1980-ті рр.). Втім, гасло нового федералізму був висунутий трохи раніше - президентом Р. Ніксоном. Сенс концепції полягає в розвантаженні федерального центру після багатьох років дирижистської політики в дусі кооперативного федералізму і пожвавленням самостійності штатів. Центр створює ситуацію конкуренції між управлінськими рівнями. Це не несе загрози територіальній цілісності, оскільки проводиться в рамках вже добре інтегрованої держави з потужною загальною ідентичністю.

Федерація не єдиний випадок федеративних відносин.

Д. Елейзер визначає **й такі їх форми** :

- **Конфедерація** (союз держав, які зберігають суверенітет і верховенство юрисдикції);
- **Федератизм** (наявність державних утворень, що володіють автономією, аналогічної тій, яка є у суб'єктів федерації, але не беруть повноцінної участі у прийнятті загальнонаціональних рішень);
- **Асоційована державність** (незалежна держава знаходиться в асоціації з більшою державою; друга виконує певні повноваження щодо першої – оборона тощо; такі держави називають сателітами);
- **Квазіфедеративні форми**, до яких відносяться:
 - Унія. 1. Союз між державами з окремих питань, таких, як зовнішня політика, економічні відносини та ін. Можливі спільні органи влади з обмеженими повноваженнями. 2. Особиста унія, коли монарх є правителем 2 і більше держав.

- Ліга (союз держав для вирішення певних спільних завдань, напр., оборона, або на основі історико-географічної і (або) етнокультурної спільності).
- Кондомініум (спільне володіння державами однією територією - Андорра).
- Конституційна регіоналізація (децентралізація унітарної держави без перетворення в федерацію. Д. Елейзер наводить приклад Італії).
- Конституційне самоврядування (регіональне самоврядування, виборність регіональної влади в унітарній державі; Д. Елейзер наводить приклад Японії).

5. Автономії

- *1) самоврядування певної частини території держави, тобто її право самостійно вирішувати окремі питання організації та здійснення влади в межах повноважень, встановлених конституцією держави;*
- *2) одна з форм адміністративно-територіального устрою держави, складові якої мають географічні, історичні, національні та ін. особливості.*

Притаманна як унітарним (Італія, Іспанія, Великобританія, Данія, КНР, Португалія, Фінляндія тощо), так й федеративним (Індія) державам.

Види автономій:

- **національно-територіальна.** Приклади – союзні території й автономні округи в Індії; область Трентино-Альто-Адидже (Північний Тироль) в Італії, Країна Басків, Каталонія, Галісія тощо в Іспанії, Аландські острови у Фінляндії (заселені шведами), Гренландія у Данії (заселена ескімосами);
- **адміністративно-територіальна.** Утворюється з урахуванням історичних, географічних, господарських та ін. особливостей частин держави, напр., Азорські о-ви, Мадейра (Португалія); Гонконг, Аоминь /Макао/ (Китай). Адміністративно-територіальна автономія має більше прав, ніж інші адміністративно-територіальні одиниці. Наслідок регіоналізації або ін. процесів.

Правове становище автономних утворень закріплене в конституціях, а також в окремих статутах (положеннях про національно-територіальну автономію).

Лекція 3. Організаційні засади державного управління регіонами

1. Управління як суспільне явище. Державне управління регіональним розвитком, його функції.
2. Організаційна структура державного управління регіонами.

1. Управління як суспільне явище

Управління є функцією організованих суспільних систем, що забезпечує збереження їхньої структури, підтримку режиму діяльності, досягнення поставленої мети.

Метою управління є організація спільної діяльності людей, окремих груп та організацій, забезпечення координації взаємодії між ними, а його суттю – здійснення керуючого впливу на відповідні об'єкти. Необхідність здійснювати управління з'являється там, де потрібно об'єднати і скоординувати зусилля двох і більше людей. Незважаючи на соціальну диференціацію, розмаїття інтересів та уподобань у суспільстві завжди існує те, що вигідне всім: забезпечення порядку і безпеки, дотримання правил взаємодії, прийнятне й можливе за певних умов вирішення соціальних суперечностей, здобуття знань про навколишній світ, удосконалення умов життя людини тощо.

Центральним поняттям управління є **влада**, яка означає відносини залежності між людьми, в яких одні можуть здійснювати свою волю, нав'язувати її оточуючим.

Влада – це здатність і можливість для окремих людей, груп, верств, класів здійснювати визначальний вплив на діяльність інших людей, людських спільнот за допомогою політичних, економічних та моральних засобів.

Політична, економічна, духовна тощо влада.

Державна влада.

- **Об'єктами управління** можуть бути поведінка окремих людей та груп, суспільна праця і виробництво, технічні засоби (верстати, машини, агрегати), тварини і рослини. Об'єкти управління прийнято поділяти на три основних класи: управління технічними системами (керівництво технічними процесами, управління механізмами, агрегатами), управління біологічними системами (регулювання розмноженням та розвитком тварин і рослин) та управління соціальними системами (управління людьми, управління в суспільстві).

Політичне управління – це процес узгодження інтересів і установок держави з інтересами громадянського суспільства, різних соціальних верств, прошарків і груп, суспільних об'єднань і організацій на основі пізнання та використання об'єктивних потреб розвитку соціуму.

Державне управління є складовою політичного управління, тобто є процесом реалізації державної виконавчої влади як засобу функціонування будь-якої соціальної спільноти.

Ознаки державного управління: 1) виконавчо–розпорядчий характер; 2) підзаконність; 3) масштабність та універсальність; 4) ієрархічність; 5) організуючий характер.

Суб'єкт управління – система, наділена певною компетенцією і державно-владними повноваженнями, що дозволяють їй втілювати свою волю у форму керівних команд чи рішень, обов'язкових для виконання, тобто це система, що управляє. У

державному управлінні до суб'єктів управління належать: органи виконавчої влади (уряд, міністерства, державні комітети, інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації); керівники і керівний склад цих органів (політичні діячі; посадові особи; службові особи, які наділені державно–владними повноваженнями).

Державне і муніципальне управління - це особливий вид соціального управління, який відрізняється: спектром суб'єктів впливу, особливим інструментарієм впливу, високим ступенем автономії від навколишнього соціуму.

Концепції державного управління

Концепція	Період, автори	Сутність
Дихотомічна	кін. XIX – поч. XX ст. М.Вебер, В.Вільсон	Розмежування політичних та адміністративних функцій управління
Новий державний менеджмент	остання третина XX ст. В.Нісканен, Д.Осборн	Ринкові концепції держави
Урядування (governance)	поч. XXI ст. Дж.Ньюман, Дж.Штокер	Мережевий підхід, співпраця держави та суспільства
Цифрове урядування (Digital Era Governance)	Поч. XXI ст. П.Данліві, Х.Маргетс, Дж.Тінклер	Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., Tinkler J. (2005). New public management is dead – long live digital era governance. <i>Journal of Public Administration Research and Theory</i> , 16(3): 467–494.

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ

- *Державне управління регіонами*

Об'єктом державного регулювання виступають повноваження з регулювання регіонального розвитку, зокрема просторової організації територій, стратегування і програмування та налагодження системи фінансових взаємовідносин між різними рівнями влади.

Функції управління регіональним розвитком

- Функція аналізу суспільно-політичних, соціально-економічних, гуманітарних, екологічних та інших процесів на регіональному рівні
- Функція прогнозування регіонального розвитку
- Функція планування регіонального розвитку – передбачає визначення майбутнього стану об'єкта регіонального управління (регіональної системи); шляхів та способів досягнення цього стану; кількості та якості необхідних для цього ресурсів.
- Функція організації регіонального розвитку – одна з центральних, базових функцій управління регіональним розвитком (яку часто взагалі ототожнюють із сутністю управління, що є не правомірним). Сутність організації полягає в упорядкуванні, узгодженні, регламентуванні, усуненні дублювання дій органів управління (групи осіб, працівників та ін.), які здійснюють спільну діяльність. Організацію часто ще називають координацією (управлінських рішень, зусиль, дій, заходів тощо).
- Функція мотивації (стимулювання) – функція управління, що супроводжує організацію та полягає в матеріальному та моральному заохоченні працівників, членів трудового колективу, працівників управлінських структур, державних службовців та ін., для підвищення результативності їх діяльності.

- Функція обліку являє собою універсальну функцію управління, що впроваджується за допомогою документальної фіксації, насамперед матеріального та фінансового стану об'єкта управління, ресурсів об'єкта управління, матеріальних цінностей, грошових коштів, боргових зобов'язань тощо
- Функція контролю передбачає активну перевірку виконання прийнятих управлінських рішень, справлянням управлінських впливів, дотриманням законів, правил, норм поведінки у сфері управлінської та господарської діяльності. Контроль реалізує зворотний зв'язок в управлінні. Одним з головних завдань у цій сфері є запровадження державного контролю за конституційністю та законністю рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, представників державних установ та організацій.
- Функція оперативного реагування та оперативного регулювання регіонального розвитку.
- До цільових функцій управління регіональним розвитком можна віднести: формування ефективної системи публічної влади в регіонах, спроможної забезпечити збалансований, сталий просторовий розвиток; оптимізацію матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів; створення ефективних механізмів представництва на загальнонаціональному рівні інтересів регіонів, а на регіональному – інтересів територіальних громад; забезпечення та підтримку конкурентоспроможності регіонів тощо.

2. Організаційна структура державного управління регіонами

Рівень та напрями реалізації «центрального» інтересу на регіональному рівні

Параметри визначення рівня "центрального" інтересу:

- Державна ідеологія і існуючі традиції. Кожна держава свідомо використовує певну модель територіально-державного будівництва, основні характеристики якої стають частиною державної ідеології. Ця ідеологія включає в себе ставлення до процесів регіоналізації та регіональної політичної емансипації, яке може розглядатися за шкалою "жорстке придушення - ліберальне ставлення - свідомо підтримка регіональної самостійності".
- Загальнонаціональні пріоритети та характеристика державної стабільності.

Реалізація "центрального" інтересу на регіональному рівні може бути зведена до двох напрямків.

- Горизонтальний напрямок: підтримка балансу на регіональному рівні, де головними цілями є міжрегіональна стабільність і обмежена контрастність.
- Вертикальний напрям: зміцнення вертикалі влади (тобто ієрархічних почав в організації владних відносин між рівнями), централізований контроль над політичними інститутами і процесами регіонального рівня.

Напрями територіально-політичного контролю на загальнонаціональному рівні

- єдність загальнонаціонального правового простору;
- територіальна мережа агентів центральної (загальнонаціональної) адміністрації;
- спеціальні інститути централізованого контролю й санкцій щодо регіональної влади.

- У деяких країнах, де система місцевого самоврядування близька до континентальної, на рівні адміністративних одиниць першого порядку домінує агент центральної адміністрації, тоді як структура виборного самоврядування в явному вигляді відсутня. Скажімо, в Норвегії король призначає керівника провінції (фюльке) - фюлькесманна, а орган самоврядування - фюлькестінг – сформований з голів комунальних рад (тобто глав місцевого самоврядування низового рівня) і не вибирається населенням безпосередньо. У таких країнах можна говорити про менш розвинене регіональне самоврядування.
- Однак можлива протилежна ситуація, коли в унітарній державі населення обирає як асамблею, так і губернатора. Наприклад, в Колумбії з 1994 р населення обирає губернаторів в департаментах. Інтереси центру в такому випадку забезпечуються медичним наглядом за губернатором, який, хоча і обирається народом, за конституцією іменується агентом президента республіки. Поступка регіональним інтересам з боку центру носить умовний характер. У 2002 р вибори регіональних керівників вперше пройшли в Перу. Така модель регіонального самоврядування вже не є континентальної і має квазіфедеративний характер.

Президент України

«Концепція державної регіональної політики», затверджена Указом Президента України від 25 травня 2001р. № 341/2001.

Адміністрація/Секретаріат Президента (Головна служба регіональної політики)

Офіс Президента

Дорадчі органи (Національна рада з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів та місцевого самоврядування; Національна рада з питань державного будівництва, місцевого самоврядування та регіонального розвитку; Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України; Конгрес місцевих та регіональних влад України)

Парламент

- Парламент – ухвалює закони, здійснює контроль тощо
- Парламентські комітети – в т.ч. готує законопроекти

Комітет з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування – профільний

Інші комітети (з питань бюджету тощо)

Центральні органи виконавчої влади

Уповноважений орган з питань координації регіональної політики – Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (до 2023 р. – Міністерство розвитку громад та територій України; до вересня 2019 р. – Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ)

Інші ЦОВВ – Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство культури, Держгеокадастр та ін.

У багатьох країнах **Західної Європи** обов'язок здійснювати державну політику розвитку регіонів покладений на «неспеціалізовані» міністерства. Наприклад, у ФРН це Федеральне міністерство транспорту, будівництва та житла, в Іспанії — Міністерство економіки та фінансів, в Італії — Міністерство промисловості. Але в їх складі функціонують структурні підрозділи, діяльність яких безпосередньо спрямована на регіональний розвиток і координацію регіональної політики.

<https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-vidkrilo-ofis-vprovadzhennya-cifrovih-rishen-digital-volyn>

МІНЦИФРИ ВІДКРИЛО ОФІС ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ DIGITAL VOLYN

Міністерство цифрової трансформації України, опубліковано 02 листопада 2022 року о 17:19

Мінцифри відкрило на Волині Офіс впровадження цифрових рішень Digital Volyn. Планувалося відкрити Офіс ще у березні 2022 року, але повномасштабне вторгнення завадило цьому процесу.

У межах проекту Digital Volyn проводять відбір 8 пілотних територіальних громад для розробки Програм інформатизації та каталогів інвестиційної привабливості громад за відкритим конкурсом.

З метою реалізації спільного проекту «Офіс впровадження цифрових рішень Digital Volyn» Волинська обласна державна адміністрація та Волинська обласна громадська організація «Асоціація регіонального розвитку» уклали Меморандум про співпрацю.

Міжвідомчі органи

Крім «штабного центру» у вигляді спеціалізованого чи неспеціалізованого міністерства, на рівні держави існують також міжвідомчі (міжміністерські) органи, що також опікуються розвитком регіонів. Їх різноманіття також можна звести до двох основних моделей. Такі органи є **або власне міжміністерськими**, тобто функціонують у структурі виконавчої влади, **або мають змішану парламентсько-урядову природу**, тобто до них входять представники як законодавчої, так і виконавчої гілок влади.

Наприклад, у ФРН це Комітет з просторового планування, головою якого є федеральний канцлер, а для горизонтальної координації створено Конференцію міністрів з просторового планування. В Італії серед органів, що визначають регіональний розвиток, виділяється так звана конференція «держава-регіони», до якої входить голова Ради міністрів (уряду) та представники всіх регіонів. У Франції працюють Делегація (міжміністерський комітет) з благоустрою території та регіонального розвитку, що приймає урядові рішення в галузі територіальної політики, й низка міжвідомчих комітетів. Тут функціонує також Представництво з упорядкування території, голова якого підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністрові. А, наприклад, у Польщі до складу Державної ради територіального розвитку входять представники як законодавчої, так і виконавчої гілок влади.

Тимчасові та допоміжні органи у сфері регіональної політики

- 1992 – Фонд сприяння місцевому самоврядуванню України
- 2005 – Національна рада з питань державного будівництва, місцевого самоврядування та регіонального розвитку
- 2006 р. – Указом Президента України Національну раду перейменовано в Національну раду з питань державного управління та місцевого самоврядування
- Рада регіонів
- 2009 р. – постійно діючий консультативно-дорадчий орган Рада з питань регіонального розвитку та місцевого самоврядування при КМУ
- 2010 р. відповідно до Указу Президента України Мінекономіки було реорганізовано в Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, в якому створено Департамент координації регіональної економічної політики
- Наразі – Конгрес місцевих та регіональних влад України при Президентові України

Агенти центрального уряду в регіонах

- **територіальні підрозділи деяких центральних міністерств та відомств (Міноборони, МВС, Міністерство юстиції, Державна податкова служба, Державна митна служба та ін.)**
- спеціальні інститути (Україна – місцеві державні адміністрації)
- пряме президентське правління, тимчасові губернатори тощо
- **місцеві виборні органи (на рівні міст, сіл, селищ тощо, як правило, це виконавчі органи міських, сільських, селищних рад), наділені функціями агентів центрального уряду**

- У деяких країнах на рівні адміністративних одиниць першого порядку домінує агент центральної адміністрації, тоді як структура виборного самоврядування в явному вигляді відсутня. Скажімо, в Норвегії король призначає керівника провінції (фюльке) - фюлькесманна, а орган самоврядування - фюлькестінг – сформований з голів комунальних рад (тобто глав місцевого самоврядування низового рівня) і не вибирається населенням безпосередньо. У таких країнах можна говорити про менш розвинене регіональне самоврядування.
- Однак можлива й протилежна ситуація, коли в унітарній державі населення обирає як асамблею, так і губернатора. Наприклад, в Колумбії з 1994 р населення обирає губернаторів в департаментах. Інтереси центру в такому випадку забезпечуються медичним наглядом за губернатором, який, хоча і обирається народом, за конституцією іменується агентом президента республіки. Поступка регіональним інтересам з боку центру носить умовний характер. У 2002 р вибори регіональних керівників вперше пройшли в Перу. Така модель регіонального самоврядування вже не є континентальною і має квазіфедеративний характер.

МІСЦЕВІ ДЕРЖАВНІ АДМІНІСТРАЦІЇ

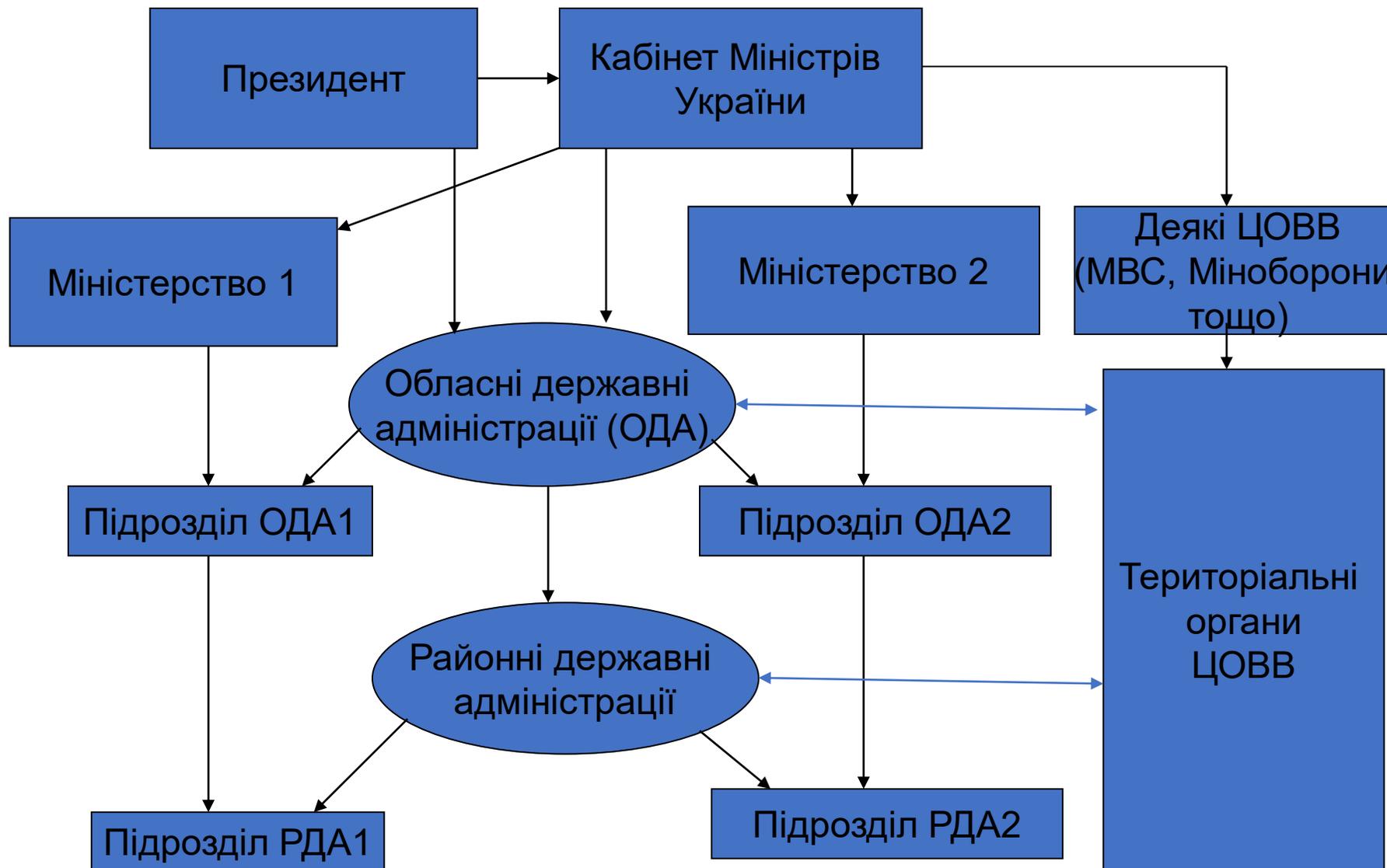
Місцева державна адміністрація в межах своїх повноважень **здійснює виконавчу владу** на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, **а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною радою**. Особливості здійснення виконавчої влади у містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами.

Місцеві державні адміністрації в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечують:

- – виконання Конституції, законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня;
- – законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян;
- – виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;
- – підготовку та виконання відповідних бюджетів;
- – звіт про виконання відповідних бюджетів та програм;
- – взаємодію з органами місцевого самоврядування;
- – реалізацію інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

- Місцеві державні адміністрації діють **на засадах**: відповідальності перед людиною і державою за свою діяльність; верховенства права; законності; пріоритетності прав людини; гласності; поєднання державних і місцевих інтересів.
- До **складу місцевої державної адміністрації** входять: голова; перший заступник; заступники голови; управління, відділи, інші структурні підрозділи та їх керівники; консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби (ради, комісії, колегії, робочі групи тощо); апарат.
- Для погодженого розгляду питань, що належать до повноважень місцевої державної адміністрації, обговорення найважливіших напрямів її діяльності у місцевій державній адміністрації може утворюватися **колегія** місцевої державної адміністрації у складі голови місцевої державної адміністрації (голова колегії), його заступників і керівника апарату (за посадою), а також керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевої державної адміністрації. До складу колегії можуть входити керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (за згодою) та посадові особи органів місцевого самоврядування (за згодою), а до складу колегії обласної, Київської і Севастопольської міської державної адміністрації – також керівники районних державних адміністрацій.

- Місцеві державні адміністрації та їх голови **відповідальні перед Президентом і Кабінетом Міністрів України, підзвітні і підконтрольні урядові**. Голови адміністрацій інформують Президента і Кабінет Міністрів України та щорічно звітують перед ними про виконання місцевою держадміністрацією покладених на неї повноважень, а також суспільно-політичне, соціально-економічне, екологічне та інше становище на відповідній території, вносять пропозиції з питань удосконалення чинного законодавства і практики його реалізації, системи державного управління.
- Місцеві державні адміністрації взаємодіють з відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. Структурні підрозділи адміністрацій **підзвітні та підконтрольні відповідним міністерствам**, іншим центральним органам виконавчої влади.
- Голови місцевих державних адміністрацій **координують** діяльність територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади та сприяють їм у виконанні покладених на ці органи завдань. З питань здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади **підзвітні і підконтрольні** головам відповідних адміністрацій.
- Обласні державні адміністрації в межах своїх повноважень **спрямовують діяльність районних державних адміністрацій** та здійснюють контроль за їх діяльністю. Голови районних державних адміністрацій регулярно інформують про свою діяльність голів обласних держадміністрацій, щорічно та на вимогу звітують перед ними. В Автономній Республіці Крим діяльність районних державних адміністрацій спрямовує та контролює Рада міністрів Автономної Республіки Крим.

відносини субординації

відносини координації

Існуюча модель державного управління на територіальному рівні в Україні характеризується численними внутрішніми **суперечностями та неузгодженістю, організаційним і функціональним дуалізмом**, що проявляються, з одного боку, у відносно широкій компетенції місцевих державних адміністрацій (МДА) без їх відповідного організаційного забезпечення, а з другого – в дублюванні МДА повноважень територіальних підрозділів центральних органів виконавчої влади і навпаки.

Лекція 4. Місцеве самоврядування

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Нормативно-правова база місцевого самоврядування.
3. Організаційна структура місцевого самоврядування.
4. Теоретичні концепції та моделі місцевого самоврядування.
5. Процесуальна складова місцевого самоврядування
6. Ресурсна база місцевого самоврядування.
7. Тенденції реформ у сфері МС в різних країнах.

1. Поняття місцевого самоврядування

- *право і реальна здатність органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину місцевих справ і управляти нею, діючи в межах закону під свою відповідальність і в інтересах місцевого населення (Європейська Хартія місцевого самоврядування, 1985)*
- *гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самотійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України
(Конституція України)*

Розділ XI (ст. 140-146) Конституції України

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. №280-97/ВР

Компетенція органів місцевого самоврядування

Первинна компетенція — це **місцеві справи**:

- забезпечення участі населення у вирішенні питань місцевого значення;
- управління комунальною власністю, фінансовими засобами місцевого самоврядування;
 - забезпечення комплексного розвитку територій;
- забезпечення потреб населення в соціально–культурних, комунально– побутових та інших життєво необхідних послугах;
 - охорона громадського порядку;
- захист інтересів і прав місцевого самоврядування, гарантованих Конституцією України.

Вторинна компетенція — це те, що місцеві органи виконують **за дорученням вищестоящих (державних) органів** (реєстр виборців, призовників, заходи оборонного характеру та ін.), тобто те, що прямо не належить до місцевих справ, а становить інтерес для центральної влади.

Функції місцевого самоврядування

За сферами діяльності вирізняють такі функції:

- залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення;
- володіння, використання та управління комунальною власністю;
- забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території;
- надання соціальних послуг населенню;
- забезпечення законності, громадської безпеки, правопорядку, охорона прав, свобод і законних інтересів громадян;
- соціальний захист населення, сприяння працевлаштуванню громадян;
- зовнішньоекономічна функція;
- природоохоронна функція та функція регулювання земельних відносин;
- облікова, дозвільно-реєстраційна та інформаційна функції.

За формами діяльності виокремлюють нормотворчу, установчу, контрольну і правоохоронну функції.

До **функцій** територіальних колективів І.В. Видрін відносить : 1) інтегративну (об'єднання зусиль людей в інтересах усіх і кожного; 2) соціального контролю за діяльністю членів колективу (не повинна цілком регламентувати поведінку особи); 3) виробничу (задоволення потреб членів територіального колективу); 4) виховну (формування політичної свідомості й активності громадян); 5) політичну (з одного боку, представництво інтересів населення за місцем проживання, з другого — забезпечення реалізації громадянами права брати участь в управлінні державними і громадськими справами).

О.В. Батанов диференціює функції громад за низкою критеріїв, зокрема:

- за об'єктами, тобто цілями і завданнями муніципальної демократії; галузями місцевого самоврядування, що породжують питання місцевого значення. Такими галузями є політична, економічна, соціально-культурна, сфера захисту навколишнього середовища. Відповідно слід розрізняти функції громад — політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні;
- за статусом адміністративно-територіальних одиниць (функції територіальних громад села і селища; функції територіальних громад міст /районного підпорядкування/ і територіальних громад районів у містах; функції територіальних громад міст обласного підпорядкування, міст Києва і Севастополя);
- за методами й засобами діяльності громад (політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні).

Рис. 2.1. Компетенція місцевого самоврядування

2. Нормативно-правова база місцевого самоврядування

Джерела права місцевого самоврядування

1. **Міжнародні нормативно-правові акти**, до яких приєдналася Україна – Всесвітня Декларація місцевого самоврядування, ухвалена Міжнародною Спільною Місцевих Влад 26.09.1985 р. у Ріо-де-Жанейро; Європейська хартія місцевого самоврядування, схвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 15.10.1985 р. (ВРУ ратифікувала 15.07.1997 р.).
2. **Нормативно-правові акти загальнодержавного рівня** – Конституція України; закони «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про органи самоорганізації населення», «Про статус депутатів місцевих рад», «Про громадські об'єднання», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», Земельний, Бюджетний, Виборчий, Податковий кодекси України; постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, акти міністерств, відомств, судові рішення, зокрема Конституційного Суду України.
3. Нормативно-правові акти органів державної влади, які **стосуються окремих самоврядних територій** – Закон «Про столицю України – місто-герой Київ» (ст. 133 Конституції передбачає, що Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України).
4. **Нормативно-правові акти органів місцевого самоврядування** – статuti територіальних громад; рішення місцевих рад, що визначають порядок володіння, розпорядження, користування та управління комунальним майном; рішення про прийняття місцевих бюджетів та ін.

Принципи місцевого самоврядування

Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює такі принципи МС:

- місцеве самоврядування становить одну із засад будь-якого демократичного ладу;
- право громадян брати участь в управлінні публічними справами є загальним демократичним правом, і воно безпосередньо може бути реалізоване на місцевому рівні;
- для ефективного і наближеного до громадян управління створюються органи МС, наділені реальною владою;
- місцеві органи влади, наділені правом прийняття владних рішень, мають бути створені демократичним шляхом, мати широку автономію щодо своєї компетенції та порядку її здійснення;
- місцеві органи влади мають володіти ресурсами, достатніми для здійснення завдань та функцій МС;
- права територіальних громад та органів місцевого самоврядування мають бути надійно захищені.

Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” визначив такі принципи МС:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;
- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;
- підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їхніх органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантування МС;
- судового захисту прав місцевого самоврядування.

Конституційні гарантії місцевого самоврядування в Україні

- закріплення в Конституції України принципів організації місцевого самоврядування;
- закріплення в Конституції України основних форм безпосереднього волевиявлення територіальних громад і унеможливлення нею необґрунтованого втручання держави у сферу компетенції місцевого самоврядування.

Статут територіальної громади

основний нормативно-правовий акт територіальної громади села, селища, міста, прийнятий членами громади села, селища, міста у встановленому законом порядку, про правові та організаційні правила поведінки членів громади, органів та посадових осіб громади, їх взаємини з іншими організаціями та державою.

СТАТУТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ МІСТА КИЄВА

Затв. ріш. Київської міської ради від 28 березня 2002 р. N 371/1805

(із змінами та доповненнями, внесеними рішенням Київради від 19 грудня 2002 р. N 154/314,
рішенням Київради від 27 лютого 2003 р. N 263/423)

Зареєстровано наказом Міністерства юстиції України від 2 лютого 2005 р. N 14/5

Преамбула

Київська міська рада як повноважний представник територіальної громади міста Києва, усвідомлюючи відповідальність перед Богом, Українським народом, Українською державою, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями киян, проявляючи повагу до людини і громадянина, прав, свобод, честі та гідності членів територіальної громади міста Києва, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди та забезпечення політичної стабільності у місті Києві, виконуючи волю територіальної громади міста Києва щодо забезпечення належного життєвого рівня киян та покращання їх добробуту, керуючись положеннями Декларації про державний суверенітет України, Акта проголошення незалежності України, Конституції України, Законів України "Про столицю України - місто-герой Київ", "Про місцеве самоврядування в Україні", Загальної декларації прав людини, Європейської Хартії про місцеве самоврядування, Європейської Хартії міст, враховуючи вікові історичні, національно-культурні та соціально-економічні традиції місцевого самоврядування у місті Києві, а також спеціальний Статус міста Києва як столиці Української держави, **приймає цей Статут.**

РОЗДІЛ І. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Територіальна громада міста Києва

1. Територіальна громада міста Києва є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій та повноважень.
2. Територіальна громада міста Києва реалізує свої владні повноваження безпосередньо або через органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб.
3. Територіальна громада міста Києва має право вирішувати усі питання місцевого значення, які пов'язані з життєдіяльністю членів територіальної громади міста Києва, а також розвитком міста Києва, які віднесені Конституцією та законами України до відання місцевого самоврядування.
4. Територіальна громада міста Києва створює належні умови для діяльності органів самоорганізації населення.
5. Територіальна громада міста Києва сприяє зміцненню громадської злагоди, забезпеченню прав і свобод людини і громадянина, утворенню у місті Києві гідних людини умов життя, праці і відпочинку.
6. Громадяни України, які мешкають на території міста Києва, реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до територіальної громади міста Києва, яка визначається без будь-яких обмежень і незалежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на території міста Києва, мовної чи іншої ознаки.
7. Право на участь у прийнятті рішень з питань місцевого самоврядування у місті Києві мають громадяни, яким чинним законодавством України надано право голосу.

Стаття 2. Статус міста Києва

Місто Київ є столицею України і згідно з Конституцією України має спеціальний статус та відповідні особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування, визначені Законом України "Про столицю України - місто-герой Київ".

Стаття 3. Адміністративно-територіальний устрій міста Києва

1. Територія міста Києва є складовою частиною території України.
2. Територію міста Києва утворюють земельна площа та водні поверхні, надра та повітряний простір в межах зовнішнього адміністративного кордону, встановленого Верховною Радою України за поданням Київської міської ради, погодженим з відповідними радами.
3. Систему адміністративно-територіального устрою міста Києва складають райони в місті, які утворюються Київською міською радою.
4. Встановлення та зміна меж території районів у місті Києві вирішується Київською міською радою відповідно до законодавчих актів України.

Стаття 4. Символіка міста Києва

1. Офіційними символами міста є його Герб, Прапор та Гімн.
2. Основою Герба міста Києва є зображення Архангела Михаїла.
3. Прапор міста Києва - це оздоблене золотою смугою з бахромою блакитне полотнище із зображенням у центрі постаті Архангела Михаїла.
4. Опис та порядок використання офіційної символіки визначається Положенням, яке затверджує Київська міська рада.
5. Райони у місті Києві можуть мати власну символіку, яка визначається районними у місті Києві радами.

Стаття 5. Пам'ятні дати територіальної громади міста Києва

1. Пам'ятними датами територіальної громади міста Києва є:
 - 15 січня - прийняття Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ";
 - 28 березня - прийняття Статуту територіальної громади міста Києва;
 - остання неділя травня - День Києва;
 - 24 липня - День Українського національного прапора в місті Києві;
 - перша неділя жовтня - День київського студентства;
 - 6 листопада - звільнення Києва від німецько-фашистських загарбників.
2. Порядок проведення міських свят встановлює Київська міська рада.

Стаття 6. Відзнаки та почесні звання територіальної громади міста Києва

1. Особам, які зробили значний особистий внесок у соціально-економічний та культурний розвиток міста Києва, може бути присвоєне звання "Почесний громадянин міста Києва".
2. Порядок присвоєння звання "Почесний громадянин міста Києва" встановлюється Положенням, яке затверджує Київська міська рада.
3. За вагомими особистими заслугами у розвитку міста Києва членам територіальної громади Києва та іншим особам за розпорядженням Київського міського голови може вручатися нагрудний знак "Знак Пошани".
4. Порядок вручення нагрудного знака "Знак Пошани" встановлюється Положенням, яке затверджує Київська міська рада.
5. Київська міська рада може запроваджувати інші почесні звання і заохочувальні відзнаки.

Стаття 7. Міста-побратими міста Києва

Київ може мати міста-побратими. Вибір міста-побратима здійснюється за рішенням Київської міської ради на основі двосторонніх угод.

РОЗДІЛ II.

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ КИЄВІ

Стаття 8. Правові засади здійснення народовладдя у місті Києві

1. Відповідно до Конституції України народовладдя у місті Києві здійснюється безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.
2. Організаційно-правові форми здійснення народовладдя у місті Києві встановлюються Конституцією, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких встановлена Верховною Радою України та іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 9. Організаційно-правові форми місцевого самоврядування у місті Києві

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування і носієм усіх його публічних прав є територіальна громада міста Києва.
2. Місцеве самоврядування у місті Києві здійснюється територіальною громадою міста Києва як безпосередньо, так і через Київську міську раду, районні у місті Києві ради та їх виконавчі органи.
3. Система місцевого самоврядування у місті Києві включає:
 - територіальну громаду міста Києва;
 - Київську міську раду;
 - Київського міського голову;
 - виконавчий орган Київської міської ради;
 - районні у місті Києві ради;
 - виконавчі органи районних у місті Києві рад;
 - органи самоорганізації населення.
4. Члени територіальної громади міста Києва мають право в установленому порядку організовувати і брати участь у загальних зборах, ініціювати розгляд у раді будь-якого питання місцевого значення, створювати органи територіальної самоорганізації населення.

Стаття 10. Форми безпосереднього здійснення місцевого самоврядування у місті Києві

1. Територіальна громада міста Києва безпосередньо здійснює місцеве самоврядування шляхом:
 - референдуму;
 - виборів органів і посадової особи;
 - загальних зборів;
 - місцевих ініціатив;
 - громадських слухань.
2. Порядок безпосереднього здійснення місцевого самоврядування у місті Києві визначається законами України, цим Статутом та рішеннями Київської міської ради.

Стаття 11. Загальні збори

1. Загальні збори у місті Києві є формою безпосередньої участі членів територіальної громади міста Києва у вирішенні питань місцевого самоврядування.
2. Загальні збори проводяться за місцем проживання членів територіальної громади міста Києва.
3. Рішення загальних зборів членів територіальної громади міста Києва, яке прийняте більш, ніж 100 учасниками таких зборів, вважається обов'язковим до розгляду на сесії районної у місті Києві ради.
4. Рішення загальних зборів членів територіальної громади міста Києва, яке прийняте більш, ніж 1000 учасниками таких зборів, вважається обов'язковим до розгляду на сесії Київської міської ради.
5. Ініціатори проведення загальних зборів, рішення яких буде передано до розгляду відповідних рад, за 10 днів до дня їх проведення повідомляють Київського міського голову та (або) голів районних у місті Києві рад про питання, які будуть розглядатися на цих зборах, час і місце їх проведення.
6. Загальні збори жителів за місцем проживання можуть скликатися Київським міським головою, Київською міською радою, районними у місті Києві радами, їх виконавчими органами, органами самоорганізації населення, депутатами Верховної Ради України, обраними у відповідних мажоритарних виборчих округах, депутатами Київської міської ради та районних у місті Києві рад, ініціативними групами членів територіальної громади міста Києва.
7. З розглянутих питань загальні збори приймають рішення більшістю присутніх на зборах, відкритим або таємним голосуванням. Рішення загальних зборів жителів за місцем проживання підписується головою і секретарем зборів, а з питань, що передаються на розгляд відповідних рад, - усіма учасниками зборів, які підтримують прийняте рішення.

Стаття 12. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади міста Києва мають право ініціювати розгляд у Київській міській раді, а також у відповідних районних у місті Києві радах в порядку місцевої ініціативи будь-якого питання, віднесеного Конституцією України, законами України та цим Статутом до предметів відання місцевого самоврядування у місті Києві.

2. Місцева ініціатива оформляється у вигляді письмово викладеної пропозиції про розгляд відповідного питання чи прийняття певного рішення Київською міською радою або районною у місті Києві радою.
3. Письмові пропозиції, передані на розгляд районної у місті Києві ради, повинні бути підписані не менш, ніж 100 членами територіальної громади міста Києва.
4. Письмові пропозиції, передані на розгляд Київської міської ради, повинні бути підписані не менш, ніж 1000 членами територіальної громади міста Києва.
5. Місцева ініціатива, внесена у встановленому порядку на розгляд Київської міської ради чи районної у місті Києві ради, підлягає обов'язковому розгляду цією радою на відкритому засіданні ради за обов'язковою участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.
6. Рішення Київської міської ради, а також відповідної районної у місті Києві ради, прийняті з питань, внесених на їх розгляд шляхом місцевої ініціативи, оприлюднюються в порядку, що визначається відповідною радою при розгляді таких питань.

Стаття 13. Громадські слухання

1. Члени територіальної громади міста Києва мають право проводити громадські слухання - зустрічатися з депутатами Київської міської ради, відповідної районної у місті Києві ради, а також Київським міським головою та іншими посадовими особами місцевого самоврядування у місті Києві, під час яких вони можуть заслуховувати вказаних осіб, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, які належать до відання місцевого самоврядування у місті Києві.
2. Громадські слухання з питань, віднесених до відання Київського міського голови та Київської міської ради, проводяться не рідше одного разу на рік, а з питань, віднесених до відання районної у місті Києві ради, - не рідше двох разів на рік.
3. На громадські слухання, окрім ініціаторів їх проведення або їх представників, можуть запрошуватися депутати відповідного виборчого округу, посадові особи місцевого самоврядування, представники органів самоорганізації населення, міських осередків політичних партій та громадських організацій, а також керівники підприємств і організацій, якщо їх діяльність пов'язана з питаннями, що обговорюються.

4. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами та посадовими особами місцевого самоврядування.
5. Виконавчі органи Київської міської ради та районних у місті Києві рад надають допомогу у підготовці та проведенні громадських слухань.
6. Про час, місце проведення та питання, які виносяться на громадські слухання, члени територіальної громади міста Києва сповіщаються не пізніше як за 10 днів до їх проведення через засоби масової інформації.
7. Пропозиції за результатами громадських слухань вважаються внесеними, якщо за них проголосувало більше половини учасників відповідних громадських слухань.
8. Про результати громадських слухань Київська міська рада, районна у місті Києві рада інформує членів територіальної громади міста Києва у десятиденний термін.

Стаття 14. Органи самоорганізації населення міста Києва

1. Органи самоорганізації населення є формою участі територіальної громади міста Києва у вирішенні окремих питань місцевого значення.
2. Ініціатива в утворенні органів самоорганізації населення належить жителям відповідної території в межах юрисдикції територіальної громади міста Києва.
3. Органи самоорганізації населення міста Києва створюються у формі будинкових, вуличних, квартальних комітетів, комітетів мікрорайону, комітетів району у місті Києві. Жителі міста Києва мають право створювати й інші органи самоорганізації.
4. Всі органи самоорганізації населення міста Києва, незалежно від розмірів території, на якій вони утворені та здійснюють свою діяльність, мають рівний правовий статус.
5. Органи самоорганізації населення міста Києва сприяють створенню умов для реалізації кожним киянином його невід'ємного права на участь у місцевому самоврядуванні, функціонують у взаємодії з територіальною громадою міста Києва, її органами, об'єднаннями громадян, політичними партіями, а також розташованими на відповідній території підприємствами, установами, організаціями.

6. Порядок створення та діяльність органів самоорганізації населення визначаються Законами України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про столицю України - місто-герой Київ", "Про органи самоорганізації населення", цим Статутом та рішеннями Київської міської ради.

7. Порядок надання дозволів на створення органів самоорганізації населення та порядок їх реєстрації визначається Київською міською радою відповідно до чинного законодавства України.

РОЗДІЛ III.

ПРЕДСТАВНИЦЬКІ ТА ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ КИЄВІ

Стаття 15. Київська міська рада

1. Київська міська рада є представницьким органом місцевого самоврядування у місті Києві.

Київська міська рада є юридичною особою, має власну печатку, рахунок в банку, символіку, може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав та нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем в суді, господарському суді та мати інші реквізити і повноваження відповідно до законодавства.

2. Київська міська рада відповідно до статті 25 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" правомочна розглядати і вирішувати питання загальної компетенції та відповідно до статті 26 зазначеного Закону вирішувати питання виключної компетенції.

Законом України "Про столицю України - місто-герой Київ" (стаття 22) Київській міській раді надані додаткові права.

3. Порядок формування міської та районних у місті Києві рад визначається частиною п'ятою статті 41 та статтею 45 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".

4. Порядок організації і проведення виборів депутатів до Київської міської та районних у місті Києві рад проводиться відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів".

Стаття 16. Київський міський голова

1. Київський міський голова є головною посадовою особою територіальної громади міста Києва і виконує повноваження, передбачені Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні".
2. Київський міський голова головує на засіданнях Київської міської ради і очолює виконавчий орган Київської міської ради (міську державну адміністрацію).
3. Закон України "Про столицю України - місто-герой Київ" передбачає додаткові повноваження Київського міського голови, пов'язані з виконанням містом Києвом столичних функцій.
4. Київський міський голова здійснює керівництво діяльністю виконавчого органу Київської міської ради, несе відповідальність за виконання ним функцій виконавчої влади в частині здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій та, у зв'язку з цим, виконує відповідні повноваження.
На підставі статті 16 Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ" Київський міський голова призначає на посади та звільняє з посад за погодженням з Президентом України та Кабінетом Міністрів України, першого заступника та заступників голови Київської міської державної адміністрації, повноваження яких стосуються сфери виконавчої влади,
5. Київський міський голова за погодженням з Київською міською радою призначає та звільняє з посад заступників голови Київської міської державної адміністрації з питань здійснення самоврядних повноважень.
6. Повноваження Київського міського голови можуть бути достроково припинені в порядку і на умовах, визначених чинним законодавством України.

Стаття 17. Сесії Київської міської та районних у місті Києві рад

1. Порядок скликання та робота сесій Київської міської ради та районних у місті Києві рад визначається Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", відповідними регламентами Київської міської та районних у місті рад.
2. Сесії ради проводяться гласно. У разі необхідності рада може прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання.

Стаття 18. Робочі органи Київської міської ради

1. Київська міська рада відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" утворює Президію, постійні та тимчасові контрольні комісії Київської міської ради.

2. Президія діє на основі Положення про неї, яке затверджується Київською міською радою.
3. Постійні комісії Київської міської ради обираються з числа її депутатів для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради та її виконавчих органів.
4. За рішенням ради голова постійної комісії Київської міської ради з питань бюджету може працювати в раді на постійній основі.
5. Тимчасові контрольні комісії обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування.
6. Порядок формування, функції та організація роботи постійних комісій, тимчасових контрольних комісій ради та інших робочих органів визначається Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", Регламентом Київської міської ради та відповідними положеннями, що затверджуються радою.

Стаття 19. Депутатські групи та фракції Київської міської та районних у місті Києві рад

1. Для формування узгоджених поглядів з питань, що розглядаються Київською міською радою, районними у місті Києві радами або входять до їх компетенції, депутати, за взаємною згодою, можуть створювати депутатські групи та об'єднуватися за партійною ознакою у фракції.
2. Депутатські групи та фракції створюються на зборах депутатів, на яких обирається керівник групи або фракції.
3. Керівник групи або фракції організовує її роботу та представляє її у відносинах з іншими групами, фракціями, відповідною радою, її органами та посадовими особами.
4. Створення групи або фракції оформляється протоколом. Протокол про створення групи, фракції і списки депутатів, що входять до їх складу, підписуються керівником депутатської групи, фракції і передаються до секретаріату відповідної ради.
5. Депутат ради може бути членом тільки однієї депутатської групи, фракції.
6. Секретаріат інформує раду про створення депутатської групи та фракції, їх склад з внесенням цієї інформації до протоколу сесії ради.

Стаття 20. Секретаріат Київської міської ради

1. Секретаріат Київської міської ради утворюється радою. Структура, чисельність та витрати на його утримання встановлюються радою за поданням Київського міського голови.
2. Секретаріат здійснює організаційне, інформаційне, правове, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів та депутатів.
3. Секретаріат Київської міської ради за посадою очолює заступник Київського міського голови - секретар Київської міської ради.

Стаття 21. Заступник Київського міського голови - секретар Київської міської ради

1. Заступник Київського міського голови - секретар Київської міської ради обирається радою з числа її депутатів і здійснює функції та повноваження, що передбачені ст. 50 та ст. 56 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".
2. За рішенням Київської міської ради на заступника Київського міського голови - секретаря Київської міської ради може покладатися здійснення й інших повноважень з питань, пов'язаних з діяльністю Київської міської ради та її органів.

Стаття 22. Особливості повноважень районних у місті Києві рад та їх виконавчих органів

1. Районні у місті Києві ради утворюються за рішенням територіальної громади міста Києва або Київської міської ради як повноважного представника первинного суб'єкта місцевого самоврядування у місті Києві відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" та Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ".
Порядок формування районних у м. Києві рад здійснюється відповідно до статті 45 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні".
2. Київська міська рада відповідно до чинного законодавства здійснює управління районами у місті Києві, визначає обсяги і межі повноважень районних у місті Києві рад та їх виконавчих органів.

Стаття 23. Голова та заступник голови районної у місті Києві ради

1. Голова, заступник голови районної у місті Києві ради обираються відповідною радою таємним голосуванням з числа її депутатів на строк повноважень ради.
2. Повноваження голови, заступника голови районної у місті Києві ради визначаються Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні", іншими законами України, що регламентують діяльність органів місцевого

Стаття 24. Громадські приймальні депутатів Київської міської ради

Громадські приймальні депутатів Київської міської ради утворюються Київською міською радою з метою допомоги депутатам у виконанні своїх обов'язків. Порядок створення та діяльність громадських приймалень визначаються відповідним положенням, що затверджується Київською міською радою.

Стаття 25. Виконавчий орган Київської міської ради

1. Київська міська рада має власний виконавчий орган, який формується Київською міською радою відповідно до пункту 2 розділу VII Закону України "Про столицю України - місто-герой Київ" і паралельно виконує функції органу державної виконавчої влади, що є особливістю здійснення виконавчої влади в місті Києві.
2. Власний виконавчий орган ради є підзвітним і підконтрольним Київській міській раді, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади - підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.
3. Відділи, управління та інші структурні підрозділи виконавчого органу ради підзвітні і підконтрольні Київській міській раді та підпорядковані Київському міському голові.

Стаття 26. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста Києва

1. Київська міська рада в межах наданих повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.
 2. Рішення Київської міської ради приймаються на пленарних засіданнях більшістю депутатів від загального складу ради в порядку, встановленому Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні".
 3. Рішення Київської міської ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень в дію.
- Рішення Київської міської ради та її виконавчого органу, що мають нормативно-правовий характер, підлягають офіційному оприлюдненню в газеті "Хрещатик" не пізніше тридцяти днів з дня їх прийняття.
- На вимогу громадян їм може бути видана копія відповідних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Стаття 27. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування міста Києва

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування міста Києва несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою міста Києва, державою, юридичними і фізичними особами.
2. Притягнення до відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється на підставі Конституції України та чинних законів України.

3. Територіальна громада міста Києва в установленому порядку може порушити питання щодо дострокового припинення повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію України або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують наданих їм законом повноважень.
4. Порядок дострокового припинення повноважень органів місцевого самоврядування міста Києва та їх посадових осіб визначається Законами України "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про столицю України - місто-герой Київ" та іншими законами України.
5. Спори щодо поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування у місті Києві, вирішуються в судовому порядку.

РОЗДІЛ IV.

МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ КИЄВІ

Стаття 28. Комунальна власність територіальної громади міста Києва

1. Відповідно до Конституції України та чинного законодавства України територіальній громаді міста Києва належить право власності на рухоме і нерухоме майно, що знаходиться в комунальній власності, доходи міського та районних у місті Києві бюджетів, а також майнові права, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності.
2. Київська міська рада від імені та в інтересах територіальної громади міста Києва відповідно до чинного законодавства України володіє, користується та розпоряджається об'єктами права комунальної власності, в тому числі може передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавати їх в оренду, продавати і купувати, передавати в заставу.
3. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються Київською міською радою відповідно до законодавства.
4. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені із власності територіальної громади міста Києва і передані іншим суб'єктам права власності без згоди територіальної громади міста Києва або відповідного рішення ради, за винятком випадків, передбачених законом.

Стаття 29. Право власності на землю територіальної громади міста Києва

1. Відповідно до Земельного кодексу України у комунальній власності територіальної громади міста Києва перебувають усі землі в межах міста Києва, крім земель приватної та державної власності, а також земельні ділянки за межами міста Києва, право комунальної власності територіальної громади міста Києва на які посвідчено відповідними державними актами.

2. Набуття права на землю територіальною громадою міста Києва та передача землі з комунальної власності державі, юридичним та фізичним особам здійснюється Київською міською радою в порядку та на умовах, визначених Земельним кодексом України.

Стаття 30. Планування та забудова території міста Києва

1. Київська міська рада відповідно до чинного законодавства вирішує питання планування, забудови та іншого використання території міста Києва шляхом розробки та затвердження генерального плану, детального плану, місцевих правил забудови, проектів забудови, проектів розподілу території мікрорайону та кварталу.

2. При плануванні та забудові території міста Києва Київська міська рада враховує державні, громадські та приватні інтереси.

3. Дозволи на будівництво об'єктів в місті Києві надаються виконавчим органом Київської міської ради в порядку, визначеному чинним законодавством України та рішеннями Київської міської ради.

Стаття 31. Управління об'єктами державної власності у місті Києві

В управлінні органів місцевого самоврядування міста Києва можуть перебувати об'єкти державної власності, передані їм в установленому законом порядку. Органи виконавчої влади в місті Києві в межах, визначених Конституцією України і законами України, здійснюють державний контроль за збереженням і раціональним використанням державного майна, переданого в управління органам місцевого самоврядування міста Києва.

Стаття 32. Бюджет міста Києва

1. Бюджет міста Києва - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами місцевого самоврядування та державної влади протягом бюджетного періоду.

2. Бюджет міста Києва містить в собі надходження і витрати на виконання повноважень міського та районних органів місцевого самоврядування, міської та районних державних адміністрацій. Ці надходження і витрати складають єдиний баланс бюджету.

3. Доходи міського бюджету та бюджетів районів формуються за рахунок власних та закріплених доходів, 100-відсоткового відрахування податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, а також субвенцій та субсидій з Державного бюджету України на виконання столичних функцій, але не менше як 50 відсотків від суми податків, зборів і обов'язкових платежів, які справляються на території міста Києва.

Стаття 33. Бюджети районів у місті Києві

Склад доходів та видатків бюджетів районів у місті Києві визначається Київською міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у місті Києві радам.

Стаття 34. Місцеві податки і збори у місті Києві

1. Київська міська рада може встановлювати, відповідно до законодавства України, місцеві податки і збори, визначати їх розміри, порядок стягнення та надавати пільги окремим категоріям платників.
2. Кошти від місцевих податків і зборів зараховуються до бюджету міста або за рішенням Київської міської ради передаються до районних у місті Києві бюджетів.

РОЗДІЛ V.

ОХОРОНА ПРАВОПОРЯДКУ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У МІСТІ КИЄВІ

Стаття 35. Охорона правопорядку у місті Києві

1. Охорона правопорядку у місті Києві здійснюється міліцією та іншими правоохоронними органами відповідно до їх компетенції, визначеної чинним законодавством України.
2. Київська міська рада створює відповідно до закону міліцію, яка утримується за рахунок коштів міського бюджету.
3. Київська міська рада затверджує і звільняє керівників та дільничних інспекторів створеної нею міліції. Порядок подання кандидатур на посади керівників та дільничних інспекторів визначається Київською міською радою.

Стаття 36. Охорона культурної спадщини у місті Києві

1. Культурна спадщина у місті Києві - сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини.

Об'єктами культурної спадщини відповідно до Закону України "Про охорону культурної спадщини" є місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

2. Охорону культурної спадщини у місті Києві здійснює Київська міська рада, органи охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації та органи охорони культурної спадщини місцевого самоврядування в порядку, визначеному чинним законодавством України.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 37. Контроль за виконанням Статуту територіальної громади міста Києва

Контроль за виконанням Статуту територіальної громади міста Києва здійснюють Київська міська рада, Київський міський голова та інші суб'єкти в порядку, передбаченому чинним законодавством України та рішеннями Київської міської ради.

Стаття 38. Внесення змін до Статуту територіальної громади міста Києва

1. Пропозиції щодо внесення змін та доповнень до Статуту територіальної громади міста Києва мають право вносити на розгляд Київської міської ради Київський міський голова, депутати Київської міської ради, виконавчий орган Київської міської ради та члени територіальної громади міста Києва шляхом проведення місцевого референдуму або здійснення місцевої ініціативи.

2. Рішення про внесення змін до Статуту територіальної громади міста Києва приймаються двома третинами голосів депутатів від загального складу Київської міської ради.

3. Організаційна структура місцевого самоврядування

Система місцевого самоврядування

1. Територіальна громада.

2. Органи місцевого самоврядування:

- сільська, селищна, міська рада;
- сільський, селищний, міський голова;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- районні в містах ради;

3. **Органи самоорганізації населення** (сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна).

- **Територіальна громада — спільнота мешканців, жителів населених пунктів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста, районів у містах, що наділені правом самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.**
- На думку О. В. Батанова, територіальною громадою є територіальна спільність, що складається з фізичних осіб — жителів, які постійно мешкають, працюють на території села (добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста і безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на цій території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру.
- Д. Я. Гараджаєв і В. О. Куранін виділяють систему територіальних громад, що складається з основних територіальних колективів (місто, район, село, селище) і факультативних територіальних колективів (мікрорайон, квартал, вулиця, будинок, інші територіальні утворення). Розбіжність між цими групами полягає, насамперед, у тому, що органи самоврядування першої групи — це місцеві ради, які засновують свою діяльність на широких повноваженнях, закріплених у законах. Діяльність же колективів другої групи не набрала адекватного відображення в законодавстві, що стримує їх формування.

Органи самоорганізації населення

- Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р. №2625-III

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

- Створення органів самоорганізації населення у місті Києві регламентовано Законом України "Про органи самоорганізації населення" та рішенням Київської міської ради від 26.09.2002 № 10/170 «Про органи самоорганізації населення в м. Києві».
- Документи стосовно надання дозволу на створення ОСН (заява, протокол зборів (конференцій), список їх учасників) оформлюються у відповідності до типових зразків, зазначених у Порядку надання дозволу на створення ОСН в м. Києві, затвердженому рішенням Київської міської ради від 26.09.2002 № 10/170, та подаються ініціативною групою, обраною зборами (конференцією), до Київської міської ради.
- Перелік рішень Київської міської ради про надання дозволів на створення органів самоорганізації населення м. Києва (станом на 01.09.2024).

URL: <https://kmr.gov.ua/uk/content/perelik-rishen-kyyivrady-shchodo-nadannya-dozvoliv-na-stvorenniya-osn>

4. Теоретичні концепції та моделі місцевого самоврядування

Концепції:

- державницька
- теорія вільної громади (громадівська)
- господарська
- концепція муніципального дуалізму тощо.

Згідно з **теорією вільної громади**, джерелом такої публічної влади як МС є громади. Громада має право на самостійне та незалежне існування від центральної влади, причому держава лише визнає громаду. Варіант громадівської теорії – **господарська**.

Державницька теорія виходить з того, що джерелом усієї влади в державі є народ, тому МС – це особлива організація державної влади на місцях. Однак, на відміну від центрального державного управління, місцеве самоврядування здійснюється не урядовими чиновниками, а особами, які представляють інтереси місцевих спільнот (децентралізація).

Концепція **муніципального дуалізму** поєднує громадівську та державницьку. МС є суверенним у вирішенні питань місцевого значення, а, беручи участь у реалізації державної політики, воно є складовою ланкою державно-владного механізму. У зв'язку з цим ті справи, які доводиться виконувати органам місцевого самоврядування, поділяються на власні та делеговані державою.

З'явилися муніципальні концепції, пов'язані з **теорією держави загального благоденства**. Муніципалітети оголошуються інструментом соціального обслуговування, що забезпечує інтереси всіх класів і верств. Теорія соціального обслуговування тлумачить функції муніципалітетів як один із проявів сутності держави загального благоденства. Однак насправді державна влада веде лінію на підтримку і розвиток головним чином тих муніципальних служб, які відповідають інтересам великого підприємця. Посилюється протиріччя між потребами громадян у житлі, освіті, соціальному забезпеченні і прагненням влади лімітувати сферу муніципальної активності переважно тим, що вигідно приватному підприємництву. За рахунок розширення приватного підприємництва згортаються муніципальні соціальні програми - житлові, охорони здоров'я та ін. Скорочується матеріальна база соціальних функцій органів місцевого управління.

У багатьох країнах має поширення концепція **позаполітичного місцевого управління**, яка проголошує, що муніципалітети повинні стояти осторонь політики, бути апаратом, спеціалізованим на наданні послуг суспільству. Іноді ця концепція служить обґрунтуванням заборони страйків муніципальних службовців. Доводиться необхідність насадження в муніципалітетах форм і методів діяльності, властивих приватним корпораціям. Сенс заклику тримати муніципалітети поза політикою полягає не в ізоляції цих органів від політичного життя (це й неможливо), а в тому, щоб зробити місцеве управління слухняним інструментом урядової політики.

Моделі місцевого самоврядування:

- американська (англосаксонська)
- континентальна (німецька, французька)
 - іберійська
 - скандинавська

Англосаксонська існує у США, Великобританії, Австралії, Канаді тощо. Для неї характерно: максимум децентралізації; місцеві ради автономні у межах наданих ним повноважень; контроль центру за ними опосередкований, тобто здійснюється через міністерства та суди; на місцях відсутні уповноважені центральної влади. За цією моделлю поняття «місцевого самоврядування» та «місцевого управління» співпадають (local government). Але вчені іноді підкреслюють формальність самостійності місцевих органів. Д. Харвей: британські органи МС скоріше є агентами центрального уряду, ніж слугами виборців.

Континентальна система властива країнам Європи (у т.ч. постсоціалістичним), Африки, Азії та Близького Сходу. На місцях функціонують й агенти органів державної влади, й місцеві ради. Призначувані агенти держадміністрації, як правило, здійснюють виконавчу владу на місцях і нагляд за органами МС. Органи МС управляють місцевими справами.

Змішана модель вкоренилася в ФРН, Австрії та Японії. Вона є гібридом англосаксонської і континентальної. МС автономно від державного управління, проте держава стимулює самоорганізацію громадян на місцях.

Іберійська модель місцевого управління в основному існує в країнах Латинської Америки (Бразилії, Мексиці, Колумбії, Еквадорі, Перу та ін.). Дана система схожа з континентальною. У той же час функціонування президентської республіки впливає на статус місцевих органів управління та місцевих органів самоврядування. У таких країнах форми та способи державного управління мають перевагу перед повноваженнями місцевих представницьких органів. Фундамент місцевого управління в таких країнах був закладений ще за часів іспанського колоніального панування та у перші роки становлення незалежності національних держав.

Іноді класифікацію моделей здійснюють залежно від способу легітимації виборних органів та співвідношення голови громади, представницького і виконавчо-розпорядчого органу

1. ***"Сильний бургомістр – слабка рада"*** (Баварія). Громадяни вибирають раду й бургомістра. Бургомістр поєднує функції глави виконавчої влади і голови ради. Рада формує колегіальний орган за участю бургомістра. Останній підпорядковується управі в питаннях виконавської діяльності і бере участь у підготовці рішень даного муніципального органу.

2. ***"Слабкий бургомістр - сильна рада - директор громади"*** (Північнонімецька модель, Нижня Саксонія). Громадяни обирають раду, яка обирає зі свого складу бургомістра (обер-бургомістра). Останній головує на засіданнях ради і виконує представницькі функції. Одночасно рада призначає на 6-12 років директора громади. Директор одноосібно керує адміністрацією, готує і виконує рішення ради. Таким чином, громадськими справами відають не лише рада та бургомістр, а й професійний управляючий. Рада має право оскаржити та скасувати рішення директора (крім делегованих йому державних повноважень), а бургомістр може оскаржити рішення директора (із зверненням до ради) або рішення ради (з відкладальним вето). Директор громади може оскаржити рішення ради.

3. **"Сильний бургомістр - сильна рада"** (Пфальц, Саар тощо). Громадяни обирають лише раду, яка обирає бургомістра, який є головою ради і главою виконавчої влади громади. Паралельно рада призначає з числа професійних управлінців і з власного складу управу, в яку входить й бургомістр. Завдання управи – підготовка рішень ради, а керівництво на чолі з бургомістром здійснює общинна адміністрація. Бургомістр і рада можуть оскаржити рішення один одного, а бургомістр має право відкладального вето.

4. **"Рада – неправильний магістрат"** (магістрат включає й тих, кого призначає держава, й виборних осіб) (Гессен, Гамбург та ін.). Ця модель використовується переважно в містах. Громадяни вибирають раду, яка, у свою чергу, обирає магістрат. Магістрат складається з призначених чиновників. Магістрат представляє громаду у відносинах з громадянами, іншими органами влади, в суді, готує і виконує рішення ради (у т.ч. бюджет), керує адміністрацією громади. Рада призначає (як правило, за поданням магістрату) бургомістра, який очолює магістрат. Однак його роль порівняно невелика: він головує на засіданнях магістрату, представляє магістрат в раді, володіє правом вирішального голосу в магістраті (при рівній кількості голосів). Рада може розподіляти між членами магістрату сфери діяльності. Бургомістр також може розподіляти сфери діяльності між членами магістрату, але не має права втручатися в розподіл, зроблений радою.

Модель в Україні

Континентальна модель

Рівень	Органи місцевого самоврядування	Органи державної влади
Область	Обласні ради	Обласні державні адміністрації Територіальні підрозділи центральних органів виконавчої влади (ЦОВВ)**
Район	Районні ради	Районні державні адміністрації Територіальні підрозділи ЦОВВ**
Місто, село, селище	Місцеві ради Виконавчі органи рад* Голови громад Старости*	Територіальні підрозділи ЦОВВ**

*/ В т.ч. виконання делегованих повноважень виконавчої влади

**/ В т.ч. виконання делегованих повноважень місцевого самоврядування

5. Процесуальна складова місцевого самоврядування

Форми локальної демократії

Вибори, референдуми

- Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 р. №396-IX
- Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 03.07.1991 р. №1286-XII. Втратив чинність у 2012 р.

Еволюція системи виборів місцевих рад

- 1990-1993 рр. – мажоритарна абсолютної більшості
- 1994-1997 рр. – мажоритарна відносної більшості (але не менше 10%)
- 1998-2004 рр. – мажоритарна відносної більшості
- 2006-2009 рр. – пропорційна за закритими списками
- 2010-2014 рр. – змішана (50/50)
- 2015-2019 рр. – мажоритарна відносної більшості на виборах сільських та селищних рад; пропорційна за відкритими списками на виборах інших рад
- 2020-... – пропорційна за регіональними списками

Еволюція системи виборів місцевих голів

- До 1994 р. – мажоритарна абсолютної більшості, двотурові
- 1994 р. – мажоритарна відносної більшості, але не менше 25%
- 1998 р. – мажоритарна відносної більшості
- 2015 р. – мажоритарна абсолютної більшості, двотурові на виборах голів великих міст

- Згідно з законодавством передбачається використання таких **форм прямої демократії, що пов'язана з місцевими виборами**: накази (доручення) виборців, звіти депутатів місцевих рад, сільських, селищних та міських голів перед виборцями, а також відкликання депутатів, дострокове припинення повноважень місцевих рад, сільських, селищних та міських голів та інші форми. Все це є складовими імперативного мандату виборних осіб до органів місцевого самоврядування
- Під **звітом виборної особи місцевого самоврядування** слід розуміти її офіційний виступ перед виборцями з інформацією про діяльність, що була здійснена цією особою особисто, а також радою в цілому та її виконавчим органом за певний проміжок часу. Як інструмент безпосередньої демократії звіт виборних осіб місцевого самоврядування є своєрідною формою їх відповідальності перед виборцями. Іншою такою формою, змістом якої є можливість дострокового припинення дії мандата виборної особи місцевого самоврядування з волі виборців, є відкликання цієї особи виборцями.

Інші інститути локальної демократії

- Збори громадян за місцем проживання
- Громадські слухання
- Ініціювання розгляду питання у місцевих радах
- Електронні петиції

Контроль за МС з боку держави

Європейська хартія місцевого самоврядування передбачає існування такого контролю та визначає його **принципи**:

- контроль здійснюється лише у формах і випадках, передбачених Конституцією та законами;
- контроль, як правило, має бути призначений лише для забезпечення законності (інший вид контролю – контроль за доцільністю прийняття актів органів МС);
- мірі втручання державних органів має відповідати значущість інтересів, які захищаються.

1. Відповідно до Закону 1982 р. правові акти місцевої влади у **Франції** набувають чинності з моменту їх передачі представнику держави (префекту). У **Великобританії** міністри затверджують акти муніципалітетів, які мають загальнообов'язкові норми, або акти про місцеві податки, про отримання позик, про угоди з муніципальною власністю тощо. В **Італії** акти, які приймаються обласними радами, публікуються лише після візи урядового комісару. У **Росії** вищий виконавчий орган державної влади має право пропонувати органу місцевого самоврядування привести свій акт у відповідність із законодавством

2. По друге, контроль за місцевими представницькими органами може виражатися в **інспектуванні їх діяльності**, запитуванні документів й інформації, заслуховуванні звітів, створенні органів державного контролю. Так, у Великобританії, Скандинавських країнах, низці постсоціалістичних держав цей контроль здійснює **омбудсман**. Він має право ставити питання про відповідальність посадових осіб місцевих рад за неправильне розпорядження фінансово-бюджетним коштами, порушення прав людини тощо.

3. По-третє, за неналежне виконання повноважень органами МС законодавство зарубіжних країн передбачає **санкції**: усунення від посади, накладення стягнень, скасування рішень органів МС, передача повноважень місцевих представницьких органів до відання органів центральної влади або до місцевих державних органів, розпуск місцевих рад. Напр., розпуск місцевих рад передбачений законодавством Франції, Італії, Португалії, Литви, Угорщини, Індії, Японії та ін.

4. Поряд із вищезазначеними формами контролю за діяльністю місцевих рад можливий **судовий контроль** за їх функціонуванням. Найбільше поширення судовий контроль отримав у країнах англосаксонської правової системи. У Великобританії, Канаді, США уряд, який вважає, що місцеві органи управління неналежно виконують свої повноваження, має право звернутися до суду з вимогою заборони рішень місцевих рад або зобов'язання здійснювати певні дії. У багатьох країнах також громадяни мають право оскаржити у суді дії місцевих органів.

Приклад державного контролю за МС в Україні

<https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-misceva-vlada-maye-ne-dopustiti-pidvishchennya-tarifiv-u-comu-opalyuvalnomu-sezoni>

Прем'єр-міністр: Місцева влада має не допустити підвищення тарифів у цьому опалювальному сезоні

Департамент комунікацій Секретаріату Кабінету Міністрів України, 05.10.2021 р. о 13:33

Як зауважив Глава Уряду, через зростання цін на газ на європейських хабах і біржах весь світ зіштовхнувся зі складною газовою кризою. У зв'язку з цим, першочергове завдання держави — забезпечити спокій і комфорт населення.

Денис Шмигаль відзначив, що Уряд шукає компроміс із головами міст, аби тарифи на тепло для людей не підвищувалися. Зокрема він нагадав, що в лютому Уряд підписав перший меморандум з міськими головами, який послідовно виконується. Також Уряд, «Нафтогаз» й очільники міст минулого тижня уклали новий меморандум.

«Суть цього меморандуму полягає в тому, що ми як держава готові підставити плече мерам, але вони своєю чергою мають узяти на себе відповідальність за незмінність тарифів для людей. Я переконаний, що ми досягнемо компроміс, бо ціль і держави, і керівників органів місцевого самоврядування одна — підтримати громадян і не допустити зміни тарифів у цьому опалювальному сезоні», — зазначив Прем'єр-міністр.

6. Ресурсна база місцевого самоврядування

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є:

- рухоме і нерухоме майно; земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад;
- доходи місцевих бюджетів;
- об'єкти спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. (ст. 142 Конституції України);
- урядові субсидії та субвенції.

Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку, затверджують бюджети і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Місцеві податки та збори в Україні

Місцевими податками є:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок.

До основних місцевих зборів належать:

- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір.

Державні податки та збори, закріплені за місцевими бюджетами: • податок на доходи фізичних осіб; • 50 % збору за спецвикористання лісових ресурсів; • 50 % збору за спецвикористання води (крім збору за спецвикористання води водних об'єктів місцевого значення); • 50 % плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату); • плата за використання інших природних ресурсів; • збір за проведення держреєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, що проводиться виконавчими органами місцевих рад; • державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1016-2021-%D0%BF#Text>

**КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА**

**від 29 вересня 2021 р. № 1016
Київ**

Про внесення змін до Порядку зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування

Проблема достатності доходів місцевого самоврядування

Частка власних доходів в структурі доходів муніципалітетів

- В Англії, починаючи з 1950-х рр., в структурі доходів муніципалітетів переважають урядові субсидії.
- У США їх частка до Першої світової війни становила 94%, і лише потім почала знижуватися.
- Власні доходи муніципалітетів в Італії становлять лише 15% їх доходів, в Японії - одну третину.
- У Франції ситуація краща, але й там частка субсидій досить велика: в комунах вона становить 35%.

Видатки місцевих бюджетів

- видатки для забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, судочинства, а також інші, які не можуть бути передані на виконання АР Крим та місцевому самоврядуванню. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України;
- видатки, які визначаються функціями держави та можуть бути передані на виконання АР Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найефективнішого їх виконання на основі принципу субсидіарності. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів з Державного бюджету України;
- видатки на реалізацію прав та обов'язків АР Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів з Державного бюджету України.

Розмежування видатків між місцевими бюджетами

1. Видатки на забезпечення бюджетних установ та заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, і які максимально наближені до споживачів. Здійснюються з бюджетів сіл, селищ, міст та їх об'єднань.
2. Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих законодавством для всіх громадян України. Здійснюються з бюджетів міст республіканського значення АР Крим та міст обласного значення, а також районних бюджетів.
3. Видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян або фінансування програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Загалом основна частина коштів місцевих бюджетів витрачається на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів, культурно-мистецькі програми місцевого значення, а також на державне управління та місцеве самоврядування, транспорт, зв'язок, дорожнє господарство, охорону навколишнього природного середовища тощо

7. Тенденції реформ у сфері МС в різних країнах

1. При збереженні провідної ролі представницьких органів МС (рад) у вирішенні місцевих справ **зростає вплив виконавчого апарату**, муніципальних чиновників, що вказує на зміцнення професіоналізму муніципального управління.

2. **Зміцнюються матеріальні та фінансові основи МС.** Кожна громада має комунальну власність, яка необхідна для функціонування життєво важливих комунальних служб. Муніципалітети широко застосовують економічні методи управління – місцеві податки, ліцензування, укладання контрактів на виконання муніципальних функцій з приватними фірмами. Це сприяє збільшенню дохідної частини місцевих бюджетів, розвитку муніципального господарства та стимулюванню підприємницької діяльності. Проте у більшості держав (до яких належить і Україна), **гострою залишається проблема формування достатньої фінансової бази МС.**

3. **Істотних змін зазнають функції органів МС.** Це зумовлено такими чинниками: по-перше, з'являються нові функції, потреби в реалізації яких на місцевому рівні раніше не було (наприклад, екологічна) і які делегуються органам МС державою; по-друге, частина функцій, які раніше традиційно виконувалися органами МС, передаються приватним компаніям або громадським об'єднанням, органам самоорганізації населення; по-третє, зменшується роль органів МС у вирішенні соціальних питань.

4. Урбанізація сприяє, з одного боку, **скороченню сільських поселень та зростанню міських**, з іншого – **поглибленню кризи міст** (розростання передмість призводить до розвитку промисловості та соціального обслуговування від центру міста до периферії і, як наслідок, масового переселення “середнього класу” в передмістя, а бідних верств – до міського центру. Виникають агломерації, що становлять сукупність міста, передмість, економічно пов’язаних між собою. Ця тенденція спостерігається й в Україні (Києво-Святошинська, Харківська, Дніпропетровсько-Дніпродзержинська, Донецько-Макіївська тощо агломерації).

5. Стійкою тенденцією є **укрупнення адміністративно-територіальних одиниць**, скорочення числа місцевих органів влади, створення регіональних форм управління. Ці процеси спрямовані на формування достатньої територіальної, демографічної та матеріально-фінансової бази для утримання комунальних служб.

6. У більшості держав вирішення проблеми формування матеріальної основи МС вбачають **не в укрупненні комун, а в розвитку співробітництва між комунами**. Воно здійснюється шляхом укладання угод щодо надання послуг та спільної діяльності в певних галузях. У Франції формами співробітництва є синдикати комун, які можуть мати монопрофільний (прибирання та переробка сміття, водозабезпечення тощо) чи поліпрофільний характер, та дистрикти. Останні здійснюють певний мінімум повноважень (управління житловими службами, протипожежними центрами тощо). Законодавство також передбачає можливість формування міських об’єднань, які наділяються ширшими, ніж дистрикти, обов’язковими повноваженнями.

ЗАПАС

Однієї самоорганізації суспільства може не вистачити для організації повноцінного самоврядування. **Необхідні загальнопоширені політичні інститути самоврядування, передбачені національним законодавством.** Нерідко держава сама пропонує їх суспільству або впливає на суспільство з метою їх більшого упорядкування, стандартизації. Аналогічно територіальний формат місцевого самоврядування виникає в процесі не добровільного об'єднання місцевих громад, а адміністративно-територіального поділу, що проводиться зверху - з урахуванням реальної ситуації на місцях.

Впадає в очі той факт, що в міжнародній практиці частіше використовується поняття "місцеве управління", а не "самоврядування". Причому термін "**local government**" (тобто місцеве управління) характерний якраз для англосаксонського типу самоврядування.

Г. Єллінек:

«самоврядування - це **державне** управління через посередництво осіб, які не є професійними державними посадовими особами, - управління, яке в протилежність державно-бюрократичному є управління за посередництвом самих зацікавлених осіб».

Основні завдання місцевого самоврядування

- зміцнення засад конституційного ладу України;
- забезпечення реалізації конституційних засад людини і громадянина;
- створення умов для забезпечення життєво важливих потреб і законних інтересів населення;
- розвиток місцевої демократії

Групи повноважень місцевого самоврядування

- повноваження у **фінансово-економічній сфері** полягають у праві місцевих представницьких органів приймати місцевий бюджет, а також брати участь у формуванні державних фінансово-економічних програм.
- повноваження у **галузі охорони громадського порядку** означають, що у віданні місцевих представницьких органів знаходиться право визначати діяльність місцевих поліцейських служб. Водночас такі повноваження, як правило, здійснюються спільно з місцевими державними органами управління.
- повноваження у **галузі комунального господарства й охорони навколишнього середовища** передбачають, що місцеві представницькі органи мають право регулювати питання транспорту, дорожнього руху, місцевого будівництва, різних комунальних послуг (водопостачання, теплопостачання, каналізації тощо), санітарного становища міста, охорони природи, води, повітря тощо
- до повноважень місцевих представницьких органів у **соціальній сфері** відносять організацію допомоги малозабезпеченим, інвалідам, утримання безкоштовних їдалень, домів для старих, підтримку муніципальних лікарень, шкіл, бібліотек, дитячих садків тощо.

Способи наділення місцевого самоврядування повноваженнями

- законодавчими актами;
- за принципом «негативного регулювання діяльності». Відповідно до нього місцеві органи управління мають право здійснювати усі дії, які безпосередньо не заборонені у законодавстві та не знаходяться у віданні інших органів влади.

Суб'єкти правових відносин МС

- Ті, хто наділений правом ухвалювати рішення (або брати участь в ухваленні рішень) з питань місцевого значення – територіальні громади як первинні суб'єкти МС; виборні органи та посадові особи МС; голови самоврядних територіальних утворень і голови районних, обласних, районних у містах рад.
- Ті, хто в тій чи іншій формі сприяють здійсненню МС, взаємодіють із суб'єктами першої групи з різних аспектів, що зачіпають права та інтереси самоврядних територіальних утворень – державні органи, органи самоорганізації населення, асоціації та спілки самоврядних територіальних утворень та їх правомочних представників (місцевих рад чи голів сіл, селищ, міст), громадські об'єднання, діючі на території самоврядних утворень підприємства, установи та організації, асоціації (Конгрес регіональних влад, Асоціація міст України, Ліга історичних міст тощо), міжнародні організації.

Методи реалізації повноважень

- Метод **регулювання** полягає у праві видачі ліцензій, дозволів, накладення заборони, а також прийнятті актів, які часто підлягають контролю з боку державної влади.
- Метод **управління** передбачає право управляти установами, підприємствами, які є муніципальною власністю.

Понятійна проблема місьцеве самоврядування vs регіональне самоврядування

- *територіальна громада села, селища, міста (об'єднана територіальна громада ОТГ) – місьцеве самоврядування*
- *район в області – місьцеве/регіональне??? самоврядування*
- *область – місьцеве/регіональне??? самоврядування*

Організаційні форми здійснення місцевого самоврядування в Україні

- виборні та інші органи МС, на які покладена основна робота зі здійснення МС;
- органи самоорганізації населення за місцем проживання (будинкові, вуличні, квартальні ради чи комітети громадського самоврядування);
- форми безпосередньої місцевої демократії, що використовується територіальною громадою як первинним суб'єктом МС (вибори, референдуми, слухання).

Київська міська рада

Київський міський голова – головує на пленарних засіданнях Київської міської ради

Заступник міського голови – секретар Київської міської ради

[Постійна комісія Київської міської ради з питань архітектури, містобудування та земельних відносин](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань бюджету та соціально-економічного розвитку](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань власності](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань дотримання законності, правопорядку та зв'язків із правоохоронними органами](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань екологічної політики](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань культури, туризму та суспільних комунікацій](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань місцевого самоврядування, регіональних та міжнародних зв'язків](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань освіти і науки, сім'ї, молоді та спорту](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань охорони здоров'я та соціальної політики](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань охорони культурної спадщини](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань підприємництва, промисловості та міського благоустрою](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань регламенту, депутатської етики та запобігання корупції](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань регуляторної політики](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань транспорту, зв'язку та реклами](#)

[Постійна комісія Київської міської ради з питань цифрової трансформації та адміністративних послуг](#)

Департаменталізація органів місцевого самоврядування

Київська міська державна адміністрація

- **Апарат КМДА** (структура: [https://kyivcity.gov.ua/kyiv ta miska vlada/struktura 150/vikonavchiy organ kivsko misko radi kivska miska derzhavna administratsiya/aparat kmda/struktura aparatu kmda/](https://kyivcity.gov.ua/kyiv%20ta%20miska%20vlada/struktura%20150/vikonavchiy%20organ%20kivsko%20misko%20radi%20kivska%20miska%20derzhavna%20administratsiya/aparat%20kmda/struktura%20aparatu%20kmda/))

- **Департаменти та управління**

Департаменти з питань: надання адміністративних послуг; будівництва та житлового забезпечення; внутрішнього фінансового контролю та аудиту; економіки та інвестицій; житлово-комунальної інфраструктури; з питань державного архітектурно-будівельного контролю; з питань реєстрації; земельних ресурсів; інформаційно-комунікаційних технологій; комунальної власності; культури; містобудування та архітектури; міського благоустрою; молоді та спорту; муніципальної безпеки; освіти і науки; охорони здоров'я; охорони культурної спадщини; промисловості та розвитку підприємництва; соціальної політики; суспільних комунікацій; транспортної інфраструктури; фінансів

Управління: самоврядного контролю; екології та природних ресурсів; з питань реклами; туризму та промоцій

- **Державний архів м. Києва**
- **Керівництво**
- **Служба у справах дітей та сім'ї**

Лекція 6. Регіональна ідентичність

1. Ідентичність як багат шарове явище.
2. Територіально-політична ідентичність. Особливості локальної та регіональної ідентичності
3. Політика ідентичності

1. Ідентичність як багатозарове явище

Консолідація є вагомою передумовою для організації політичного життя на демократичних засадах, політичної участі громадян та їх впливу на прийняття суспільно значущих рішень.

***Ідентичність** – приналежність індивіда до певної соціальної групи.*

*Соціальна ідентичність є результатом ототожнення індивіда із соціальними групами (спільнотами), **внутрішнього прийняття (інтеріоризації) їх цінностей, норм та/або інтересів, що проявляється у його поведінкових практиках.***

Значення ідентичності визначають три потреби: приналежність до спільноти, позитивна самооцінка і безпека. Ідентичність групи позначає цілісність системи соціокультурних характеристик спільноти, які включають норми, цінності, ідеали, уподобання та очікування, права і обов'язки індивідів.

Функції ідентичності:

- адаптивна – допомагає індивіду пристосуватися до нових соціальних обставин з метою підтримки особистісної цілісності, внутрішньої тотожності та безперервності буття;
- інтегративна – об'єднує особистісні та соціокультурні параметри формування особистості;
- сенсоутворююча – ідентичність є простором утворення нових сенсів, узагальнень, знань тощо.

Ідентичність – результат процесу **ідентифікації**, тобто процесу віднесення індивіда або групи до певної соціальної групи. В основі ідентифікації лежать механізми розрізнення та ототожнення.

Існують об'єктивні та суб'єктивні підстави ідентичності

Самоідентифікація – віднесення індивідом або групою себе до певної соціальної групи.

Самоідентифікація може не співпадати з ідентифікацією (особливо в сфері етнічної ідентифікації)

Групова свідомість – уявлення соціальної групи про себе та інші соціальні групи. **Групова самосвідомість** – суб'єктивний вимір свідомості.

ПОДВІЙНА (МНОЖИННА) групова свідомість – одночасна самоідентифікація індивіда з двома (чи більше) соціальними спільнотами, в т.ч. тими, які співвідносяться ієрархічно.

2. Територіально-політична ідентичність

Територіальна ідентичність – основа для консолідації на основі визнання цінностей

У регіональній ідентичності поєднуються аспекти власне простору і внутрішньої енергетики, «сили» ідентичності, де доречний термін «місцевий патріотизм». У цьому випадку регіональна ідентичність пов'язана із загальними цінностями (наприклад, регіональна гордість) з акцентом на динаміці впливу культури на формування регіональної ідентичності та політичні дії і установки у відношенні до свого місця проживання: якість життя, інфраструктура, освіта, охорона здоров'я, робота, участь в суспільно-політичній і культурній діяльності і т. д.

Елементи регіональної ідентичності (П. Франкенберг і Й. Шубауер):

- **когнітивний**; громадяни повинні бути інформовані про існування свого регіону і його географічних меж. Це, у свою чергу, вимагає певних знань про «свій» та про сусідні регіони з тим, щоб «свій» регіон можна було легше відмежувати від «чужих». Населення регіону має знати про його характеристики – фізико-географічні особливості, особливу історію, економічний профіль тощо;
- **афірмативний** – виступає формою інтерпретації когнітивного елемента і включає набір емоцій щодо свого регіону, а також те, якою мірою регіон забезпечує рамки для спільних емоцій і почуття солідарності;
- **інструментальний**, коли регіон використовується як база для соціальної та політичної мобілізації населення та колективної діяльності. Інструментальний елемент розвивається на основі когнітивного й афірмативного та проявляється в особливій політичній культурі населення (насамперед електоральній культурі), але ще більше – в оформленні регіональних партій і рухів.

Територіальна ідентичність та політична участь

Територіальні ідентичності є **основою для відповідних політичних культур й організації політичного життя** у територіально обмежених просторах. Високий рівень відповідних ідентичностей означає готовність до дій на користь відповідної територіальної спільноти, й навпаки велика дистанція по відношенню до локального та регіонального пов'язана не лише з пошуком інших груп та систем, але й відмову від набуття елементарних навичок участі у прийнятті суспільно значущих рішень. Субсидіарні політичні відносини вимагають з боку носіїв ідентичностей особливого відношення до зовнішніх змін, у т.ч. тих, що викликані глобалізацією.

З чотирьох можливих **варіантів відношення до зовнішніх змін** – консервативного (спрямоване на збереження у незмінному вигляді цінностей та структур локальної спільноти), адаптаційного (спрямоване на збереження цінностей, структур та місцевих систем, що не суперечать тенденціям глобалізації), адаптаційно-інноваційного (разом з збереженням цінностей, структур та місцевих систем відкриває можливості для засвоєння інновацій) та дезінтеграційно-інноваційного (відторгає традиційні локальні цінності, структури й системи, приймаючи інновації), багаторівневим політичним відносинам на засадах субсидіарності сприяє лише адаптаційно-інноваційне відношення.

Ієрархічність територіальної ідентичності

- наддержавна;
- державна (національна);
- **регіональна;**
- **локальна;**
- а також провінційна, республіканська тощо.

Специфіка формування локальної ідентичності

Локальна ідентичність є формою ідентифікації людини з локальним або місцевим співтовариством, відчуттям причетності до подій, що відбуваються на території безпосереднього мешкання (міста, району, селища, села, мікрорайону). Вона виявляється у формуванні певної системи цінностей і норм поведінки жителів території.

Фактори формування:

- ідентифікація з малою батьківщиною;
- ідентифікація з місцем народження;
- ідентифікація з особливостями ландшафту і клімату;
- ідентифікація із значимими історико-культурним подіями;
- ідентифікація із значимими людьми: відомими особами, з близькими, друзями (безпосередні контакти), колегами по роботі;
- ідентифікація з економічною спеціалізацією територій і рівнем соціально-економічного розвитку;
- ідентифікація з особливими реальними або приписуваними межами колективної поведінки;
- уявлення про сучасний стан суспільства, в якому перебуває особистість та з яким вона себе в тій чи іншій мірі ототожнює;
- оціночні судження про свою спільноту та її соціокультурне та природне середовище;
- уявлення про сусідні та інші співтовариства, з якими взаємодіють представники даної групи тощо.

Ознаки локальної ідентичності:

- відносини між членами локального співтовариства, певна єдність цілей і засобів, що слідує із спільності повсякденного життя. Зумовлює обмежену кількість його членів (5 тис. жителів – Панченко Т.В.). На урбанізованих територіях локальні співтовариства витісняються територіальними співтовариствами;
- потреба у соціальних інститутах, з якими пов'язане життя людини (родильне відділення, дитячі садки, школи, підприємства, церкви, пункти побутового обслуговування, місця відпочинку, цвинтарі).

Локальна ідентичність та глобалізація

Процеси індустріалізації та глобалізації кидають виклики локальним співтовариствам та локальній ідентичності. Якщо індустріалізація та викликана нею урбанізація розширює межі локальних співтовариств, перетворюючи їх на територіальні, то глобалізація загалом анулює уявлення про те, що ми живемо у закритих, обмежених один від одного просторах. Вона утворює світ, у якому географічні й політичні бар'єри ні від чого не захищають й не обмежують. Разом з тим глобалізація означає не лише делокалізацію, але й релокалізацію. В умовах глобальної нестабільності локальна ідентичність часто виступає істотною опорою для людини в можливості мати визначеність власного положення в системі соціального простору, стає підставою для активності і частково компенсує втрату інших досить важливих соціальних ідентичностей. Більш того, глокалізація як результат синтезу глобального і локального дає можливість для утворення нових **локальних спільнот, що зосереджені навколо певної місцевості, але вбирають в себе всі риси спільнот, що існують на глобальному рівні.** Крім того, об'єднання у нові локальні (глокальні) спільноти можливе не лише навколо певного місця, але і навколо спільних інтересів та ідей, які не завжди легітимують себе через власну «ідею минулого».

Типологія локальної ідентичності

- Орієнтація на минуле (події, особистості), на теперішній час (ландшафт) або на майбутнє (в т.ч. негативна орієнтація)
- Позитивна, нейтральна та негативна локальна ідентичність
- Висока, середня, низька політична суб'єктність

Регіональна ідентичність

- Регіональна ідентичність формується на підставі почуття спільності володіння та користування певною територією, власних соціальних зв'язків, способів організації життєдіяльності, системи цінностей, що відрізняються від загальнонаціональних. Якщо для національної ідентичності територія виступає як один з її компонентів, який співіснує з іншими, то для регіональної ідентичності територіальний фактор відіграє провідну роль.
- Регіони не є однозначно визначеними з історичного та географічного погляду, а рубежі між ними часто є лише результатом прагнення до управлінської ефективності.
- Регіональна ідентичність більшою мірою **КОНСТРУЮЄТЬСЯ** зовнішніми акторами, ніж формується природно, що характерно для локальної, і вона не є такою цілісною, як друга
- Головним критерієм для виокремлення територіальної громади є не чисельність населення, а наближеність влади та суспільних послуг до населення. Отже, територіальні громади, на відміну від локальних співтовариств, виступають повноправними суб'єктами політичних відносин.

- Безпосередність контактів, що притаманна локальним співтовариствам, та наявність широкого кола джерел для формування локальної ідентичності зумовлює її первинність по відношенню до регіональної ідентичності та ідентичностей наступних рівней. Рихлість і гнучкість зв'язків усередині регіональних співтовариств та обмежена кількість джерел для формування регіональної ідентичності зумовлює додатковий характер ідентичності даного рівня не лише по відношенню до локальної, але й до національної ідентичності. **Водночас з посиленням регіональної складової у світовому політичному відбувається зміцнення регіональної ідентичності, оскільки не локальні співтовариства чи місцевості, а регіони стають суб'єктами міжнародних відносин.**

3. Політика ідентичності

Загальною **метою** політики ідентичності є комунікативна цілісність локальної спільноти, її суб'єктність, здатність формувати й відтворювати спільні уявлення, норми і цінності, приймати спільні рішення і досягати спільних цілей.

Функції політики ідентичності (А.Ткачук):

- моральна та ціннісна консолідація територіальної (локальної, регіональної, національної) спільноти;
- колективне самовизначення;
- легітимація влади;
- іміджева та репутаційна підтримка.

В.О. Зуєва про типи взаємин держави та регіонів:

- держава, володіючи засобами примусу, є потенційною погрозою для окремих територій чи етнічних меншостей;
- регіональні утворення виступають як творці демократичної держави, є факторами, що її легітимізують;
- регіони залежать від держави як органа, що забезпечує матеріальний добробут і безпеку;
- регіони є членами культурного співтовариства, що визначається титульною мовою, історією, художніми традиціями і способом життя, і це міжрегіональне співтовариство також захищається і культивується державою за допомогою її культурних інститутів і програм.

Незалежно від вибору моделі взаємин держава повинна **МІНІМІЗУВАТИ СИМВОЛІЧНУ І ПРАВОВУ НЕРІВНІСТЬ РІЗНИХ СПІЛЬНОТ**, забезпечуючи тим самим розвиток суспільства, в якому спільне життя носіїв різних політичних поглядів веде до «єднання» людей на основі вільної конкуренції ідентичностей. (Андрущенко Т.В.)

Суб'єкти політики ідентичності

- органи місцевого самоврядування та місцеві органи державної влади;
- осередки політичних та громадських рухів й організацій;
- органи самоорганізації населення;
- конфесійні, професійні та інші об'єднання громадян;
- місцеві культурні діячі;
- краєзнавці;
- освітяни;
- місцеві медіа;
- представники креативного класу (соціальні та політичні технологи, іміджмейкери, дизайнери, урбаністи);
- впливові фінансові та економічні структури, меценати, що забезпечують ресурсами названих вище суспільних акторів.

Ресурси формування локальної ідентичності:

- особистісні, які представляють коло значимих осіб (батьків, рідних, близьких, друзів, сусідів, вчителів, колег, земляків тощо);
- географічні, які представляють перелік уявлень про локалізацію територіального утворення та його природні особливості (рельєф, клімат, флора, фауна);
- культурні, які представляють перелік уявлень, пов'язаних із сукупністю матеріальних та духовних цінностей, створених людьми у межах локального територіального утворення;
- етнічні, що включають перелік уявлень про етнічні групи, що населяють дану територію;
- історичні, що включають асоціативні уявлення, пов'язані з історичним процесом розвитку місцевої спільноти.

Традиційними **каналами** поширення таких знань є заклади освіти, засоби інформації, культурні та видовищні події (концерти, урочистості, святкування), обряди, ритуали тощо, якими, тією чи іншою мірою, охоплюються усі вікові категорії мешканців локальної спільноти.

Інструменти формування та підтримки локальної ідентичності:

- територіальний маркетинг;
- соціальна політика;
- символічна політика;
- формування/підтримка місцевого патріотизму.

Лекція 7. Механізми політики регіонального розвитку

1. Поняття регіональної політики: сутність, мета, принципи, типологія, суб'єкти, інструменти.
2. Політика регіонального розвитку: сутність, концепції, стратегія, принципи.
3. Особливості політики регіонального розвитку в ЄС на сучасному етапі.
 4. Політика регіонального розвитку в Україні: стратегія, інструменти.
 5. Особливості стратегічного регіонального/просторового планування.

1. Поняття регіональної політики: сутність, мета, принципи, типологія, суб'єкти, інструменти

Державна регіональна політика - система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності.

Метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку країни та регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Політичний зміст регіональної політики

1. Збереження територіально-політичної системи. Це - головний імператив регіональної політики. В дусі теорії функціоналізму можна говорити про політику, спрямовану на забезпечення переважання доцентрових сил над відцентровими на всій території держави. У зв'язку з цим регіональна політика спрямована на збереження територіальної цілісності держави. Це, зокрема, передбачає визначення регіонів, що представляють собою зони геополітичного ризику (сепаратистські, прикордонні, спірні території), і пошук способів їх утримання.

2. Контроль і баланс. Також регіональна політика вирішує проблему централізованого контролю за регіонами і одночасно - ефективного балансу повноважень і ресурсної бази центральних і регіональних влад. Тут перед розробниками регіональної політики знову ставиться завдання знайти модель, яка забезпечувала б переважання доцентрових сил. І одночасно ця модель повинна забезпечити соціально-економічний розвиток регіонів і політичну стабільність регіональних спільнот, що неможливо без заходів самостійності і розпорядження своїми ресурсами.

3. Амплітуда неоднорідності. Нарешті, зміст регіональної політики становить гармонізація відносин по горизонталі, між регіонами, що є завданням загальнодержавного рівня. Йдеться про зниження амплітуди міжрегіональних відмінностей і підйом відсталих територій за рахунок цільових рішень держави. Кінцева мета - вирівнювання, а точніше - згладжування міжрегіональних відмінностей.

Принципи регіональної політики (Концепція державної регіональної політики України)

- **конституційність та законність**;
- **верховенство прав людини** – пріоритетність прав і свобод людини і громадянина у процесі формуванні та реалізації державної регіональної політики;
- **єдність** – забезпечення територіальної, політичної, економічної, інформаційної, соціогуманітарної цілісності території України шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоздатності;
- **комплексність** – врахування та просторова узгодженість реалізації всіх складових державної регіональної політики: політичної, соціальної, економічної, екологічної, гуманітарної, етнонаціональної;
- **скоординованість** – узгодження реформ, відповідних пріоритетів та дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, спрямованих на реалізацію державної регіональної політики, які впливають на соціально-економічний розвиток України та її регіонів;
- **децентралізація** – перерозподіл владних повноважень на користь органів місцевого самоврядування з передачею їм відповідних ресурсів;

- **субсидіарність** – надання публічних послуг максимально близько до її безпосереднього споживача з урахуванням можливості якісного їх надання шляхом концентрації для цього матеріальних, фінансових та інших ресурсів на відповідному рівні територіального управління;
- **доступність** – забезпечення належного та своєчасного надання публічних послуг, простоти та вільного доступу осіб до їх отримання;
- **пріоритетність та поетапність** – концентрація ресурсів відповідно до встановлених пріоритетів, визначених цілей та етапів реалізації державної регіональної політики;
- **програмність** – реалізація державної регіональної політики на основі взаємопов'язаних довгострокових стратегій, планів та програм;
- **партнерство** – забезпечення тісного співробітництва, кооперації та солідарності між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, інститутами громадянського суспільства в процесі формування та реалізації державної регіональної політики;
- **відкритість** – прозорість, прогнозованість, передбачуваність діяльності центральних, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики;
- **відповідальність** – центральні, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування всіх рівнів у межах наданих їм повноважень несуть усю повноту відповідальності за формування і реалізацію державної регіональної політики;
- усебічна **державна підтримка розвитку місцевого самоврядування** в Україні – формування правової, фінансово-матеріальної та організаційної його самостійності.

Субсидіарність

– принцип, згідно з яким «владні повноваження національних держав делегуються на той інституційний рівень – наддержавний або субдержавний (регіональний, муніципальний), на якому дана конкретна суспільна потреба задовільняється найкращим чином».

Спеціальні принципи державного управління регіональним розвитком (Вакуленко, Орлатий)

- Принцип поляризованого (сфокусованого) розвитку,
- Принцип забезпечення державою рівного доступу жителів регіону до бюджетних послуг
- Принцип синергетичного підходу щодо підтримки регіонального розвитку
- Принцип кластерного підходу
- Принцип формування збалансованого, консолідованого регіонального економічного простору, ємного внутрішнього регіонального ринку
- Принцип екологізації виробництва, досягнення природної збалансованості та дотримання пріоритетів еколого-економічного розвитку, раціонального поєднання природи та економічної діяльності
- Принцип регіональної та локальної доступності, що передбачає формування на регіональному рівні логістичних транспортно-транзитних мереж, сучасних засобів зв'язку, міжрегіональних мультимодальних перевізних і логістичних систем,
- Принцип оптимального поєднання спеціалізації регіональної економіки з раціоналізацією територіальних економічних зв'язків у межах національного господарського комплексу
- Принцип господарського розрахунку та самоокупності, який передбачає: оптимізацію співвідношення “витрати” – “випуск”
- Принцип пріоритетності людського розвитку, підтримки формування людського капіталу, підвищення просторової та кваліфікаційної мобільності населення

Типологія регіональної політики

За сферою регулювання:

- економічна (бюджетна, податкова, інвестиційна, промислова, аграрна, зовнішньоекономічна, структурна, інноваційна),
- соціальна,
- науково-технічна,
- екологічна,
- демографічна,
- гуманітарна,
- інформаційна.

За критерієм засобу впливу на регіональне середовище:

- стимулююча;
- компенсуюча;
- адаптуюча;
- протидіюча.

Пріоритети регіональної політики

(Закон «Про засади державної регіональної політики» від 2015 р.)

- 1) стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання потенціалу регіонів для створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;
- 2) зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;
- 3) формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;
- 4) стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний український простір, подолання міжрегіонального відчуження;
- 5) визначення проблемних територій у регіонах та реалізація заходів щодо вирішення проблем;
- 6) створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах;
- 7) запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;
- 8) формування з урахуванням документів Ради Європи та Євросоюзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, визначеної цим Законом;
- 9) поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;
- 10) створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад - на регіональному рівні

Баланс відносин «центр-регіони»

Ключовими характеристиками балансу відносин "центр - регіони" є:

- співвідношення обсягів повноважень (компетенції), визначене конституцією і національними законами або індивідуальними договорами та угодами (призначеними для окремих регіонів);
- можливості і обмеження централізованого контролю на регіональному рівні і, з іншого боку, регіональної участі на національному рівні.

Д. Елейзер в своїх роботах дає ще одне подання про баланс - між співпрацею і конкуренцією.

А. Лейпхарт виділяє наступні принципи, які є актуальними для відносин "центр - регіони" і взаємодії територіальних сегментів в загальнонаціональній системі:

- велика коаліція, куди входять представники конкуруючих сегментів;
- взаємне вето, яке передбачає формальне право сегментів на блокування рішень, прийнятих іншими сегментами;
- пропорційність сегментів, тобто недопущення їх абсолютного домінування;
- автономія сегментів, що наділяє сторони власними незалежними компетенціями.

Регіональне втручання (участь)

- Сукупність політичних інститутів і практик, що дозволяють регіонам впливати на загальнонаціональний рівень, можна назвати регіональним втручанням, або регіональною участю.
- Регіональна участь може бути **формальною та неформальною**. До першої належать органи влади, що забезпечують регіональне представництво в загальнонаціональній владі (приклад "палати регіонів" в національному парламенті в федеративній державі), органи колективного управління країною, які передбачають регіональні квоти і гарантії регіонального представництва. У цьому ж контексті можна розглядати регіональні за походженням і особливостями інтересів, які вони представляють, партії, якщо вони стають значущими суб'єктами загальнонаціонального політичного процесу.
- Неформальні способи регіональної участі можна звести до регіонального лобізму та оцінки його ефективності для різних територій. Цікавим об'єктом досліджень є **географія влади** – представництво різних регіональних груп в загальнонаціональних владних структурах.

Форми реалізації регіонального інтересу

- **Субнаціональні форми державності і суверенітету**, обмежена "внутрішня державність" другого рівня (тип розвиненої і автономної субнаціональної територіально-політичної системи, яка прагне до національного рівня). Це - найбільш радикальна форма реалізації регіонального інтересу, яка в "чистому вигляді" зустрічається досить рідко і властива для деяких федерацій. Вона включає обмежені форми суверенітету, державної символіки, владних органів, що нагадують такі незалежних держав, навіть - громадянства.
- **Автономна регіональна влада**. Відбувається розвиток інститутів регіональної влади та їх автономії від центру (зокрема, через інститут виборів). Важливим критерієм автономії є легітимність регіональної влади, джерелом якої є сам регіон. Найбільш яскравою формою такої легітимності є вибори регіональної влади. Одночасно відбувається становлення місцевих еліт зі своїми артикульованими інтересами. Ці еліти шукають і знаходять підтримку місцевого населення, прагнучи висловлювати загальнорегіональні, а не тільки регіонально-групові інтереси. Відбувається персоніфікація регіональної влади, в умовах автономії і виборності виникає краще виражений феномен регіонального політичного лідерства.
- **Регіональна компетенція і пов'язана з нею нормотворчість**. Регіон домагається певних повноважень, реалізацією яких займаються його владні органи. Головний інтерес зазвичай представляє фінансово-економічна компетенція. Одночасно відбувається розвиток регіонального нормотворчості (яким займається регіональна влада) в рамках відповідної компетенції, нерідко відзначається боротьба за розширення компетенції.
- **Регіональна участь на загальнонаціональному рівні** (представництво у парламенті, лобізм в органах виконавчої влади, регіональні партії).

Суб'єкти регіональної політики

Верховна Рада
України

Президент
України

Кабінет Міністрів
України

ЦОВВ

Місцеві держ-
адміністрації

Територіальні
органи ЦОВВ

Політичні
партії

Регіональні
еліти

Фінансові
структури

Корпорації

Громадські
організації

Методи державного регулювання регіонального розвитку

прямі

(суб'єкти економіки змушені приймати рішення, що ґрунтуються не на самостійному економічному виборі, а на державних розпорядженнях)

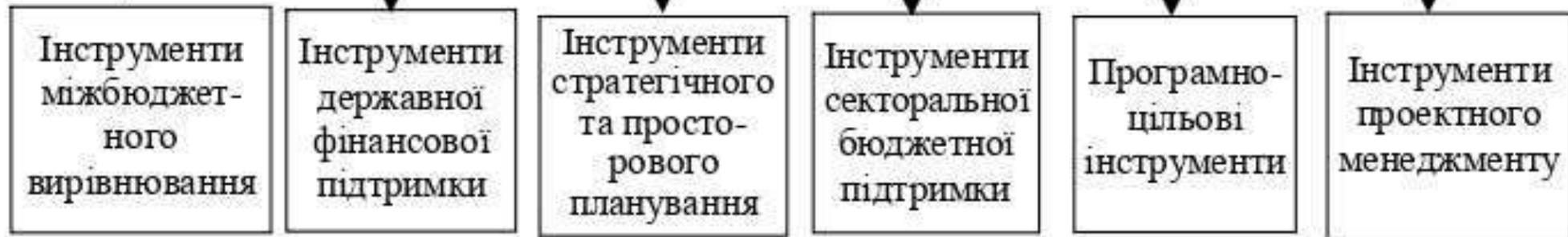
- державні капіталовкладення, дотації, субсидії;
- регулювання цін та заробітної плати;
- фінансування через спеціальні фонди розвитку і бюджети різних рівнів;
- державна контрактна система

непрямі

(полягають у створенні державою необхідних передумов, котрі відповідають цілям економічної політики)

- грошова-кредитна політика;
- амортизаційна політика;
- стимулювання територіального розвитку через формування фондів економічного і соціального саморегулювання регіонів;
- стимулювання виробництва підприємств через формування у них фондів економічного і соціального саморозвитку

**КЛАСИФІКАЦІЙНІ ГРУПИ ІНСТРУМЕНТІВ
ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

Групи інструментів регіональної політики

- адміністративно-управлінські (наприклад, надання особливого статусу північним територіям Канади як ресурсній зоні загальнодержавного значення й виділення їх із традиційної сітки адміністративно-територіального устрою);
- засоби стримування розміщення нових підприємств у перенаселених районах (наприклад, у Франції стосовно Парижа та його передмість);
- просторовий розподіл економічної діяльності держави (наприклад, в Італії розміщення підприємств державного сектору впливало на регіональні ринки праці);
- фінансове стимулювання суб'єктів підприємництва (дотації на певні суми інвестицій, кредити, фінансові пільги, субсидії у зв'язку зі створенням робочих місць тощо);
- створення фізичних інфраструктур (наприклад, механізми концесії в сфері транспорту, застосовні в скандинавських країнах);
- так звані «м'які» засоби стимулювання розвитку (створення сприятливого бізнес-середовища, підтримка інформаційних мереж, консалтингової діяльності, освіти, наукових досліджень і технічних розробок).

Ризики державної регіональної політики

- Недостатня координованість реформ в сфері регіональної політики, адміністративно-територіальної реформи, реформи місцевого самоврядування та низки секторальних реформ;
- хронічний конфлікт між виконавчою владою і місцевим самоврядуванням і, відповідно, відсутність чіткого розмежування прав та повноважень регіональних, районних та місцевих органів управління і як наслідок нестабільність нормативно-правових умов реалізації реформ;
- невизначеність чіткої процедури та відсутність чітких критеріїв укрупнення адміністративних районів і чіткого розподілу повноважень щодо районного рівня влади;
- відсутність у багатьох випадках визначених меж адміністративно-територіальних одиниць, що породжує компетенційні спори між органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади, зокрема щодо права власності на землю, податків тощо;
- проблема законодавчого врегулювання та процедури передачі і використання земельних, майнових та інших ресурсів ОТГ, а в перспективі нових укрупнених адміністративних районів;
- недосконалість реформування територіальних органів виконавчої влади щодо реалізації ними контролюючих та координуючих функцій (контроль за ефективністю використання ресурсів ОТГ);
- невирішеність питань ресурсного забезпечення розвитку територій, зокрема територій з особливими проблемами розвитку;
- недосконалість існуючих інструментів механізму державної підтримки розвитку територій, які здебільшого використовуються не на «розвиткові цілі», а на вирішення поточних завдань, тобто покриття нестачі капітальних видатків місцевих бюджетів, а також відсутність гарантованих інструментів щодо фінансової підтримки розвитку цих територій.

2. Політика регіонального розвитку: сутність, концепції, стратегія, принципи

Поняття регіонального розвитку

процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах. Задоволення потреб регіонів, населення

- **Політика регіонального розвитку** — це різновид міжнародної, державної та внутрішньодержавної діяльності політичних суб'єктів з метою забезпечення збалансованого регіонального розвитку, створення та перерозподілу економічних, соціальних та інших ресурсів між регіонами (країни, інтеграційного угруповання країн ЄС) заради досягнення визначених стратегічних цілей розвитку (країни, інтеграційного угруповання країн ЄС), створення комфортного, безпечного середовища для проживання людини (незалежно від місця її проживання, на всій території ЄС)

Чинники розвитку регіонів

- Природничо-ресурсний потенціал
- Економічний потенціал
- Стан довкілля
- Трудовий потенціал
- Туристичний потенціал
- Рівень природно-технічної безпеки

Внутрішні та зовнішні чинники

- **Внутрішні** фактори соціально-економічного розвитку регіонів ґрунтуються на ефективному використанні місцевих ресурсів: робочої сили, інфраструктури шляхів сполучення й зв'язку, доступності вільних виробничих потужностей, офісних приміщень, земельних ділянок тощо.
- **Зовнішніми** факторами регіонального розвитку є загальні умови, що склались у країні та світі: курс національної валюти, митні тарифи й мито, інфляція, податки, міжбюджетні відносини, урядові субсидії, інвестиції, іноземна допомога, демографічна ситуація, технологічні зміни.
- У процесі стратегічного планування визначається та аналізується ціла низка **зовнішніх факторів** розвитку. Регіональна стратегія має враховувати вертикальні зв'язки – з вищими рівнями виконавчої влади, і горизонтальні – із сусідніми територіальними громадами та регіонами. Аналізування зовнішніх факторів, що впливають на регіональний розвиток – одна з відмінних характеристик стратегічного планування. Вона поширюється не тільки на регіональний, національний, а й на міжнародний рівень.

Зовнішні фактори розвитку регіону можуть характеризуватися за такими складовими:

- Вигідність геоекономічного та геополітичного положення регіону в системі прилеглих регіонів або країн визначається наявністю мережі міжнародних транспортних коридорів, загальнодержавних та міжрегіональних комунікаційних магістралей тощо.
- Вплив (реальний та прогнозований) макроекономічної ситуації оцінюється за результатами розвитку економіки країни, кон'юнктурою внутрішнього ринку, соціально-політичною стабільністю в державі тощо.
- Вплив (реальний та прогнозований) зовнішньоекономічної та зовнішньополітичної ситуації оцінюється на основі якісної та кількісної характеристики зовнішніх зносин, міжрегіональних та зовнішньоекономічних зв'язків (включаючи участь у транскордонному та міжрегіональному співробітництві), оцінки кон'юнктури світового ринку, зовнішньополітичної ситуації в країнах, що є основними діловими партнерами.

Функції управління регіональним розвитком

- Функція аналізу суспільно-політичних, соціально-економічних, гуманітарних, екологічних та інших процесів на регіональному рівні
- Функція прогнозування регіонального розвитку
- Функція планування регіонального розвитку – передбачає визначення майбутнього стану об'єкта регіонального управління (регіональної системи); шляхів та способів досягнення цього стану; кількості та якості необхідних для цього ресурсів.
- Функція організації регіонального розвитку – одна з центральних, базових функцій управління регіональним розвитком (яку часто взагалі ототожнюють із сутністю управління, що є не правомірним). Сутність організації полягає в упорядкуванні, узгодженні, регламентуванні, усуненні дублювання дій органів управління (групи осіб, працівників та ін.), які здійснюють спільну діяльність. Організацію часто ще називають координацією (управлінських рішень, зусиль, дій, заходів тощо).
- Функція мотивації (стимулювання) – функція управління, що супроводжує організацію та полягає в матеріальному та моральному заохоченні працівників, членів трудового колективу, працівників управлінських структур, державних службовців та ін., для підвищення результативності їх діяльності.

- Функція обліку являє собою універсальну функцію управління, що впроваджується за допомогою документальної фіксації, насамперед матеріального та фінансового стану об'єкта управління, ресурсів об'єкта управління, матеріальних цінностей, грошових коштів, боргових зобов'язань тощо
- Функція контролю передбачає активну перевірку виконання прийнятих управлінських рішень, справлянням управлінських впливів, дотриманням законів, правил, норм поведінки у сфері управлінської та господарської діяльності. Контроль реалізує зворотний зв'язок в управлінні. Одним з головних завдань у цій сфері є запровадження державного контролю за конституційністю та законністю рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, представників державних установ та організацій.
- Функція оперативного реагування та оперативного регулювання регіонального розвитку.
- До цільових функцій управління регіональним розвитком можна віднести: формування ефективної системи публічної влади в регіонах, спроможної забезпечити збалансований, сталий просторовий розвиток; оптимізацію матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів; створення ефективних механізмів представництва на загальнонаціональному рівні інтересів регіонів, а на регіональному – інтересів територіальних громад; забезпечення та підтримку конкурентоспроможності регіонів тощо.

Огляд основних теорій регіонального розвитку

Теорія	Характеристика
<i>1</i>	<i>2</i>
Теорія розміщення сільського господарства (Й. Тюнен)	Основна увага приділяється трьом головним факторам та їх взаємозв'язкам: відстані від господарства до ринку збуту – міста, що перебуває в центрі; цінам на різні види аграрної продукції; земельній ренті
Теорія промислових районів (А. Маршалл)	Передбачається виділення промислових районів малих і середніх підприємств як альтернатива великим вертикально інтегрованим виробничим комплексам
Теорія оптимального місцезоташування підприємства (А. Вебер)	Розміщення промисловості визначається трьома «орієнтаціями»: транспортною, робочою, агломераційною
Теорія центральних місць (В. Кристаллер)	Передбачає, що за умов подібного ідеального економічного простору неодмінно виникають фокуси різного рівня ієрархії, які притягують поселення нижчих рівнів
Теорія просторової економічної рівноваги (А. Льош)	Запропоновано «конус попиту», який дозволяє визначити оптимальні межі формування економічних районів
Теорія «полюсів зростання» (Ф. Перру)	Розвиток виробництва в ринкових умовах не є рівномірним у всіх галузях, завжди можна виділити галузі, які стимулюють розвиток усієї економіки

Теорія «дифузії нововведень» (Т. Хегерstrand)	Зміни в більшості випадків не настають одночасно скрізь, а звичайно вони починаються у певних місцях, від яких поширюються до інших об'єктів за принципом хвилі
«Адаптаційна» теорія (автор У. Ізард)	Передбачає адаптацію методів макроекономіки для досліджень регіонів і міжрегіональних зв'язків, розробку моделі просторової рівноваги, формування промислових комплексів, дослідження суперечностей у регіональних системах
Теорія кумулятивного зростання (Г. Мюрдаль)	Передбачає аналіз ефектів від концентрації
Теорія «центр – периферія» (Дж. Фрідман)	Стратегія економічного розвитку регіонів включає два основні напрями: стимулювання розвитку нових опорних регіонів на периферії; підтримка міграції населення з найбільш депресивних територій в опорні регіони
Теорія саморозвитку регіонів (П. Ромер)	Вивчає забезпечення самодостатності регіонів на основі наявного соціально-економічного потенціалу територій
Теорія сталого розвитку (В. Вернадський)	Передбачає, що вирішення сьогоденних проблем не повинно створювати загрозу для наступних поколінь щодо задоволення їхніх інтересів

1	2
Теорія «меж зростання» (Д. Форрестер, Д. Медоуз)	Доводить, що при збереженні тенденцій зростання світового населення, зростання післявоєнного промислового виробництва і, як наслідок, експоненціального збільшення забруднення навколишнього середовища й виснаження природного потенціалу планети настане так звана глобальна катастрофа
Теорія регіональних інноваційних систем (Б. Асхайм та А. Ізаксен)	Аналіз та розгляд промислових районів як джерела інновацій і їх суттєвого потенціалу до розвитку
Теорія нової економічної географії (П. Кругман)	Вивчає закономірність виникнення регіональної агломерації

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

№ з/п	Назва концепції	Сутність концепції
1	Теорія інноваційних регіональних кластерів	<p>Необхідність активізації інноваційного фактора в умовах значної регіональної нерівномірності стимулює інтерес до теорії інноваційних регіональних кластерів. Серед теоретичних досліджень цього напрямку за глибиною виокремлюються праці таких авторів, як Дж. Хелд, М. Портер, Е. Хілл та Дж. Бреннан, Є. Лімер.</p> <p><i>Сутність теорії:</i> досягнення фірмами беззаперечних конкурентних переваг за рахунок радикально нових товарів пов'язується саме з тим, що вони перебували в системі кластера</p>
2	Теорії регіонального розвитку з ендогенним технологічним прогресом	<p>Останніми роками помітне зростання інтересу до осмислення ролі науки в процесі світового розвитку. У 1980-х роках П. Ромер, Р. Лукас, Ф. Агійон, Дж. Гроссман, Е. Хелпмен, а також їх послідовники використали нові підходи до побудови моделей економічного розвитку, які враховували можливість генерування в економічній системі ендогенних технологічних змін.</p> <p><i>Ключові положення теорії:</i> 1) впровадження технологічних і продуктових нововведень – основний засіб забезпечення інноваційного розвитку; 2) важлива роль в економічному розвитку наукових знань і накопичення людського капіталу; 3) значний вплив на розвиток людського та фінансового капіталів, що сконцентровані у сфері НДДКР; 4) ролі венчурних фондів і фірм як економічних агентів, які сприяють руху нових наукових досягнень у реальне виробництво</p>
3	Теорія інноваційних мереж	<p>Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб'єктами господарювання. Головна мета розвитку мереж, як вказує Г. Хакенсон, — зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань. Значну увагу в цій теорії зосереджено на розкритті сутності знання</p>

№ з/п	Назва концепції	Сутність концепції
		<p>Факторами інноваційної активності в регіон, за теорією інноваційних мереж, є мережні відносини між спеціалізованими фірмами, що співпрацюють всередині одного продуктового поля, підтримуються існуванням локальної кваліфікованої та спеціалізованої робочої сили з високою мобільністю всередині регіону; щільні відносини між клієнтами та постачальниками — висока спеціалізація фірм через вертикальну дезінтеграцію.</p> <p>Така соціальна щільність сприяє довірі, обміну інформацією та знаннями; регіональна свідомість відносно інновацій, а також промислова традиція співпраці, що посилена завдяки існуванню посередницьких організацій, які підтримують виробничі та інноваційні процеси регіону.</p> <p><i>Ключовим елементом теорії є співпраця між різними суб'єктами господарювання. Головною метою розвитку мереж є зменшення невизначеності та ризиків, а також отримання доступу до інформації та знань</i></p>
4	Теорія регіональних інноваційних систем	<p>Останніми роками спостерігається підвищення інтересу до ролі регіональних інноваційних систем із забезпечення конкурентоспроможності регіональних економік.</p> <p>Регіональна інноваційна система розглядається як комплекс економічних, політичних та інституційних зв'язків, що мають місце в певному географічному просторі та генерують процес колективного навчання, який сприяє швидкій дифузії знань і кращій практиці.</p> <p><i>Сутність теорії:</i> домінуюча роль регіональних інноваційних систем у забезпеченні конкурентоспроможності регіональних економік</p>

Стратегічне планування регіонального розвитку

Цілі:

- визначення бажаної майбутньої моделі розвитку регіону;
- розробка базової концепції стратегічного розвитку та довгострокових пріоритетів на основі ретельного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища регіонального розвитку та очікувань громадян.

Стратегічне планування регіонального розвитку включає також:

- розробку конкретних щорічних **планів дій**, які забезпечували б реалізацію визначеної стратегії у життя;
- проведення **моніторингу та оцінювання** виконання плану дій та змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі з метою коригування обраних напрямів у разі необхідності.

Наявність обґрунтованої державної стратегії регіонального розвитку сприятиме гармонізації відносин між центром і регіоном щодо спільного фінансування проектів регіонального розвитку, що забезпечить:

- концентрацію ресурсів регіонів і держави на вирішенні найгостріших проблем;
- узгодження інтересів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації стратегічних завдань соціально-економічного розвитку регіонів;
- диверсифікацію джерел ресурсного забезпечення регіонального розвитку, у т.ч. за умов залучення приватного капіталу для фінансування спільних проектів;
- підвищення відповідальності місцевих органів влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на вирішення соціально-економічних проблем регіону;
- спільну відповідальність уряду та місцевої влади за кінцевий результат реалізації визначених стратегічних завдань тощо.

Завдання моніторингу політики регіонального розвитку

- організація спостереження (одержання достовірної та об'єктивної інформації щодо соціально-економічних процесів, які відбуваються в регіоні);
- оцінка і системний аналіз одержуваної інформації;
- забезпечення в установленому порядку місцевих органів влади, підприємств, установ і організацій незалежно від їх підпорядкування й форм власності інформацією, отриманою при здійсненні соціально-економічного моніторингу;
- розробка прогнозів розвитку соціально-економічної ситуації в регіоні;
- підготовка рекомендацій, спрямованих на подолання негативних і підтримку позитивних тенденцій, доведення їх до відома відповідних місцевих та центральних органів влади.

Принципи моніторингу політики регіонального розвитку

- цілеспрямованість – вся система моніторингу має бути орієнтована на вирішення конкретних управлінських завдань;
- системний підхід – дослідження регіону як підсистеми більш великої системи, встановлення зв'язків з іншими “територіальними ланками”;
- комплексність – моніторинг окремих галузей та сфер, має здійснюватися у взаємозв'язку один з одним; необхідно послідовно вирішувати всю сукупність завдань моніторингу по кожному з його напрямів;
- безперервність у спостереженні за об'єктом дослідження;
- періодичність збирання інформації про зміни, що відбуваються;
- можливість вимірювання та порівняння показників моніторингу в часі. Для моніторингу реалізації програми (стратегії) розвитку регіону необхідно заздалегідь визначити характеристики (показники, індикатори) і в процесі моніторингу проводити відповідні вимірювання й порівнювати фактичні показники із запланованими.

Основні відмінності між моніторингом і оцінюванням стратегічного плану [49]

Моніторинг	Оцінювання
Проводиться постійно	Проводиться на ключових етапах реалізації програми
Модель затверджується в існуючому виді без змін	Модель піддається аналізу з метою оптимізації/поліпшення
Заплановані діяльність і результати порівнюються з фактичними	Аналізуються причини досягнення/недосягнення запланованих результатів
Отримана інформація використовується для поліпшення роботи програми	Отримана інформація може використовуватись як для поліпшення роботи програми, так і для уточнення планів на майбутнє

Методика дослідження

Якість регіонального розвитку може бути ідентифікована такими основними способами, як:

- динаміка зміни значень показників соціально-економічного розвитку регіонів (наприклад, зменшення рівня безробіття, зростання ВРП);
- зміна промислової структури економіки, що може бути ідентифікована за допомогою вимірювання структури зайнятості, внеску сфер економіки у ВРП (наприклад, зростання зайнятості у сфері послуг);
- швидкість зближення (конвергенції) рівнів соціально-економічного розвитку регіонів інтеграційного угруповання;
- покращення нетрадиційних якісних індикаторів регіонального розвитку (наприклад, поліпшення екологічної ситуації в регіоні, індексу щастя чи рівня корупції).

Усі показники соціально-економічного розвитку регіонів, що найчастіше використовуються дослідниками, поділяють на такі групи:

- абсолютні статистичні показники: валовий регіональний продукт, валова додана вартість, середній рівень доходів (заробітної плати), рівень безробіття, обсяги прямих іноземних інвестицій, рівень і сальдо внутрішньої та зовнішньої міграцій тощо;
- показники синтетичної оцінки: регіональної асиметрії, коефіцієнт Джині, середнього лінійного відхилення, середнього квадратичного відхилення, коефіцієнта асиметричності, коефіцієнта варіації, розмаху варіації, інституційна пам'ять, валовий мережний продукт.
- індикатори економічної нерівності.
- інноваційність (інноваційна спроможність) — це здатність ідентифікувати нові ринкові можливості, генерувати нові ідеї та комерціалізувати їх завдяки використанню існуючого потенціалу та ресурсів. Інноваційний потенціал регіону значною мірою визначається станом його мікроекономічного середовища, ключовими параметрами якого слугують питома вага вчених та інженерів у складі робочої сили, рівень захисту інтелектуальної власності та розвиненість кластерів;
- конкурентоспроможність — це здатність економіки регіону підтримувати постійно зростаючий рівень життя за рахунок залучення та утримування компаній зі стабільною або зростаючою часткою на ринку. Таким чином, конкурентоспроможність регіону залежить від його здатності передбачати та успішно адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх економічних і соціальних проблем через створення нових економічних можливостей, включаючи більш якісні робочі місця.

3. Особливості політики регіонального розвитку в ЄС на сучасному етапі

Європейський вектор просторового планування

Загальноєвропейські принципи наголошують на **правах людини, пов'язаних з простором**, та демократичних заходах територіального становлення.

Нормативно-правова база:

- **Європейська хартія регіонального/просторового планування** (Торремолінос, 1983)
- **Європейські керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту** (Ганновер, 2000).

В Торремоліноській хартії було визначено, що регіональне просторове планування є географічним відображенням економічної, соціальної, культурної та екологічної політики суспільства.

Сучасні принципи регіонального/просторового розвитку у країнах ЄС

- Забезпечення **територіальної цілісності** шляхом більш збалансованого соціального та економічного розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності.
- Стимулювання розвитку, зумовленого виконанням міських функцій та поліпшенням взаємовідносин міста і села.
- Сприяння більш збалансованій доступності транспорту на регіональному рівні (насамперед за рахунок створення розвинутої транспортної мережі).
- Урахування розширення доступу до інформації та знань.
- Зменшення збитків, завданих навколишньому середовищу.
- Підвищення цінності та захист природних ресурсів і природної спадщини.
- Примноження культурної спадщини як фактора регіонального розвитку (зокрема, залучення муніципалітетами і регіонами інвесторів до місцевих проєктів, що мають історичну та культурну цінність).
- Розробка енергетичних ресурсів і забезпечення екологічної та енергетичної безпеки.
- Заохочення високоякісного туризму.
- Урахування запобіжних заходів щодо обмеження впливу ризиків настання природних катастроф у процесі досягнення сталого просторового розвитку.

Керівні принципи сталого просторового розвитку (2000)

- підтримка збалансованого поліцентричного розвитку, забезпечення заходів з розвитку депресивних населених пунктів;
- підвищення ефективності транспортних та енергетичних мереж;
- запобігання потенційним ризикам небезпечних природних явищ або їх зниження, захист та покращення стану природного та створеного людиною середовища, підтримка екологічно безпечних методів господарювання в аграрному секторі та в лісовому господарстві;
- збереження культурної спадщини;
- залучення нових інвестицій, підтримка громад у міських та сільських районах, більш активне залучення громадськості до реалізації нових підходів територіального розвитку.

Головне завдання територіального планування – об'єктивно взаємоузгодити на території різновекторні інтереси окремих галузей та ефективно використати фактори виробництва для підвищення конкурентоспроможності регіону.

Базові принципи / засади розробки та впровадження політики регіонального розвитку в ЄС

- субсидіарність;
- децентралізація;
- партнерство;

Партнерство — це співробітництво між різними рівнями, суб'єктами різних рівнів адміністративно-територіальних одиниць (ЄС — країна — регіон) задля досягнення спільної мети регіонального розвитку.

- програмування;
- концентрація;

Концентрація — забезпечення проектів регіонального розвитку ЄС відповідними ресурсами (у тому числі за рахунок коштів Структурних фондів ЄС).

- компліментарність / доповнюваність.

Компліментарність / доповнюваність — передбачає задіяння взаємодоповнюючого характеру фінансування регіонального розвитку, субсидій, які розглядаються лише як додаткове джерело під час виконання національних програм регіонального розвитку та не мають право визначати об'єкти фінансування виключно з власної ініціативи (без узгодження з вищим рівнем — суб'єктом впровадження регіональної політики).

**ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОГРАМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЄС (2007–2013 рр.)**

Пріоритет (ціль)	Фінансові інструменти
Конвергенція та конкурентоспроможність	Фонд згуртування. Європейський Фонд регіонального розвитку. Європейський Соціальний Фонд. Фонд підтримки рибальства. Гарантійний фонд для сільського господарства
Регіональна конкурентоспроможність і зайнятість: — на регіональному рівні; — на національному рівні	Європейський фонд регіонального розвитку. Європейський соціальний фонд
Європейське територіальне співробітництво	Європейський фонд регіонального розвитку

Джерело: Cohesion Policy. Commentaries and official texts, 2007.

У розробці та впровадженні політики регіонального розвитку ЄС на етапі 2014–2020 рр. спостерігається **перехід від домінування виключно соціально-економічних критеріїв як показників успішності розвитку регіонів до комплексного врахування дії інституційних чинників і надання пріоритетності таким з них, як національна культура і примноження культурної спадщини, безпека розвитку та екологія, інформація, інновації та знання, що відкриває нові можливості для підвищення конкурентоспроможності регіонів Європи у ХХІ ст. (як часто називають ЄС європейці).**

- Ключовими чинниками регіонального розвитку в ЄС сьогодні визнано **інноваційну активність, людський капітал та ефективні інститути** (ефективне управління). В традиційній моделі регулювання регіонального розвитку визначальну роль раніше відігравали базова інфраструктура та внутрішні інвестори. В умовах України вказані детермінанти зберігають свою значимість.
- Проблема **інноваційності** економіки розглядається в аспекті дифузії інновацій, тобто в ракурсі регіонів, здатних продукувати інновації, і тих, де їх наслідують. Інновації в ЄС зосереджені у відносно невеликій кількості регіонів, головним чином, у Північній та Західній Європі. Українські регіони в цьому контексті стикаються з проблемою обмеженості можливостей продукування інновацій, не говорячи вже про їх мобільність. Вирішення цієї проблеми лежить в площині взаємоузгодженості управлінських впливів: держави, яка створить інституційні умови для розвитку інноваційної інфраструктури (технопарків, наукових парків і технополісів тощо) та регіонів і громад, які ініціюють та реалізуватимуть створення та функціонування таких структур.
- Проблема **людського капіталу** розглядається крізь необхідність інтеграції мігрантів, яка різниться між регіонами та містами. Така політика реалізується шляхом сприяння національному зростанню через моделі підвищення регіональної "конкурентоспроможності" (Австрія, Бельгія, Греція, Нідерланди), зменшення структурних регіональних економічних диспропорцій (Німеччина, Італія, Іспанія) або комбінації цілей конкурентоспроможності та справедливості (Чехія, Фінляндія, Франція, Польща, Португалія, Румунія, Словенія, Велика Британія). Сьогодні акцентується увага на проблемах ринків праці, мобільності робочої сили та нерівномірності рівнів захворюваності населення.

- Регіональна політика ЄС на 2014-20 рр. зорієнтована на досягнення **3 базових пріоритетів регіонального розвитку**. 1) сприяння економічному наближенню (згуртуванню) для того, щоб допомогти менш розвиненим регіонам (які розташовані в основному в нових країнах – членах ЄС) зменшити відставання від розвиненіших регіонів країн ЄС і мінімізувати диспропорції регіонального розвитку; 2) реалізацію комплексних заходів з покращення регіональної конкурентоспроможності і зайнятості; 3) сприяння співпраці між регіонами і країнами ЄС для того, щоб зменшити соціально-економічні розбіжності у межах ЄС, знизити бар'єри національних кордонів у межах ЄС.
- Новацією регіональної політики ЄС на 2014-20 рр. порівняно з 2007-13 рр. стає те, що регіональна політика **еволюціонувала від політики «єдиного центру» до мультицентристської політики** із розвинутою вертикальною та горизонтальною координацією; **від політики пом'якшення соціального напруження за рахунок допомоги зверху до політики розвитку на основі задіяння внутрішніх ресурсів регіону; від політики перерозподілу ресурсів та мінімізації (згладжування) соціально-економічних диспропорцій соціально-економічного розвитку на регіональному рівні до політики створення рівних можливостей, рівних умов (!) для сталого, збалансованого розвитку регіонів і територій, підвищення рівня їх конкурентоспроможності; від визначення спеціальних зон для надання субсидій і допомоги держави до надання підтримки всім регіонам ЄС для оптимального залучення та використання їх ресурсного, інноваційного, креативного потенціалів; від прямих інструментів стимулювання (субсидування, податкових пільг) до гібридних інструментів (технічна допомога, гранти, кредити) і довгострокових заходів зі зміни фундаментальних засад конкурентоспроможності територій; від пріоритетності горизонтальної координації регіональної політики ЄС з промисловою політикою, аграрною та соціальною політикою — до вертикальної координації (що передбачає синергію регіональної та секторальної політики).**
- **Пріоритетними сестринськими секторами** регіональної політики визнано **транспортну та інфраструктурну політику** (у т.ч. у сфері цифрових телекомунікацій на регіональному рівні); політику у сфері **підтримки бізнесу** (малого, середнього) на місцевому, регіональному, рівні; політику у сфері **зайнятості та підвищення кваліфікації** трудових ресурсів на місцевому, регіональному, рівні; політику у сфері **наукових досліджень, освіти та інновацій**, розвитку креативного потенціалу територій; **екологічну політику** ЄС — політику сталого розвитку (у т.ч. «зеленої» енергетики тощо).

Інститути та інституції, що залучаються до процесу розвитку територій в ЄС

- асоціації муніципалітетів;
- національні агентства розвитку;
- торговельно-комерційні та промислові палати;
- технополіси;
- бізнесові та інноваційні центри;
- регіональні фінансові компанії;
- приватні консультанти та експерти;
- профспілки;
- організації з працевлаштування населення;
- організації, які спеціалізуються на поширенні нових технологій;
- бізнес-інкубатори;
- венчурні фонди;
- гарантійні фонди;
- благодійні фонди;
- місцеві агентства розвитку;
- комунальні фундації;
- заклади вищої освіти та наукові центри;
- технологічні дослідницькі лабораторії;
- агентства регіонального розвитку тощо.

Стратегія «Європа-2020»

Стратегія «Європа-2020» окреслює **три основні пріоритетні напрями розвитку регіональної політики ЄС** на період до 2020 р.

- Розвиток місцевої економіки, що ґрунтується на знаннях та інноваціях. Три проекти — «Інноваційний Союз», «Рух молоді» та «План розвитку цифрових технологій в Європі».
- 2. Створення місцевої економіки, що ґрунтується на доцільному (ефективному, раціональному) використанні ресурсів, захисті екології та підтримці конкуренції. Два проекти — «Доцільне використання ресурсів в Європі» та «Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію» — сприяють проведенню модернізації транспортного сектору, розвитку малого і середнього бізнесу, розумному використанню енергоджерел тощо.
- 3. Сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної злагоди, що особливо важливо для мешканців малих міст, сільських і віддалених територій. Так, проект «План розвитку нових навичок і збільшення кількості робочих місць» дає можливість провести модернізацію ринку праці, збільшити можливість працевлаштування. Проект «Європейська політика проти бідності» спрямований на те, щоб досягнення у сфері економічного розвитку та зайнятості населення допомогли знизити рівень бідності на місцевому, регіональному, рівні.

Новітні підходи до регіональної політики в Європі

В рамках нової парадигми регіональної політики виникли кілька підходів. Один з них - "**Регіональна інноваційна система**", був реалізований в Австрії. Відповідно до цього підходу, розвиток регіону залежить від попередньої траєкторії інноваційного розвитку регіону. Отже, регіональна політика полягає в побудові інфраструктури знання: тобто способів його створення і каналів розповсюдження даного вірусу. Ключовий концепцією є теорія регіону, що самонавчається, яка застосовується, з різним наповненням, як до високорозвинених (для підтримки розвитку), так й до депресивних регіонів (де інфраструктура знання сприяє структурним змінам та розвитку конкурентних переваг).

Ще один підхід до регіональної політики - **кластерний** - полягає в підтримці організації та функціонування соціальних або ділових мереж в тому чи іншому регіоні. Суть підходу - в наданні ресурсів мереж взаємопов'язаних підприємств, а не окремим підприємствам. Іншими словами, кластерна регіональна політика полягає в наданні "отношенческих" ресурсів, а не ресурсів самих по собі.

Висновок. Тенденції регіональної політики в Європі

1. **Більший акцент не на перерозподіл, а на економічне зростання.** Зобов'язання забезпечити рівні стандарти життя все рідше згадуються як основне завдання регіональної політики. Традиційна заклопотаність порівнянням нерівності в доході на душу населення і безробіттям змінилася стурбованістю регіональними відмінностями в показниках економічного росту і продуктивності. Однак це не означає, що регіональна політика перестала враховувати проблеми депресивних регіонів. Більшість європейських країн продовжує надавати їм суттєві преференції, а в низці випадків формально закріпили мети забезпечення рівності в якості одного з пріоритетів регіональної політики. Так, у Франції за законом "Про регіональний розвиток" однією з цілей регіональної політики є рівність можливостей серед громадян доступу до публічних службам, а також мінімальний рівень відмінностей в добробуті муніципалітетів.

2. **Децентралізація центрів розробки і реалізації політики.** Регіональна політика стає все більш децентралізованою, ширше використовується принцип субсидіарності. Центральні уряди в унітарних державах менше залучаються до пряме втручання у вирішення проблем регіонів. Їх роль зводиться до інституціоналізації загальних правил гри, їх інфорсменту, а також моніторингу ефективності та результативності. Дизайн конкретних стратегій і їх реалізація стає прерогативою територій. У різних країнах сприйняті різні моделі організації взаємодії між центром і регіонами, що відповідають **новій ролі центру**:

- Встановлення показників результативності місцевих органів влади (британський підхід);
- Реалізація "контрактного принципу" (тобто укладення угоди про умови виконання владних повноважень) у взаємодії між центром і регіонами, коли в контракті прописуються обов'язки сторін (наприклад, провести певну програму або реалізувати конкретну стратегію) (французький підхід);
- Нормативне встановлення загальних правил гри (німецький підхід);
- Адміністративні керівництва і методики, обов'язкові для дотримання на регіональному рівні.

3. Зростання уваги до механізмів координації. Французька модель координації є найбільш жорсткою і формалізованою. Останні 15 років в цій країні існує ієрархічна система національних, регіональних і секторальних планів розвитку, а також контракти між центром і регіонами, в яких фіксуються порядок розподілу ресурсів для регіонального розвитку. Контракти підписані на надання послуг в дев'яти ключових областях: вища освіта, культура, охорона здоров'я, зв'язок, пасажирський транспорт, вантажний транспорт, енергетика, спорт, сільські місцевості. Впровадження контрактної системи було викликано, перш за все, відмовою від колишньої тенденції інвестувати в фізичну інфраструктуру і зміщенням акценту до надання послуг. Крім того, підхід полягає в ув'язці стратегічного довгострокового планування з короткостроковим програмуванням надання послуг для підвищення рівня узгодженості регіональної політики. Контракти підписані з урахуванням 20-річного часового горизонту.

4. Відмова від регіонального втручання і перехід до регіонального управління. Істотні зміни в держуправлінні не могли залишити поза увагою і регіональну політику. Перенесення бізнес-технологій управління в держсектор, впровадження стратегічного управління, показників ефективності, інших інструментів, які орієнтують держменеджерів не на процес, а на результат, змінили підходи і до регіональної політики. Клієнтоорієнтованість регіональної політики виражається в тому, що програмні заходи стали більше ґрунтуватися на попередньому аналізі місцевих умов і особливостей. Впровадження принципів стратегічного управління змушує розробників політики виділити **невеликий список пріоритетів** і направити ресурси тільки на них. Багато дослідників говорять про зміну парадигм: якщо раніше активно використовувалося селективне державне втручання (напр., Пряма фінансова допомога проблемним регіонам), то тепер стратегія носить неоліберальний характер, спираючись, в значній мірі, на дерегулювання та лібералізацію ринків. У деяких країнах, напр. в Австрії, альтернативи традиційної регіональної політики стали вироблятися ще на початку 1980-х років в результаті зростаючого усвідомлення того, щоб госинвестиції в регіони з нерозвиненою інфраструктурою недостатні для компенсування істотних відмінностей і дефіциту приватних інвестицій. Причина - в інституціональному та технологічному "склерозі" проблемних регіонів, подолати який гострансферти не в силах. В результаті регіональна політика перемістилася на рівень нижче, стала носити не зовнішній по відношенню до регіону характер, а внутрішній. Регіональна політика спрямовується, перш за все, на пошук і посилення точок зростання в кожному регіоні. Це не той підхід з спрямованістю зверху вниз, а, більшою мірою, знизу догори.

Підходи до оцінки регіональної політики в країнах Європи

- В деяких країнах оцінку проводять зовнішні незалежні оцінювачі шляхом таких форм як аудит, звітність, експертні оцінки (Німеччина, Велика Британія або Нідерланди). Відповідальність за оцінку покладено на національний рівень в Нідерландах, Норвегії, Швеції Англії та Шотландії, на субнаціональний – в Австрії. У Фінляндії, Франції, Німеччині, Італії і Польщі оцінка проводиться на національному та регіональному рівнях. У Франції ефективність політики оцінюється переважно на національному рівні, але на регіональному рівні влада несе відповідальність за оцінку програм політики згуртування.
- Учасниками оцінювання є консультанти і науковці, державні науково-дослідні інститути, національні та регіональні агентства, національні контрольні-ревізійні управління, міністерства та органи влади. Більшість оцінок зосереджені на оцінці впливу програм на розвиток території та обліку коштів. Використовується різноманітна методологія, зокрема макроекономічне моделювання, економетричний та статистичний аналіз, мікроеконометричний контрафактний аналіз і якісний аналіз ситуацій. Хоча оцінювання часто має обмежений вплив на регіональну політику, однак є приклади припинення дії певних інструментів політики, коригування алгоритмів вибору проектів. В «інтегрованих» країнах (Ірландія, Греція, Португалія та Іспанія) регіональна політика проводиться в умовах слабого розвитку економіки, тобто особлива увага приділяється проблемам національного розвитку, рішенню ж проблем регіонального розвитку відводиться другорядна роль.

- Конституції Німеччини і Італії, що характеризуються великими внутрішніми відмінностями – між північчю і півднем Італії, між «старими» і «новими» землями ФРН, визначають принципи справедливого розвитку, приділяючи велику увагу питанням регіональної політики. Першорядною задачею є забезпечення можливості для слабких регіонів брати активну участь у соціально-економічному розвитку країни. Регіональна політика націлена на зміцнення їх економічного зростання. Створюються довгострокові і конкурентоспроможні робочі місця, дозволяючи стабілізувати ситуацію на регіональному ринку праці і полегшити проведення структурних перетворень. У Німеччині ефективність визначається в цілому по відношенню до конкретних цілей та інструментів регіональної політики. Таким чином, для цих країн характерним є **комплексний підхід**, який передбачає оцінку ефективності для окремих компаній, інструментів регіональної політики та ефективності діяльності ОМС за різними напрямками соціальної та економічної політики (бенчмаркинг).
- У скандинавських країнах (Фінляндія, Швеція) головним напрямом регіональної політики є вирішення проблем віддалених північних територій, хоча велика увага приділяється й рівномірному розвитку регіонів. Безпосередньо оцінка ефективності регіональної політики базується на звітності політичних діячів. Така оцінка вкладається в рамки **«плюралістичного» підходу**, тобто базується на оцінці ефективності управління витратами.
- Країни північної Європи (Австрія, Франція, Данія, країни Бенілюкс та Великобританія) не проводять активну регіональну політику, тому для них проблема нерівномірного розвитку регіонів є менш актуальною. Найбільша увага приділяється залученню інвестицій у внутрішні регіони. Регіональна політика є здебільшого процесом промислової реструктуризації регіонів.

4. Політика регіонального розвитку в Україні: стратегія, інструменти

Закон «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 №2850-IV

Для реалізації держполітики стимулювання розвитку регіонів затверджуються:

- Кабінетом Міністрів України – **Державна стратегія регіонального розвитку;**
- Верховною Радою АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами за поданням відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій з урахуванням норм, закладених у Державній стратегії регіонального розвитку, спільних інтересів територіальних громад регіонів – **регіональні стратегії розвитку.**

Термін дії стратегій – 7 років.

Реалізацію державної політики щодо стимулювання розвитку регіонів забезпечують Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади з питань економічної політики, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування відповідно до їхніх повноважень.

Термін дії **планів заходів** з реалізації стратегій – 3 роки.

Рівні стратегування

- Національний
- Регіональний
- Місцевий

21.09.21 р. – 520 громад затвердили стратегії розвитку

Рис. 2.2. Системоутворюючі елементи Державної стратегії регіонального розвитку

Державна Стратегія регіонального розвитку 2021-2027

Періодична характеристика підходів до формування та реалізації державної регіональної політики в рамках чинного періоду реалізації Державної стратегії регіонального розвитку.

	Підходи до формування та реалізації державної регіональної політики	
	плановий період 2014-2020 роки	плановий період 2021-2027 роки
Об'єкти політики	Детерміновані території підєднання у межах об'єктів політики, але де факто допомогли не підтримувати	Території, що потребують державної підтримки
Підхід до планування	Детермінована секторально-відомча підстава, невісн враховує специфіку різних типів територій країни	Визначення територій, що потребують державної підтримки та планування їх розвитку на засадах інтегрованого / мультисекторального підходу "згори вниз" та "знизу вгору"
Типи втручань	Субвенції і державна допомога переважно на створення об'єктів інфраструктури	Державні інвестиції у матеріальні та нематеріальні активи у вигляді «територіальних» чи «активних» розвиткових проектів на основі жорсткої діагностики потенціалу та проблем територій, що потребують державної підтримки
Суб'єкти формування та реалізації політики	Центральні та місцеві органи законодавчої влади	Різні рівні врядування (національний, регіональний, місцевий, неурядові організації)
Агентів регіонального розвитку (АРР)	Становлення агентів регіонального розвитку (дани – АРР) як суб'єктів регіональної політики	АРР стають реальними суб'єктами регіональної політики
Засоби державної підтримки	Допомога місцям розвитку регіонів через надання фінансової підтримки	Розбудова конкурентного регіону та функціональної території шляхом залучення усіх суб'єктів розвитку та використання потенціалу ключових активів регіону/території як умови надання фінансової підтримки з державного бюджету
Фінансування	Відсутність цільового фінансування Стратегії та програм регіонального розвитку за виключенням програм секторальної бюджетної підтримки у рамках законодавчих актів з реалізації	Не менше 1/3 коштів державного фонду регіонального розвитку спрямовується на програми регіонального розвитку Стратегії. Кабінет Міністрів України забезпечує міжвідомче фінансування інтегрованих програм регіонального розвитку Стратегії, які передбачають
	Стратегії	надходження публічних коштів на кількох рівнях розпорядження бюджетних коштів
Просторове планування	Недотримання вимог містобудівної документації (Генеральна схема планування території України, схеми планування території на регіональному рівні, територіальні плани населених пунктів) при реалізації державних інвестиційних програм/коштів	Обов'язок врядування містобудівної документації (Генеральна схема планування території України, схеми планування території на регіональному рівні, територіальні плани населених пунктів) при реалізації державних інвестиційних програм/коштів
Міжвідомча координація	Відсутня або дуже низький рівень	Кабінет Міністрів України забезпечує належний рівень координації, зокрема через Мавкідому координаційну комісію з питань регіонального розвитку
Інституційна спроможність обласного рівня врядування	Функція державного управління щодо стратегічного планування та впровадження програм та проектів регіонального розвитку отримала	Відомстві стандарти та кваліфікаційні вимоги щодо спроможності посадовців осіб за інституцій на усіх рівнях врядування ефективно інвестувати публічні (державні) кошти
Інституційна спроможність рівня територіальної громади	Інституційна спроможність базового рівня врядування перебуває на позитивному етапі	Громади спроможні стратегічно, планувати розвиток та ефективно управляти ресурсами для розвитку
Механізми впровадження	Відсутність механізму реалізації Стратегії через впровадження інвестиційних програм регіонального розвитку	Плани щодо з реалізації як для періоду реалізації Стратегії, то 3 та на 4 роки Інвестиційні програми регіонального розвитку Конкурсний набір проектів регіонального розвитку

Запровадження стратегії розвитку регіону відбувається в процесі **розроблення та реалізації на її базі комплексу програмно-планових і нормативних документів**, зокрема таких.

1. План заходів щодо реалізації стратегії, під час яких мають реалізовуватися визначені нею завдання, відповідальні організації, терміни виконання, орієнтовне фінансування, джерела фінансування та очікувані результати. Розробник – облдержадміністрація. Затверджує облрада.

2. Щорічні програми соціально-економічного розвитку регіону. Розробник – обласна державна адміністрація. План має затверджувати обласна рада.

3. Цільові регіональні програми, спрямовані на вирішення специфічних проблем регіональної економіки, досягнення гарантованого соціального захисту, розв'язання проблемних ситуацій у сфері житлово-комунального господарства, зовнішньоекономічної діяльності, екологічної безпеки тощо. Розробляються з метою конкретизації положень стратегії та плану заходів. Фінансування здійснюється в межах бюджетних призначень на відповідний рік та із залученням небюджетних джерел фінансування.

4. Стратегії розвитку внутрішніх територій регіону – пріоритети та цілі розвитку територій в рамках пріоритетів та завдань, передбачених стратегією та цільовими програмами. Розробники – місцеві органи виконавчої влади, затверджуються ОМС відповідного рівня.

Стратегія є підставою для визначення **спільного плану дій та укладання угоди між Кабінетом Міністрів України та обласною радою.**

Вимоги до ефективного та адекватного планування на місцевому рівні

- узгодження терміну бачення стратегічного розвитку територіальної громади з часовими рамками стратегій вищих рівнів;
- розробка стратегічного бачення розвитку територіальних громад має визначатись на основі аналізу проблем та можливостей їх розвитку за умов врахування інтересів їх населення;
- обґрунтування поточних цілей має базуватись на використанні проектного підходу, який передбачає планування необхідних ресурсів щодо реалізації проекту, термінів проекту, виконавців проекту;
- вибір системи індикаторів моніторингу і контролю виконання плану.

Механізми та інструменти управління регіональним розвитком в Україні

Інститут бюджетної політики та міжбюджетних відносин

Європейські принципи функціонування системи місцевих податків і зборів:

- співвідношення розмірів місцевих податків і якості послуг, що їх надають органи місцевого самоврядування;
- достатньо високий рівень рентабельності та низький рівень адміністративно-управлінських витрат;
- транспарентність податкового тягаря для фізичних і юридичних осіб — платників податків (це одна з необхідних попередніх умов ефективного розподілу ресурсів);
- право органів місцевого самоврядування встановлювати ставки податків у визначених законодавством рамках;
- певна еластичність, що давала б змогу коригувати обсяг податкових надходжень залежно від зміни рівня витрат.

Програмно-цільовий підхід – інструмент формування бюджетних асигнувань на регіональний розвиток

- Асигнування (видатки) здійснюються через цільові програми та забезпечує прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів і фактичними чи запланованими результатами їх використання відповідно до встановлених пріоритетів державної політики
- Типова структура обласної цільової програми повинна включати: характеристику проблеми, основні цілі і завдання, систему заходів, ресурсне забезпечення, механізм реалізації, способи управління і контролю над ходом її реалізації, а також оцінку очікуваної ефективності та соціально-економічних наслідків. Програма повинна мати чітко визначену цільову спрямованість, точну адресність, часовий інтервал, обґрунтовані обсяги робіт і ресурсні витрати їх реалізації, прорахований економічний і соціальний ефект (кінцевий результат реалізації)
- Реалізується за наступною схемою «**встановлення цілі** – шляхи досягнення – засоби реалізації - результат». Даний підхід орієнтований не на суб'єкт управління, його складові елементи і сформовану організаційну структуру, а на елементи програми і програмні дії.
 - Програмно-цільове управління націлене на: оптимізацію територіальних пропорцій в економіці, недопущення надмірної диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, забезпечення ефективного функціонування регіональних ринків тощо. Застосування програмно-цільового підходу в регіоні сприяє становленню ефективного місцевого самоврядування, зміцнює його матеріально-фінансову та організаційну самостійність.

Проблемні моменти ефективності застосування програмно-цільового підходу:

- 1. Значна кількість програм.** Це призводить до неефективного використання бюджетних коштів та не дає можливості досягнути поставлених цілей.
- 2. Однотипність програм.** Це дає можливість отримання суб'єктами господарювання державної підтримки на одні цілі за кількома програмами. Велика кількість однотипних програм зумовлює відсутність належного контролю за використанням отриманих коштів з боку Рахункової палати, Міністерства фінансів, Мінекономрозвитку і Мінрегіонбуду, призводить до нераціонального і нецільового використання коштів та корупційних схем.
- 3. Низький рівень фінансування та недофінансування цільових програм.** Переважає розподільчий принцип побудови програм, заснований на внутрішніх джерелах фінресурсів; недостатнє використання зовнішніх джерел фінансування і можливостей державно-приватного партнерства. Потреба в коштах визначається довільно, без необхідних розрахунків.
- 4. Відсутність чіткої системи оцінки та моніторингу** їх реалізації і належного контролю за якістю програм з боку органів, що їх ухвалюють, та громадськості. Зокрема, не проводяться: детальні розрахунки економічної ефективності програм, встановлення пріоритетності та першочерговості проведення заходів; визначення виконавців окремих програм і термінів їх виконання.
- 5. Майже повністю відсутній або фрагментарний публічний доступ до інформації про програми,** а особливо – щодо стану їх виконання та профінансованості. Відсутній контроль за надходженням і використанням коштів, які залучаються з позабюджетних джерел. Недостатній контроль за ходом виконання програмних заходів. Неповнота та відсутність інформації про причини невиконання програм у разі виділення коштів на її реалізацію у поточному році.
- 6. Участь в розробці програм повинні приймати не лише органи державної влади та місцевого самоврядування, а й господарюючі суб'єкти, наукові і громадські організації.** На сьогодні до прийняття обласних програм та контролю за їх виконанням вони не долучаються. Наукові установи також відсторонені від участі у написанні цільових програм, цим займаються в основному відповідні структурні підрозділи обласних державних адміністрацій.

Разом з тим у деяких регіонах України ситуація у цій сфері дещо покращується, насамперед, статистичні дані свідчать про зменшення кількості програм та збільшення обсягів їх фінансування. Разом з тим, не можна однозначно стверджувати, що їх кількість дійсно зменшується, оскільки створюються комплексні програми, які об'єднують в себе значну кількість цільових програм за галузевою ознакою (медицина, освіта, соціальна допомога, агропромисловий комплекс тощо). Яскравим прикладом цього є Львівська область. Так, у 2014-2015 рр. в області діяла рекордна кількість програм, а саме відповідно 89 та 79. Впродовж 2016-2017 рр. їх кількість зменшилась до 42, однак деякі укрупнені в комплексні. При зменшенні кількості програм у Львівській області обсяг їх фінансування збільшився більше ніж у 4 рази з 470,5 млн грн до 1904,3 млн грн, в тому числі і внаслідок збільшення у 2 рази коштів виділених на реалізацію цих програм з обласного бюджету (з 445,5 млн грн до 887,3 млн грн) 30. Основна увага сьогодні приділяється підтримці програм з енергозбереження, розвитку дорожнього господарства, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, освіти, соціального захисту населення, а також конкурсу мікропроектів. Незважаючи на збільшення обсягів фінансування обласних цільових програм у Львівській області рівень їх профінансованості не є 100%.

Умови позитивного ефекту цільових програм на розвиток територій

- програми не повинні мати декларативний характер без визначення результативних показників та реальної потреби в коштах;
- програми не повинні бути однотипними, містити дублювання мети, завдань та законодавчих підстав їх створення, оскільки це є практикою «списання» бюджетних коштів;
- має здійснюватися постійний перегляд актуальності діючих програм та доцільності їх фінансування;
- формування програм та їх реалізація має здійснюватися кваліфікованими працівниками, залучення яких можливе на конкурсній основі;
- реалізація заходів у межах програми має здійснюватись з орієнтацією на їх економічну ефективність та соціальну значимість;
- контролюючими органами має здійснюватися прозорий та нелобійований контроль цільового використання бюджетних коштів;
- посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення ними кінцевих кількісних та якісних показників у результаті їх освоєння в рамках реалізації цілей та заходів програми;
- повинне відбуватися публічне обговорення проектів програм та результатів їх виконання.

Міжбюджетні трансферти

Згідно європейських експертних дослідження якщо частка трансфертів у ВВП перевищує 1,4% (у 2010-2012 рр. це порогове значення становило 4%) то це є свідченням того, що державні інвестиції не сприяють підвищенню продуктивності економіки.

В 2006 р. через місцеві бюджети перерозподілилось 8,7% ВВП а у 2017 р. цей показник вже становив 7,1%.

Частка доходів місцевих бюджетів у ВВП європейських країн становить в середньому 13,6%. Привертає увагу той факт, що в країнах Західної Європи рівень перерозподілу ВВП через місцеві бюджети значно різниться. Так, в Данії він становить майже 1/3 ВВП (32,0%), а в Чехії – 8,4%.

Секторальна бюджетна підтримка

передбачає перерахування коштів на виконання програм, спрямованих на розвиток конкретних секторів економіки

Дотації вирівнювання

Базова дотація

Перераховується з державного бюджету місцевим і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Основними її джерелами є загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету.

Реверсна дотація

Перераховується в протилежному напрямку – з місцевих бюджетів до державного для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій. Таким чином, кошти реверсної дотації виступають ресурсом для перерахування базової дотації.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад здійснюється з урахуванням таких параметрів:

- – кількість населення;
- – надходження податку на прибуток підприємств за останній звітний бюджетний період;
- – надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- – індекс податкоспроможності відповідного місцевого бюджету.

Базова дотація

Реверсна дотація

Інструменти горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Основні джерела перерахування дотації

Загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету

Кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій (реверсна дотація)

Головні компоненти дотації

Механізм перерахування

Податок на прибуток підприємств

Податок на доходи фізичних осіб

Дотація перераховується Казначейством щодавно відповідно до помісячного розпису державного бюджету відповідно до помісячного розпису державного бюджету

Субвенції

<http://agro-business.com.ua/agrobusiness/item/22812-derzhbyudzhethet-2022-dlya-gromad-planuyut-vidiliti-11-2-mlrd-grn.html>

Держбюджет-2022: для громад планують виділити 11,2 млрд грн

/ [Агроновини](#) / П'ятниця, 17 вересня 2021 15:44

У проекті Держбюджету на 2022 рік передбачено фінансування громад у різних напрямках. Отже, скільки грошей у Держбюджеті-2022 зможуть отримати громади в Україні:

- ДФРР – 11 млрд 205 млн
- Субвенція на розроблення планів просторового розвитку громад – 188 млн грн
- Освітня субвенція – 108 млрд 043 млн
- Субвенція на Нову українську школу – 1 млрд 421 млн
- Субвенція на забезпечення підтримки людей з особливими освітніми потребами – 504 млн
- Створення центрів професійної освіти – 250 000
- Програма «Спроможна школа для кращих результатів» – 1 млрд грн
- Ремонт та обладнання їдалень в школах – 1 млрд 500 млн грн
- Субвенція на пожежну безпеку в школах – 1 млрд 500 млн грн
- Субвенція на ЦНАПи – 231 млн грн
- Субвенція на доступ до інтернету в сільській місцевості – 500 млн грн
- Медична субвенція – 2 млрд 190 млн грн
- Субвенція на будівництво/ремонт доріг місцевого значення – 23 млрд 141 млн грн
- Розвиток спортивної інфраструктури – 650 млн грн
- Реставрація та ремонт пам'яток культури, що в комунальній власності – 100 млн грн
- Субвенція на райради – 154 млн грн

Якщо до 2014 р. співвідношення наданих місцевим бюджетам дотацій і субвенцій було майже однаковим, то починаючи з 2015 р. частка дотацій зменшується. Так, якщо у 2012 р. вона становила 48,7% то у 2017р. зменшилась до 8,1%. Тобто основна частка державної допомоги надається у вигляді субвенцій, частка яких у структурі трансфертів зростає з 51,3% до 91,9%. Цими змінами впроваджено механізм, за якого держава шляхом передачі спеціальних субвенцій повною мірою бере на себе відповідальність щодо фінансового забезпечення поточних видатків установ насамперед соціальної сфери (медичної, освітньої), що належать до повноважень місцевих бюджетів і складають значний обсяг у їх видатках. Тобто відбулася переорієнтація на підтримку виключно соціальної сфери, а не заходів безпосередньо економічного розвитку території.

У СЕРПНІ 2022 РОКУ МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ ОТРИМАЛИ 6,2 МЛРД ГРН ТРАНСФЕРТІВ ІЗ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Міністерство
фінансів
України

92,7 МЛРД ГРН

Загальна сума трансфертів з початку 2022 року

З НИХ

6,2 МЛРД ГРН

У серпні

83%

Від передбачених розписом асигнувань

ЗОКРЕМА З НИХ:

Освітня
субвенція

67,3 МЛРД ГРН

100%
Від
розпису

Також у розпорядженні органів місцевого самоврядування залишилась реверсна дотація, яка не перераховується до державного бюджету в умовах воєнного часу

Базова
дотація

10,9 МЛРД ГРН

100%
Від
розпису

899 МЛН ГРН

Залишки коштів на рахунках місцевих бюджетів та бюджетних установ по загальному і спеціальному фонду

56,4 МЛРД ГРН

Станом на 01.01.22

+ 76,4 МЛРД ГРН

АБО

+ 135,5%

132,8 МЛРД ГРН

Станом на 01.09.22

Залишки коштів збільшилися у всіх регіонах

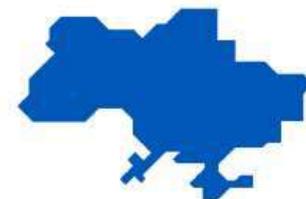

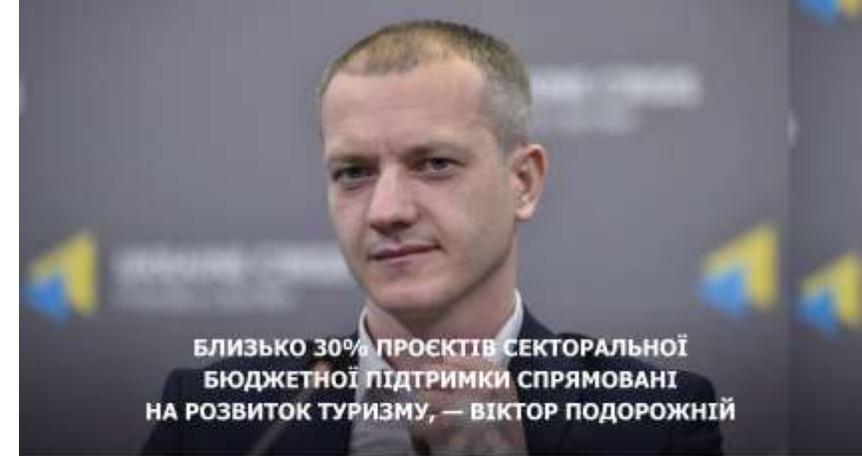

Рис. 4.1. Структура механізму секторальної бюджетної підтримки ЄС Україні

Пріоритети секторальної підтримки

<https://www.minregion.gov.ua/press/news/viktor-podorozhnyi-blyzko-30-proyektiv-sektoralnoyi-byudzhetnoyi-pidtrymky-spryamovani-na-rozvytok-turyzmu/>

Віктор Подорожний: Близько 30% проєктів секторальної бюджетної підтримки спрямовані на розвиток туризму

Мінрегіон реалізує масштабну програму секторальної підтримки – у 2021 році близько 30% проєктів, що впроваджуються в межах програми, спрямовані на розвиток туристичного потенціалу в Україні. Про це повідомив генеральний директор Директорату регіональної політики Міністерства розвитку громад та територій Віктор Подорожний під час Круглого столу «Як громадам розвивати туризм, коли основні магніти перебувають в управлінні держави».

«Реалізовуючи державну регіональну політику, громади активно включилися у процес розробки власних стратегій. На цьому етапі важливо правильно провести аналіз історичних пам'яток, які знаходяться на території громад. Це дозволить створити умови для підвищення туристичної привабливості регіонів. Наразі, близько 30% проєктів на суму 180 млн грн в рамках секторальної бюджетної підтримки, спрямовані на розвиток туризму», — зазначив Віктор Подорожний.

Державний фонд регіонального розвитку

Державний фонд регіонального розвитку визначено ст. 24-1 [Бюджетного кодексу України](#).

Стаття 24-¹. Державний фонд регіонального розвитку

1. Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду держбюджету.

При складанні проекту Держбюджету України та прогнозу Держбюджету України на наступні два бюджетні періоди ДФРР передбачається в обсязі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету.

2. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестпрограм і проєктів регіонального розвитку (у т.ч. проєктів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у [Держстратегії регіонального розвитку](#) та стратегіях розвитку регіонів.

3. Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольські міські держадміністрації до 1 травня року, що передує плановому, подають центральному ОВВ, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестпрограм і проєктів, що ...пройшли попередній конкурсний відбір ...та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі поданих пропозицій здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем:

80 відсотків коштів - відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;

20 відсотків коштів - з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 відсотків середнього показника по Україні).

За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, до 1 серпня року, що передує плановому, подає Кабінету Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком відповідних програм і проектів.

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 відсотків.

Державний фонд регіонального розвитку

Державний фонд регіонального розвитку визначено ст. 24-1 [Бюджетного кодексу України](#).

Стаття 24-¹. Державний фонд регіонального розвитку

1. Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду держбюджету.

При складанні проекту Держбюджету України та прогнозу Держбюджету України на наступні два бюджетні періоди ДФРР передбачається в обсязі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету.

2. Кошти ДФРР спрямовуються на виконання інвестпрограм і проєктів регіонального розвитку (у т.ч. проєктів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у [Держстратегії регіонального розвитку](#) та стратегіях розвитку регіонів.

3. Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольські міські держадміністрації до 1 травня року, що передує плановому, подають центральному ОВВ, що забезпечує формування державної регіональної політики, пропозиції з переліком і описом інвестпрограм і проєктів, що ...пройшли попередній конкурсний відбір ...та можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР у наступному бюджетному періоді.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, на підставі поданих пропозицій здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем:

80 відсотків коштів - відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;

20 відсотків коштів - з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 відсотків середнього показника по Україні).

За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної регіональної політики, до 1 серпня року, що передує плановому, подає Кабінету Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком відповідних програм і проектів.

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10 відсотків.

Інші інструменти регіональної політики

Спеціальні економічні зони

Угоди регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та облдержадміністраціями/облрадами

Агенції регіонального розвитку

Транскордонне співробітництво

22.09.2021 – схвалення урядом законопроекту «Про транскордонне співробітництво»

Між тим, застосування інструменту транскордонної співпраці не супроводжується відчутною активізацією після імплементації Угоди про асоціацію. Суттєвим обмежувачем є асиметричність повноважень місцевих влад українських та європейських партнерів, що послаблює зацікавленість останніх у співпраці та є потенційно корупціогенним чинником.

Механізми управління транспортною інфраструктурою територій

- Законом України №1764-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо реформування системи управління автомобільними дорогами загального користування» з 1 січня 2018 р. майже 120 тис. км доріг загального користування місцевого значення (обласних та районних) разом з джерелами фінансування передано зі сфери управління Держагентства автомобільних доріг України («Укравтодор») до сфери управління обласних державних адміністрацій.
- Мережа автодоріг загального користування України має протяжність 169,6 тис. км, з яких дороги державного значення становлять 52,0 тис. км (міжнародні – 8,6 тис. км, національні – 4,8 тис. км, регіональні – 1 тис. км та територіальні – 28,3 тис. км) та дороги місцевого значення – 117,6 тис. км (обласні – 50 тис. км і районні – 67,9 тис. км).

- Реформа системи управління дорожнім господарством розмежувала повноваження центральних і місцевих органів влади щодо управління автодорогами загального користування, зокрема, передала останнім в управління автодороги місцевого значення. Управління автошляхами державного значення залишилося за Державним агентством автомобільних доріг України (Укравтодор), діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра інфраструктури України та має органи управління на місцях – Служби автомобільних доріг.
- Головним розпорядником коштів та замовником робіт з будівництва, реконструкції, ремонту та утримання автомобільних доріг місцевого значення виступають структурні підрозділи обласних державних адміністрацій.

Рис. 6.5. Реформування системи управління дорожнім господарством України

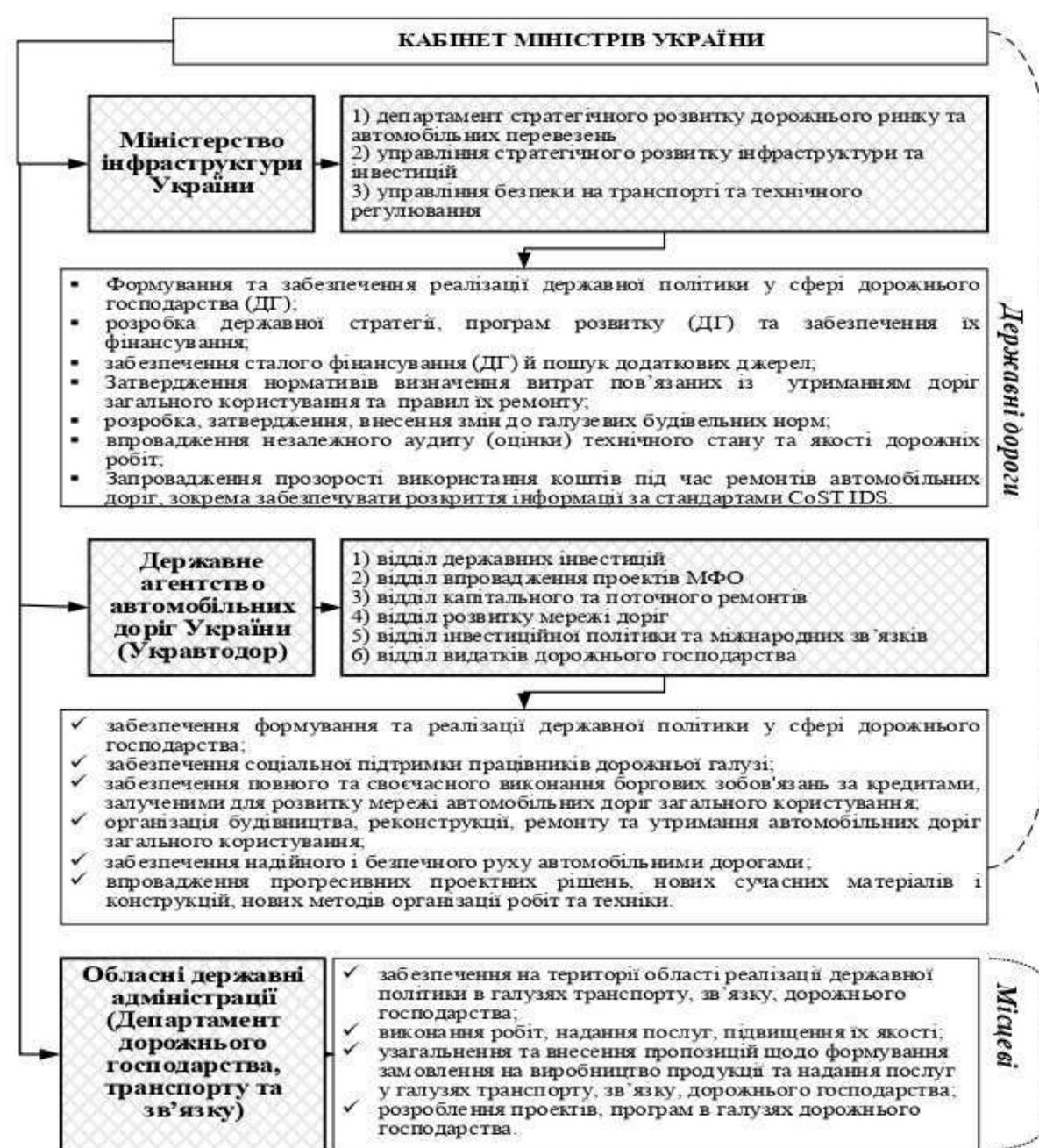

Рис. 6.3. Організаційно-функціональне забезпечення управління дорожнім господарством України

З 2018 р. відповідно до законів «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо удосконалення механізму фінансового забезпечення дорожньої галузі» №1763–19 та «Про внесення змін до Закону України «Про джерела фінансування дорожнього господарства України» №1762–19 місцеві бюджети отримують субвенції з Державного дорожнього фонду.

Рис. 6.4. Напрямки використання коштів Державного дорожнього фонду

Агентства регіонального розвитку

Агентство регіонального розвитку (АРР) є інституцією, яка сприяє партнерству між державним, приватним і громадським секторами щодо розвитку відповідної території та становлення системи демократичного врядування. АРР має відповідати таким критеріям:

- сприйматися як інституційний механізм територіального розвитку органами державної влади та місцевого самоврядування, політичними структурами;
- координувати свою діяльність з державними і самоврядними структурами та водночас зберігати автономію у прийнятті рішень, тобто мати власну стратегію;
- володіти фінансовими ресурсами для реалізації узгоджених з місцевою владою регіональних проектів; мати кваліфікований персонал.

Проект Закону України № 5323 «Про внесення змін до Закону України «Про засади державної регіональної політики» ухвалений парламентом у першому читанні та рекомендований профільним комітетом ВР до прийняття у другому читанні

А Г Е Н Ц І Я Р Е Г І О Н А Л Ь Н О Г О Р О З В И Т К У У Ф О К У С І У В А Г И М І Н Р Е Г І О Н У

З а к о н о д а в ч е п і д с и л е н н я р о л і А Р Р

- Агенції повноправні учасники державної регіональної політики
- Розширено перелік засновників агенції
- Удосконалено підходи до фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності агенції
- АРР може отримувати доходи від основної діяльності
- Агенції надають експертну підтримку у визначенні пріоритетів розвитку регіону

П о с и л е н н я ф і н а н с о в о ї с п р о м о ж н о с т і а г е н ц і я м

- Реалізація проєктів за рахунок секторальної бюджетної підтримки
- Реалізація проєктів за рахунок коштів ДФРР
- Участь агенцій у Конкурсі ініціатив місцевих карпатських громад-2021
- Фінансова підтримка агенцій за рахунок місцевих програм з місцевих бюджетів

З а л у ч е н н я п а р т н е р і в з р о з в и т к у д л я п і д т р и м к и А Р Р

- Постійна комунікація з партнерами з розвитку, програмами та проєктами міжнародної технічної допомоги
- Промоція діяльності агенцій на засіданнях підгрупи «Регіональний розвиток» Секторальної робочої групи «Децентралізація та регіональний розвиток»
- Участь агенцій в проєктах МТД: «Підвищення конкурентоспроможності українських регіонів та розвиток польсько-українського економічного співробітництва», «Посилене партнерство для сталого розвитку – пілотний етап»

І н ф о р м а ц і я н а , к о н с у л ь т а ц і я н а т а м е т о д и ч н а п і д т р и м к а А Р Р

- Діяльність агенцій у фокусі уваги Міжвідомчої координаційної комісії під головуванням Прем'єр-міністра України
- Залучення АРР до опрацювання проєктів НПА у сфері формування та реалізації державної регіональної політики
- Комунікація Мінрегіону з регіональною владою щодо посилення спроможності агенцій
- Співпраця агенцій з бізнес-асоціаціями, науковими установами, спеціалізованими інституціями в сфері залучення інвестицій та розвитку МСП
- Проведення інформаційної кампанії щодо висвітлення діяльності та досягнень АРР

Р е з у л ь т а т р о б и т и а г е н ц і я м р е г і о н а л ь н о г о р о з в и т к у

Оптимальне поєднання державних, регіональних та місцевих ініціатив, влади, бізнесу та громадськості

Налагодження ефективної системи проєктної діяльності, розроблення якісних проєктів регіонального розвитку

Підвищення інвестиційної привабливості регіонів, залучення інвестицій

Підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в регіонах

Концентрація публічних інвестицій на підтримку SMART-спеціалізації регіонів

Розвиток транскордонного співробітництва та міжрегіональної економічної інтеграції, підготовка та реалізація проєктів

- **Типове Положення про АРР: Постанова КМУ від 11.02.2016 р. №258. URL: <http://surl.li/nsvmm>.**
- **Звіт про роботу АРР за 2022 р. URL: <http://surl.li/iujio>.**

Регіональна інноваційна система

це сукупність підприємств, установ, організацій (будь-яких форм власності), органів державної влади, органів місцевого самоврядування, окремих фізичних осіб, що задіяні в інноваційній сфері регіону та об'єднані партнерськими взаємовідносинами в процесі вироблення наукових знань та інноваційної продукції.

- Кластери (асоціація; корпорація; консорціум; концерн; господарські товариства) – сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (напр., університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних сферах, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу
- технопарки – масштабні інноваційно-технологічні центри, в яких створюються сприятливі умови для розробки і реалізації науково-технічних інноваційних проектів
- наукові парки
- технополіси
- Бізнес-інкубатори. Бізнес-інкубатор – це комплекс (приміщення, комунікації, бухгалтерія, господарська частина), який обслуговуватиме роботу створених фірм.

Фонди розвитку регіонів

Це цільові складові спеціальних фондів регіональних бюджетів.

Порядки формування та використання коштів таких фондів визначаються обласними радами та відповідають за забезпечення комплексних фінансових заходів на регіональному рівні щодо підтримки збалансованого економічного, соціального та екологічно безпечного розвитку.

Діяльність фондів узгоджується з діяльністю інститутів, відповідальних за реалізацію стратегії.

Фінансування проєктів за рахунок коштів фондів може здійснюватися на умовах інвестування (довгострокового фінансування та внесків у статутний капітал), гарантій та грантів.

<https://www.kmu.gov.ua/news/proekti-regionalnogo-rozvitku-na-bazi-lvivskoyi-politehniki-stvoryuyut-innovacijnij-naukovij-park>

Проекти регіонального розвитку: На базі «Львівської політехніки» створюють інноваційний науковий парк [Міністерство розвитку громад та територій України](#), опубліковано 16 вересня 2021 року о 18:20

Один із корпусів Національного університету «Львівська політехніка» переобладнають для створення інноваційного наукового парку у межах Програми Президента Володимира Зеленського «Велике будівництво». Про це повідомив Міністр розвитку громад та територій Олексій Чернишов під час робочого візиту до Львівської області.

«Це — важливий інноваційний проект як для тергромади, так і для всього регіону. Адже йдеться не лише про створення потужного середовища для генерування нових розробок і стартапів, а й про залучення внутрішніх та іноземних інвестицій. На території Парку буде створено коворкінг майже на 200 місць, також планується запуск 36 малих інноваційних підприємств. Усе це сприятиме розвитку підприємництва та ІТ-сфери в регіоні», — підкреслив Олексій Чернишов.

Проектом передбачено створення Парку площею понад 3 тис. м², де будуть розміщені дослідні лабораторії, навчальні, технологічні, інформаційні, комунікаційні, промоційні та виставкові майданчики. За словами Олексія Чернишова, інфраструктура закладу дозволить об'єднати низку технологічних компаній під одним дахом, які вже діють при університеті. Йдеться, зокрема про Tech StartUp School, технологічну лабораторію з вільним доступом «Tech Labinno», Absolute Solution Hub, Центр захисту інтелектуальної інформації та патентування винаходів (TISC), Tech Business School Львівської

<https://bin.ua/news/economics/economic/269028-usaid-zapustilo-v-ukraine-proekt-povysheniya.html>

USAID запустило в Україні проект підвищення ефективності роботи органів місцевого самоврядування

17:47 27.09.2021

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) запустило в Україні п'ятирічний проект "Підвищення ефективності роботи та підзвітності органів місцевого самоврядування" з бюджетом \$74 млн. У свою чергу тимчасова повірена у справах США в Україні Крістіна Квін зауважила, що нова програма є продовженням та розширенням американської підтримки реформи децентралізації в Україні. Проект "Говерла" покликаний сприяти уряду України у просуванні та здійсненні реформи децентралізації шляхом підтримки органів місцевого самоврядування, які мають стати більш заможними, підзвітними перед громадянами та здатними ефективно надавати послуги. Проект допомагатиме уряду чіткіше визначати та розмежувати повноваження між органами влади різних рівнів. Цілями проекту є забезпечення зростаючої інституціоналізації та ефективності системи місцевого самоврядування в Україні, сприяння більш самостійному регіональному управлінню, створення механізмів, які допоможуть громадянам відігравати все більшу роль у місцевому самоврядуванні. Управлінська структура проекту передбачає центральний офіс у Києві та 6 регіональних офісів, які охоплять своєю підтримкою 7 областей та понад 50 громад.

Однак, незважаючи на наявність значної кількості стратегічних, прогнозних і програмних документів, ефективність політики регіонального розвитку в Україні є низькою у зв'язку із відсутністю чітко визначеної ієрархії стратегічних документів, однозначного трактування і розуміння суті та призначення різних видів програмних документів тощо. **Найбільш проблемне місце – взаємовідношення Плану заходів з реалізації регіональної Стратегії розвитку з Програмою соціально-економічного розвитку області та обласними цільовими програмами.** Слід відзначити, що підвищення ефективності реалізації регіональної політики можливе лише за рахунок пошуку та визначення підходів до зближення цілей та заходів з реалізації регіональних Стратегій та обласних цільових програм.

Топ-8 викликів:

- втрата людського капіталу;
- структурні зміни в економіці, втрата експортного потенціалу регіонів;
- збільшення кількості територій, які потребують державної підтримки;
- значні руйнування та невідповідність інфраструктури актуальним потребам та безпековим викликам;
- втрата транзитного потенціалу та вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків;
- екологічна шкода внаслідок бойових дій та тероризму рф, мінування та забруднення територій;
- тимчасова окупація територій та втрата інституційної спроможності влади на місцевому рівні;
- невідповідність системи управління регіональним розвитком процедурам та кращим практикам ЄС.

Азархіна О.

Стратегія виживання: Які проблеми мають вирішити регіони.

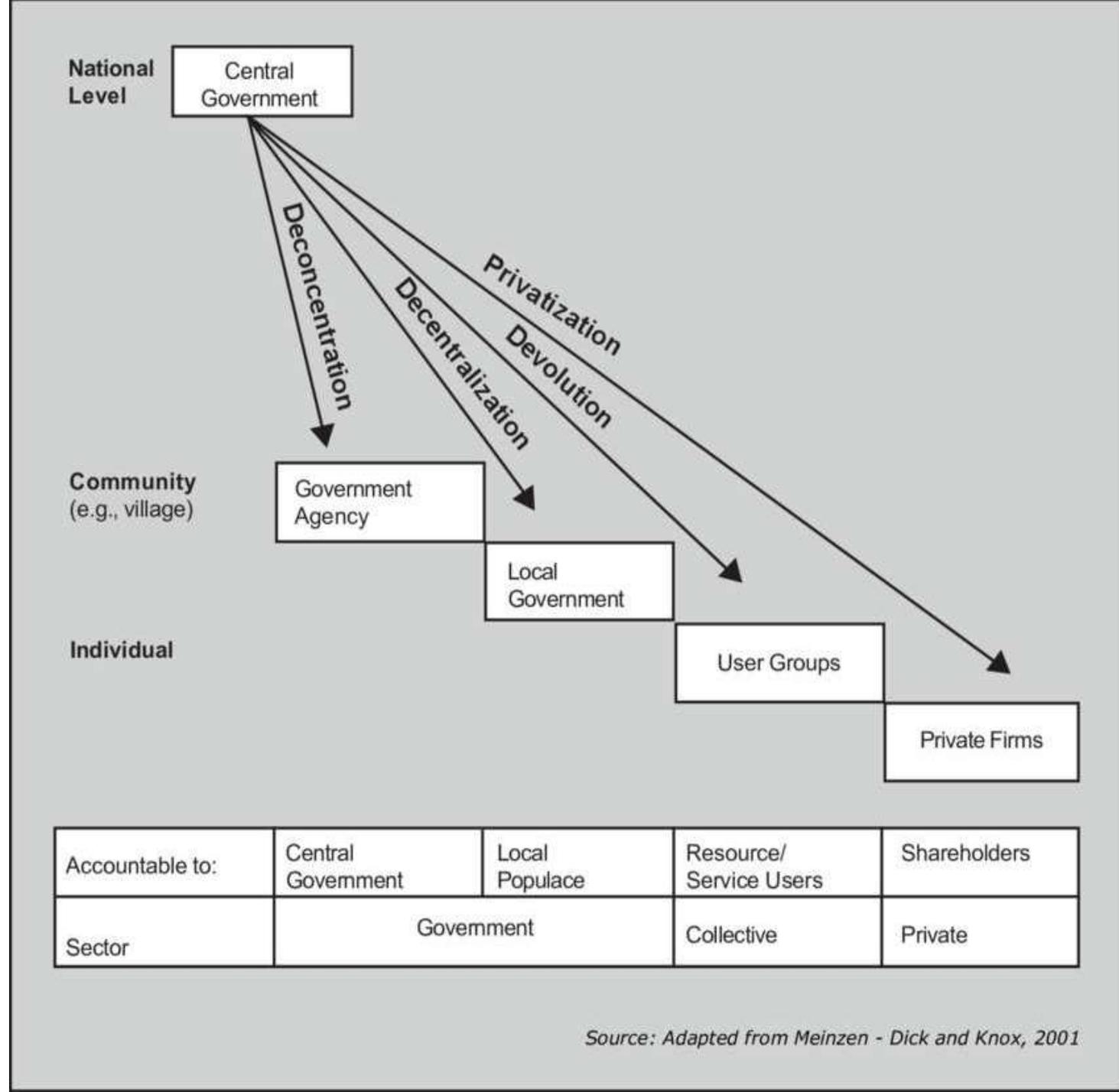
URL: <http://surl.li/ocvyp> (дата звернення: 08.12.2023).

Лекція 8. Політика децентралізації

1. Передача та делегування повноважень. Типологія децентралізації
 2. Світовий досвід децентралізації.
 3. Політика децентралізації в Україні

1. Передача та делегування повноважень. Типологія децентралізації

- **Деволуція** – передача повноважень від центральних органів влади місцевим органам влади, громадським організаціям тощо.
- **Децентралізація** – передача повноважень та ресурсів від органів державної влади органам місцевого самоврядування
- **Деконцентрація** – передача повноважень та ресурсів від органів державної виконавчої влади вищого рівня органам державної виконавчої влади нижчого рівня

Види децентралізації:

- *політична*
- *адміністративна*
- *економічна*
- *фінансово-бюджетна, в т.ч. фіскальна*
- *культурна*
- *тощо.*

Форми фінансово-бюджетної децентралізації

- самофінансування або відшкодування збитків виробництва шляхом плати користувачами за послуги;
- заходи часткового фінансування або виробництва, шляхом яких користувачі беруть участь у наданні послуг, розвитку інфраструктури шляхом фінансових внесків або вкладу робочої сили;
- розширення місцевих доходів (податки на нерухомість, продаж або непрямі платежі);
- трансферти, які переміщують загальні доходи від податків, що надаються центральним урядом місцевим органам влади для загальних або специфічних використань;
- надання дозволу на муніципальні запозичення або мобілізація грошових фондів місцевих органів влади через гарантування займу, кредитів.

2. Світовий досвід децентралізації

Поняття «децентралізація» містять конституції Албанії (ст. 13), Алжиру (ст. 17), Анголи (ст. 8, 199, 213, 217), Бельгії (ст. 162), Болівії (ст. 163, 271, 280, 303), Бразилії (ст. 198, 204, 216-А), Вануату (Розділ 13), Венесуели (ст. 16, 157, 158, 173, 185, 294), В'єтнаму (ст. 52), Гаїті (Преамбула, Розділ 1, ст. 87-2, 87-4), Гамбії (ст. 193, 214), Гани (Глава 20), Гватемали (ст. 119, 134), Гвінеї (ст. 137, 138), Греції (ст. 101), Еквадору (ст. 3, 227, 273, 390), Єгипту (ст. 176), Ємену (ст. 146), Замбії (ст. 266), Зімбабве (ч. 3 Розділу 1), Іспанії (ст. 103), Італії (ст. 5), Кабо-Верде (статті 2, 260, 262), Кенії (ст. 174), Колумбії (ст. 209, 255), Мадагаскару (Преамбула), Мозамбік (ст. 250, 263), Молдови (ст. 109), Непалу (ст. 50), Нігеру (ст. 164), Панами (ст. 233), Папуа Нова Гвінея (Преамбула), Перу (ст. 32, 77, 188, 198, Розділ XIV), Південного Судану (ст. 36, 162, 166, 169), Польщі (ст. 15), Португалії (статті 6, 237, 267), Руанди (ст. 6), Румунії (ст. 120), Свазіленду (ст. 58, 80), Сенегалу (статті 66-1, 102), Сирії (ст. 131), Соломонових Островів (Преамбула), Судану (ст. 185), Суринам (ст. 157, 159), Східного Тимору (ст. 5, 156), Тайланду (ст. 250), Того (ст. 141), Тунісу (ст. 14, 131), Туреччини (ст. 123), Уганди (ст. 176), України (ст. 132), Уругваю (ст. 50, 185, 230, 298), Філіппін (ст. 10) та Центральноафриканської Республіки (ст. 80, 128).

Укрупнення муніципалітетів. В державах Європи впродовж 1952 – 1992 р. загальна чисельність муніципалітетів також скоротилась: у Данії – на 80%, Великій Британії – 76%, Німеччині – 67%, Австрії – 42%, Норвегії – 41%, Нідерландах – на 6%.

Децентралізація у Франції

До 1980-тих рр. Франція – одна з найбільш централізованих держав.

- АТУ: комуни, департаменти, регіони.
- Виборні органи на рівні комун та департаментів (генеральні ради). На рівні регіону – регіональні ради, що формувалися з представників парламенту та генеральних рад.
- Органи виконавчої влади – префекти департаментів та регіонів, деконцентровані служби.
- Закон про об'єднання та консолідацію комун від 16 червня 1971 р.

1982 р. – інтенсифікація політики децентралізації.

- Надання голові генеральної ради статусу виконавчого органу ради. Передача йому частини повноважень префекта.
- Скорочення повноважень префекта до контрольних. З них прибрано контроль доцільності рішень. Залишився контроль законності рішень.
- Впровадження виборних органів регіонів.
- Законом від 12.07.1999 р. введено додаткову державну підтримку комунам, що об'єдналися.
- Форми об'єднань комун – синдикати (спеціалізовані та багатоцільові), дистрикти (обов'язкова компетенція – житлові служби, протипожежна; можуть вводити податки), міські об'єднання – облаштування житла, промзон, шкіл, транспорту, водопостачання тощо).
- 2007 р. – введення прямих виборів міжкомунальних органів.

Отже, особливості реформ з 1980-тих рр. – передача повноважень державних органів органам МС, створення виконавчих органів МС. Недоліки – корупція тощо.

Регіональні реформи у Польщі

- Традиційний АТУ включає: гміни (III рівень), повіти (II рівень), воєводства (I рівень).
- 1974 р. – ліквідація повітового рівня. Залишився 2-рівневий АТУ.
- Реформи з кінця 1980-тих рр. – прийняття закону про місцеві вибори, відтворення муніципальних юридичних осіб, створення стабільної системи держасигнування місцевим бюджетам, обмеження державного втручання до місцевих справ, встановлення права на міжмуніципальні об'єднання тощо.
- 1990 р. – Закон «Про самоврядування в **гміні**». Компетенція гмін: благоустрій території, розпорядження землею, охорона навколишнього середовища, водне господарство, місцевий транспорт, місцеві дороги, водопостачання та каналізація, житлове будівництво, соціальна допомога, дошкільна та початкова шкільна освіта, бібліотеки тощо. Органи самоврядування – ради, правління рад (виконавчий орган рад). Правління очолюють війти (сільські гміни), бурмістри (міські), президенти (понад 100 тис. мешканців).
- Гальмування прийняття інших законів про АТУ. Лише у 1998 р. – ухвалення законів про повіти та воєводства. Відновлення 3-ланкового АТУ. Регламентація діяльності місцевих органів виконавчої влади.
- Складові **повітової** адміністрації – служби поліції, пожежної охорони, санітарно-епідеміологічна, ветеринарна інспекції, інспекція буднагляду тощо. Органи самоврядування повітів – ради, виконкоми (правління), старости (очільники виконкомів).

- Компетенція МС в **воєводстві** – економічний розвиток, розвиток територій, освіта, культура, охорона здоров'я, природокористування тощо. Орган самоврядування – сеймик, правління (на чолі – маршалек).
- Місцеві органи **виконавчої влади** – об'єднана (воєвода та підлеглі йому органи) та необ'єднана (податкові служби, командування військових округів, інспекції фінансового контролю, казначейські палати, гірничі управління, дирекції державних лісів, водного господарства, митні, морські, статистичні управління, служби санінспекторів та ветлікарів тощо) адміністрація.
- Збільшення до 50-85% частки держасигнувань у місцевих бюджетах. Залежність повітів та воєводств від міжбюджетних трансфертів.
- Об'єднання гмін (очолюються сеймиками, членів яких обирають ради гмін) та союзи повітів (управляються асамблеями, які обираються повітовими радами).

3. Політика децентралізації в Україні

Децентралізація до 2014 р.

1996 р. – Конституція України (Розділ XI)

1997 р. – Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»

2001 р. – схвалення Указом Президента Концепції державної регіональної політики

1999-2010 рр. – створення при президентах дорадчих органів з регіонального розвитку

2002-2004 рр. – проєкти змін до Конституції, передбачали в т.ч. ліквідацію місцевих держадміністрацій та впровадження префектур тощо.

Причини інтенсифікації політики децентралізації у 2014 р.

- нереалізація багатьох з задекларованих ще у 2000 р. Інституційних реформ (зокрема, бюджетної)
- економічна депресивність багатьох регіонів
- дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70%, 483 територіальні громади на 90% утримуються за рахунок коштів державного бюджету
- земельне питання (мораторій на купівлю-продаж земель сільгосппризначення)

Нормативно-правова база політики децентралізації від 2014 р.

- Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: затв. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-р
- Закон України «Про співробітництво територіальних громад» від 17.06.2014 р. № 1508-VII
- Порядок формування та забезпечення функціонування реєстру про співробітництво територіальних громад: затв. наказом Мінрегіону від 15.08.2014 р. № 225
- Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу щодо реформування міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. №79-VIII
- Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 5.02.2015 р. № 156-VIII
- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5.02.2015 р. №157-VIII
- Пост. КМУ «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» від 18.03.2015 р. №196
- Пост. КМУ «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 р. №214
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 09.04.2015 р. № 320- VIII
- Закон України «Про місцеві вибори» від 14.07.2015 р. № 595-VIII

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 4.09.2015 р. №676-VIII
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо набуття повноважень сільських, селищних, міських голів» від 09.02.2017 р. №1850-VIII
- Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. №396-IX
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 28.04.2021 р. №1423-IX
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост» від 14.07.2021 р. №1638-IX
- та ін.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

ЗМІНИ ДО КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні

- Державна стратегія регіонального розвитку 2020
- Постанова КМУ План реалізації ДСРР
- Постанова КМУ Про використання коштів ДСРР

Закон України
Про засади державного регіонального розвитку та регіональну політику

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ

ЕТАП 1 ДОБРОВОЛЬНИЙ

- Закон України Про співробітництво територіальних громад
- Постанова КМУ Про державну підтримку СТГ
- Наказ Мінрегіону Про затвердження типових договорів про СТГ

- Закон України Про добровільне об'єднання територіальних громад
- Постанова КМУ Про державну підтримку ОТГ
- Наказ Мінрегіону Про затвердження типових договорів про ОТГ

Умовні позначення

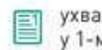
готовий проект

готується проект

ухвалено ВРУ

ухвалено у 1-му читанні

проект у ВРУ

ЕТАП 2 СИСТЕМНИЙ

ОСНОВА РЕФОРМИ

- Закон України Про місцеве самоврядування
- Закон України Про службу в органах місцевого самоврядування
- Закон України Про адміністративно територіальний устрій
- Постанова КМУ Про державний реєстр АТО та населених пунктів
- Наказ Мінрегіону Методичні рекомендації з моделювання АТО
- Закон України Про місцеві державні адміністрації
- Постанова КМУ Про структуру та типові штати МДА
- Постанова КМУ Типовий регламент роботи МДА
- Закон України Про зміни до Бюджетного Кодексу (№5078)
- Закон України Про зміни до Податкового Кодексу (№5079)

ГАЛУЗЕВІ ЗМІНИ

- Закон України Про освіту
- Закон України Про медицину
- Закон України Про зміни до Земельного кодексу України
- Закон України Про зміни до Водного кодексу України
- Закон України Про регулювання містобудівної діяльності
- Закон України Про планування території
- Закон України Про столицю України - м.Київ

УЧАСТЬ ГРОМАДЯН

- Закон України Про вибори до ОМС
- Закон України Про місцеві референдуми
- Закон України Про органи територіальної самоорганізації населення
- Постанова КМУ Про методичні рекомендації щодо діяльності органів територіальної самоорганізації населення
- Закон України Про порядок впровадження законодавства щодо реформи децентралізації

Основні напрями політики децентралізації

- Стимулювання співробітництва територіальних громад
- Укрупнення територіальних громад, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ)
- Фінансове зміцнення територіальних громад, передача ОТГ повноважень та фінансових ресурсів
- Реформування адміністративно-територіального устрою (в т.ч. укрупнення на районному рівні)
- Передача земель поза межами населених пунктів у комунальну власність, зняття мораторію на купівлю-продаж державних земель сільгосппризначення, впровадження земель у ринковий обіг
- Секторальна (галузева) децентралізація (в т.ч. архітектурно-будівельний контроль)
- Реформування системи органів виконавчої влади, ліквідація місцевих державних адміністрацій, створення виконавчих органів обласних та районних рад, введення системи префектів, внесення відповідних змін до Конституції

Співробітництво територіальних громад

Форми співробітництва:

- делегування одному із суб'єктів співробітництва іншими суб'єктами співробітництва виконання одного чи кількох завдань з передачею йому відповідних ресурсів;
- спільне фінансування (утримання) суб'єктами співробітництва підприємств, установ та організацій комунальної форми власності;
- утворення суб'єктами співробітництва спільних комунальних підприємств, установ та організацій;
- утворення суб'єктами співробітництва спільного органу управління для спільного виконання визначених законом повноважень.

Послуги, які надаються в межах співробітництва:

- організація повного циклу поводження із твердими побутовими відходами;
- забезпечення транспортного сполучення, у т.ч. через будівництво інфраструктурних об'єктів;
- організація пасажирських перевезень за межі громади;
- забезпечення пожежної безпеки;
- надання дошкільної освіти;
- організація дозвілля та відпочинку тощо.

Способи державної підтримки співробітництва громад:

- надання субвенцій місцевим бюджетам суб'єктів співробітництва у пріоритетних сферах державної політики;
- передача об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва;
- методична, організаційна та інша підтримка діяльності суб'єктів співробітництва.

Умови надання підтримки:

- посилюється спроможність суб'єктів співробітництва до забезпечення реалізації визначених законом повноважень;
- до співробітництва залучені додаткові ресурси, у тому числі фінансові;
- співробітництво здійснюється більш як трьома суб'єктами співробітництва;
- забезпечується широка участь громадськості у здійсненні співробітництва.

Етапи організації співробітництва громад:

- ініціювання співробітництва;
- вирішення питання щодо надання чи ненадання згоди на організацію співробітництва;
- розгляд отриманої пропозиції від ініціатора співробітництва про початок переговорів;
- утворення комісії та підготовка проекту договору про співробітництво;
- громадське обговорення проекту договору про співробітництво;
- схвалення проекту договору про співробітництво;
- укладення договору про співробітництво.

Фінансові джерела співробітництва:

- місцеві бюджетів суб'єктів співробітництва;
- самооподаткування;
- державний бюджет;
- міжнародна технічна та фінансова допомога;
- кредитні ресурси тощо.

Мінрегіон: Громади уклали близько 800 договорів про міжмуніципальне співробітництво

опубліковано 18 січня 2022 року о 14:48

- За останній квартал 2021 р. ще 58 територіальних громад уклали договори про міжмуніципальне співробітництво. Загалом, тергромади в Україні уклали вже близько 800 відповідних договорів. Йдеться, зокрема, про реалізацію проектів у напрямках освіти, медицини та спорту. Про це повідомив заступник Міністра розвитку громад та територій В'ячеслав Негода.
- «З дня набуття повноважень територіальними громадами після виборів 2020 року 296 укрупнених територіальних громад уклали 153 договори про співробітництво, лише у четвертому кварталі 2021 року їх кількість збільшилася у порівнянні з минулим кварталом на 35 договорів. Міжмуніципальне співробітництво допомагає громадам єднатися та ефективно вирішувати спільні проблеми. Зокрема, об'єднуючи сили та фінанси, органам місцевого самоврядування легше утримувати комунальні заклади, якими користуються й інші громади», — зазначив заступник Міністра.
- Наприклад, Мелітопольська та Новенська громади Запорізької обл. будуть разом проводити благоустрій та облаштовувати території селища Садове. А Ніжинська тергромада спільно з Козелецькою, Батуринською та Парафіївською громадами планують створити туристичний кластер під назвою «Місцями козацької сили». Загалом більшість договорів спрямовані на вирішення питань освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Лідерами, що скористалися інструментами міжмуніципального співробітництва є Дніпропетровська, Запорізька та Харківська області (за кількістю договорів).

Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про співробітництво територіальних громад" щодо упорядкування окремих питань співробітництва територіальних громад» від 12 січня 2023 р. №2867-IX

- можливість укладення договору про співробітництво з **поєднанням кількох форм співробітництва**
- впровадження поняття **додаткового договору про приєднання до співробітництва** - погоджений усіма учасниками співробітництва правочин, яким вносяться зміни до чинного договору про співробітництво, відповідно до яких одна чи декілька заінтересованих територіальних громад приєднується до раніше організованого співробітництва, а також можуть бути передбачені зміни певних умов такого договору в частині розширення території, джерел, обсягів фінансування співробітництва, доповнення інших умов договору без зміни предмета договору та форми співробітництва
- засідання комісії можуть проводитися **дистанційно в режимі відеоконференції**

Укрупнення територіальних громад

Спроможна територіальна громада

– територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самотійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Методика формування спроможних територіальних громад

Етапи формування спроможних громад:

- Розроблення перспективного плану ОДА (РМ АРК)
- Схвалення перспективного плану ОР (ВР АРК)
- Затвердження перспективного плану КМУ
- Добровільне об'єднання територіальних громад
- Формування ОМС ОТГ

Загальний алгоритм:

- Голова ОДА утворює та очолює Робочу групу
- Визначення адмін Центрів
- Зони доступності центрів
- Проведення консультацій
- Перелік ТГ, що увійдуть до ОТГ
- Проведення консультацій
- Межі СТГ
- Проведення консультацій
- Формується склад та зміст ПП
- Складаються паспорти СТГ
- Обласна Рада Схвалює ПП та подає його до КМУ
- Перспективний план затверджується КМУ
- Врегульовано Законом України "Про добровільне об'єднання громад"

Склад Робочої групи:

- голова обласної ради або його заступник;
- головний архітектор області;
- керівники структурних підрозділів ОДА;
- керівник головного управління юстиції області;
- не менше, як по два представники від ОМС;
- представники місцевих наукових установ;
- етнографи та краєзнавці;
- представники громадських організацій;
- поважні люди;
- експерти різного профілю; інші особи.

Робоча група здійснює свою діяльність на принципах відкритості та прозорості. ОДА залучають представників ОМС, ОСН та громадськість для формування пропозицій

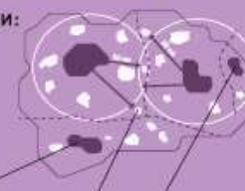
У населених пунктах поза доступністю визначених центрів обирається поселення з найбільш розвинутою інфраструктурою.

Загальні принципи:

- розвинена інфраструктура;
- рівновіддаленість від поселень;
- доступність публічних послуг; (зокрема: швидка та пожежна прибуває < 30 хв.)

Потенційні адміністративні центри:

- 1.1. Міста обласного значення,
 - 1.2. Районні центри.
 - 2.1. Міста;
 - 2.2. Селища;
 - 2.3. Села
- Історичні центри, віддалені >20км від 1.1. та 1.2.

Відстань від поселень до Центру СТГ не більше 20 кілометрів по дорогах з твердим покриттям (максимум 25 км, якщо чисельність жителів, що далі 20 км, менше 10% від загальної)

Виключення:

- 1) можливе збільшення відстані у випадках відсутності сполучення чи особливостей рельєфу.

2) можливе зменшення відстані у випадку коли в зоні доступності є населений пункт що може сам стати потенційним центром СТГ [зі своєю інфраструктурою, в т.ч. навчальний заклад 1-3 ступеня, в ньому проживає 250 дітей шкільного і 100 дошкільного віку]

Межі території СТ = межах громад (сільрад), що утворюють СТГ.

Обов'язкові умови:

- Нерозривність (відсутність острівних територій)
- Вся територія в межах однієї області.

Спочатку з громадами, території яких охоплюються зонами доступності декількох потенційних центрів, а потім з представниками інших територіальних громад;

Для врахування інтересів територіальних громад ОДА проводить консультації з представниками:

- ОМС;
- асоціацій ОМС;
- суб'єктів господарювання;
- громадських об'єднань;
- всіх територіальних громад; Результати консультацій оформляються протоколами.

У випадку внесення змін до ПП проводяться Консультації

Проект перспективного плану розробляється в електронному та паперовому вигляді та включає: графічну частину, в масштабі 1:2000—1:10000, відображає межі, центри, всі населені пункти; паспорти спроможних територіальних громад.

МІНІСТЕРСТВО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ, БУДІВНИЦТВА ТА ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Інститут старост (на рівні населених пунктів, що не є центрами ОТГ)

- Передбачений законодавством Естонії, Польщі (виборні), Литви (за конкурсом), України
- В Україні – еволюція від виборних до призначуваних

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост» від 14.07.2021 р. №1638-IX. Старост призначали ради ОТГ, умова – попередні консультації з населенням тих пунктів, куди їх мали призначати.

Станом на листопад 2021 р. – 8177 старостинських округів. Затверджено 7861 старосту.

Фінансове зміцнення ОТГ

<https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-vlasni-dohody-miscevyh-byudzhetiv-zrosly-u-chotyry-razy-u-hodi-decentralizacziyi/>

Мінрегіон: Власні доходи місцевих бюджетів зросли у чотири рази у ході децентралізації
29.09.2021

З початку року 329 територіальних громад уклали 112 договорів про співробітництво територіальних громад з питань соціального захисту населення, освіти та охорони здоров'я. Про це повідомив заступник Міністра розвитку громад та територій Іван Лукеря під час Міжнародного саміту мерів 2021.

Доходи місцевих бюджетів за 9 місяців 2021 у порівнянні з минулим роком зросли на 20,1% і становлять майже 248 млрд гривень

[Міністерство фінансів України](#), опубліковано 08 жовтня 2021 року о 11:50

За 9 місяців 2021 року без урахування міжбюджетних трансфертів до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 247 млрд 948 млн 700 тис. гривень. Приріст порівняно з відповідним періодом 2020 року склав 20,1% або + 41 млрд 442 млн 600 тис. гривень.

Обсяг надходжень податку на доходи фізичних осіб склав 150 млрд 489 млн гривень. Приріст до відповідного періоду 2020 року становить 19,5% або + 24 млрд 550 млн 600 тис. гривень. 16 регіонів мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні. Так, Тернопільська область забезпечила приріст понад 25%. Найнижчий приріст мають Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська та Вінницька області.

Надходження плати за землю склали 26 млрд 620 млн 200 тис. грн, збільшення становить 14,9%, або 3 млрд 455 млн 300 тис. гривень.

Фактичні надходження податку на нерухоме майно склали 5 млрд 838 млн 600 тис. грн, приріст – 38,3 % або 1 млрд 616 млн 900 тис. грн.

Надходження єдиного податку склали 32 млрд 400 тис. грн, збільшення становить 21,1% або на 5 млрд 574 млн 800 тис. грн більше.

Урядом забезпечено перерахування трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 120 млрд 872 млн 800 тис. грн, що складає 95,3% від передбачених розписом асигнувань на січень-вересень, зокрема:

- базова дотація перерахована в сумі 11 млрд 777 млн 300 тис. грн або 100% до розпису;
- освітня субвенція перерахована в сумі 72 млрд 837 млн 700 тис. грн або 99,5% до розпису.

В'ячеслав Негода: За роки децентралізації місцеві бюджети зросли у понад шість разів

Міністерство розвитку громад та територій України, опубліковано 18 січня 2022 року о 15:49

«На старті реформи у 2014 р. наповнення місцевих бюджетів становило близько 70 млрд грн. І у 2022 році їх наповнення прогнозується у 437 млрд грн. Це на 87 млрд грн більше 2021 р. Це пов'язано із збільшенням ПДФО на 4% для громад, а також збільшенням державної підтримки», – зазначив В'ячеслав Негода.

У 2022 р. територіальні громади отримують рекордну держпідтримку на свій розвиток та розбудову інфраструктури – понад 131 млрд грн. Зокрема, у державному бюджеті передбачено фінансування:

- ДФРР – 5,2 млрд грн;
- субвенція на соціально-економічний розвиток – 6 млрд грн;
- субвенція на інфраструктурні проекти та розвиток об'єктів соціально-культурної сфери – 8,7 млрд грн;
- будівництво і ремонт доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності – 24,6 млрд грн;
- просторовий розвиток громад – 188 млн грн;
- розвиток мережі ЦНАП – 231 млн грн;
- розвиток спортивної інфраструктури – 800 млн грн;
- житло для внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни, сімей АТО, дітей сиріт – 6,3 млрд грн;
- загальнодержавна програма «Питна вода» – 1,0 млрд грн;
- субвенція пожежна безпека в закладах освіти – 1,5 млрд грн;
- субвенція на придбання харчоблоків у школах – 1,5 млрд грн.

Недоліки фінансової децентралізації

- стрімке збільшення кількості ОТГ, не забезпечених фінансовою підтримкою добровільного об'єднання громад, що в підсумку демотивує їх та знижує можливості щодо соціально-економічного розвитку. (Так, якщо в 2016 році субвенція на формування інфраструктури ОТГ була виділена в розмірі 1 млрд. грн. та розподілена між 159 ОТГ пропорційно до площі громади та кількості сільського населення, то в 2017 році обсяг цієї субвенції становив 1,5 млрд. грн. і кошти були розподілені між 366 ОТГ, а на 2018 рік взагалі передбачено 1,9 млрд. грн. для 665 ОТГ. Зрозуміло, що новостворені громади отримують значно менше коштів на розвиток проектів, аніж ті, які були створені в попередні роки.)

Підсумки першого етапу фінансової децентралізації для розвитку регіонів

- зростання доходів місцевих бюджетів забезпечило зростання капітальних видатків, пожвавило ділову активність в регіонах;
- більша частина видатків є деконцентрованими, а не децентралізованими (обласні бюджети на 70% формують трансферти). Це ставить в залежність розвиток територій від рішень на вищих щаблях влади;
- держава залишає за собою право формувати ставки та базу оподаткування, що не відповідає європейським традиціям;
- зростання асиметрій за рівнем фінансової спроможності (міжрегіональної та внутрішньорегіональної) свідчить, що громади не є самодостатніми, а отже не можуть вирішувати проблеми власного розвитку. Найбільші вигоди отримали міста обласного значення і громади, в яких функціонують великі підприємства чи інфраструктура транспортних магістралей (готелі, АЗС, заклади харчування);
- надмірна дотаційність місцевих бюджетів (дещо скоротилася за останні роки) продовжує мати місце, є проявом нерівномірного розвитку територій та намагання центру зберегти контроль за розподілом коштів (найбільше дотуються райони – 60%, найменше – міста обл. значення – 7%). В цьому контексті, якщо раніше ціллю регіональної політики було вирівнювання територій, то в умовах фінансової децентралізації основні зусилля слід скерувати на реалізацію недооціненого потенціалу соціально-економічного розвитку регіонів. На часі, з одного боку, інтегровані проекти, які мають базуватися на ресурсах регіонів та узгоджуватися із цілями їх розвитку, з іншого – нарощення соціального капіталу (зайнятність, перекваліфікація персоналу);

Земельні ресурси

Земля – один з основних ресурсів територіальних громад

Основні проблеми:

- відсутність земельного кадастру
- невизначеність із власністю земель поза межами населених пунктів;
- мораторій на купівлю-продаж сільгоспземель (з 2001 р.).

2012 р. – ВР передала землі за межами населених пунктів у держвласність;

2021 р. – передача земель поза населеними пунктами у комунальну власність.

1.07.2021 р. – зняття мораторію

- За оцінками експертів, минулого року (2021) близько 15 млн га було передано у власність територіальних громад. Це у першу чергу землі а межами населених пунктів, і це ресурс, який дає не лише можливість розвитку, планування просторового розвитку, розроблення комплексних планів розвитку ТГ, стратегій розвитку, а й дуже важливий ресурс наповнення бюджету».
- Всі землі за межами населених пунктів перейшли у власність громад (окрім «моногромад», які складаються з одного населеного пункту) від набрання чинності Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 27.05.2021 р.

Реформа адміністративно-територіального устрою

Адміністративно-територіальні одиниці	2014	2020
Громади (об'єднані територіальні громади)	11694	1469 (31 – на окупованих територіях)
Райони	490	136 (17 – на окупованих територіях)

Реформа виконавчої влади

Інститут префектів

- Префект – виборна або призначувана особа, яка здійснює загальнонаціональне або регіональне представництво на певній території.
- Передбачений законодавством Франції, Албанії, Румунії (призначувані), Бразилії, Еквадорі, Квебеку (виборні)
- 31.08.2015 р. – прийняття у першому читанні проєкту змін до Конституції. Надалі – зупинення процесу внесення змін.

Ризики та загрози в процесі децентралізації

- дисбаланси між державними й територіальними (локальними, регіональними) інтересами при зростанні управлінської самостійності АТО без запровадження дієвого державного контролю за дотриманням законодавства у діяльності органів управління;
- поглиблення соціально-економічних диспропорцій, негативних наслідків периферійності через втрату функцій адміністративного центру низкою населених пунктів;
- низька керованість на локальному рівні через недостатню підготовленість органів управління громад до роботи в умовах розширення їх повноважень;
- непослідовність, часова дискретність реформи, що призводить до розбалансування бюджетів у районах, де сформувалися ОТГ, які володіють вищою фінансовою спроможністю, при одночасному функціонуванні громад з низьким бюджетним потенціалом;
- недоліки методичного інструментарію розроблення перспективних планів формування ОТГ, як наслідок – їх недостатня обґрунтованість, неврахування місцевих особливостей;
- соціальне невдоволення через погіршення доступності низки публічних послуг при формуванні ОТГ.

Деякі підсумки та уроки децентралізації в Україні

- збереження тенденції до посилення міжрегіональної соціально-економічної диференціації
- **внутрішньорегіональні соціально-економічні диспропорції**, динамічність розвитку міст порівняно з сільськими і гірськими територіями, наявність територій з особливими проблемами
- **стиснення економічного простору на користь великих міст**. Концентрація в обласних центрах людських, фінансово-економічних та освітніх ресурсів не супроводжується відповідними ефектами для регіонів. Закордонний досвід свідчить про неоднозначність приєднання сільських територій до міст у процесі фінансово-бюджетної децентралізації, особливо на перших її етапах
- реформи стали компромісом зацікавлених груп унаслідок кулуарних домовленостей. Підготовкою рішень займалося вузьке коло чиновників спільно з наближеними експертами, які здебільшого фінансувалися міжнародними організаціями. Міжнародні організації й стали одним з основних промоутерів децентралізації
- передача повноважень громадам **обмежена** здебільшого управлінням медициною, освітою і наданням адмінпослуг – коли громадам делегують функції держави, хоча й з фінансовим забезпеченням. Натомість повноважень у сферах, які б дозволили сформувати підґрунтя для територіального розвитку на основі створення нової вартості, громади не отримують
- необґрунтована передача «на місця» **невластивих ОМС функцій** та **невідповідність обсягам делегованих повноважень переданих ОМС фінансових ресурсів**

- світова практика свідчить, що **відповідальність за розвиток сільської освіти і медицини не може бути перекладені виключно на плечі органів МС сільських громад**
- зростання доходів місцевих бюджетів більш як на половину **забезпечено трансфертами**
- **політизація фінансової децентралізації**. Проявляється в ускладненні відносин з райрадами та місцевими держадміністраціями в сфері управління фінансовими ресурсами та передачі компетенцій
- **найбільші втрати понесли обласні бюджети**, частка яких в структурі доходів зменшилась з 28,9% у 2014 р. до 24,4 % у 2016 р.
- **перехід до вирівнювання «за доходами»** вважається одним із найвагоміших досягнень децентралізації. Сучасна система вирівнювання в Україні є змішаного типу – одночасно включає інструменти вирівнювання й за доходами територій, й за видатками
- законодавством **не врегульовано «управління земельними ресурсами»**
- **низька кваліфікація управлінського апарату** органів МС, домінування особистих інтересів над суспільними

Регіональна політика та місцеве самоврядування в умовах війни

- 1. Еволюція організаційних засад**
- 2. Розробка нової Стратегії регіонального розвитку та нові засади просторового планування**
- 3. Напрями децентралізації**
- 4. Міжнародний чинник розвитку регіональної політики та місцевого самоврядування**

1. Основні напрями реформування системи регіонального управління та місцевого самоврядування України в період агресії

- інтенсифікація державного контролю за місцевим самоврядуванням;
- збільшення державного втручання у здійснення повноважень місцевого самоврядування; створення військово-цивільних державних адміністрацій на рівні областей та районів, а також військових адміністрацій на рівні територіальних громад та окремих населених пунктів;
- збільшення повноважень органів МС, в т.ч. за рахунок надання допомоги Збройним Силам України;
- створення правових умов для підвищення оперативності прийняття рішень місцевими головами та місцевими радами;
- Орієнтація на післявоєнне відновлення.

**Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р.
№389-VIII.**

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

**Закон України «Про військово-цивільні адміністрації» від 03.02.2015 р.
№141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>**

Військово-цивільні адміністрації - це тимчасові державні органи у селах, селищах, містах, районах та областях, що діють у складі Антитерористичного центру при Службі безпеки України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі проведення антитерористичної операції) або у складі Об'єднаного оперативного штабу Збройних Сил України (у разі їх утворення для виконання повноважень відповідних органів у районі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях) і призначені для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення безпеки і нормалізації життєдіяльності населення, правопорядку, участі у протидії актам збройної агресії, диверсійним проявам і терористичним актам, недопущення гуманітарної катастрофи в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема проведення антитерористичної операції.

Військово-цивільні адміністрації району, області - це тимчасові державні органи, що здійснюють на відповідній території повноваження районних, обласних рад, державних адміністрацій та інші повноваження, визначені цим Законом.

Військово-цивільні адміністрації населених пунктів - це тимчасові державні органи, що здійснюють на територіях відповідних територіальних громад, затверджених Кабінетом Міністрів України, повноваження сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, виконавчих органів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, сільських, селищних, міських голів та інші повноваження, визначені цим Законом.

Військово-цивільні адміністрації утворюються у разі потреби за рішенням Президента України.

У день набрання чинності актом Президента України про утворення військово-цивільної адміністрації припиняються згідно із цим Законом повноваження:

- обласної ради, її виконавчого апарату, посадових та службових осіб місцевого самоврядування, які працюють у цих органах, - у разі утворення військово-цивільної адміністрації області;
- районної ради, її виконавчого апарату, посадових та службових осіб місцевого самоврядування, які працюють у цих органах, - у разі утворення військово-цивільної адміністрації району.

У разі утворення військово-цивільної адміністрації населених пунктів повноваження відповідних сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, сільських, селищних, міських голів припиняються з дня призначення керівника такої військово-цивільної адміністрації. Повноваження виконавчих органів зазначених рад, апаратів цих рад та їх виконавчих комітетів, посадових та службових осіб місцевого самоврядування, які працюють у таких органах та апаратах, припиняються з дня, наступного за днем прийняття рішення зазначеним керівником військово-цивільної адміністрації населених пунктів про можливість цієї військово-цивільної адміністрації здійснювати повноваження, віднесені законом до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» від 12.05.2022 р. №2259-IX

Закон розширює компетенцію сільських, селищних, міських голів на час дії воєнного стану та надає їм одноособові повноваження з прийняття рішень щодо:

- ► звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд;
- ► обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій;
- ► демонтажу будівель і споруд, які за результатами обстеження визнані аварійно небезпечними і такими, що становлять загрозу життю людей.
- ► передачі коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану;
- ► створення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення на посади і звільнення з посад керівників таких установ;
- ► боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями;
- ► поводження з небезпечними відходами.

Законом на час воєнного стану спрощуються процедури прийняття актів органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів:

- - при прийнятті на службу не потрібно проводити конкурси, подавати декларацію, проводити спеціальну перевірку, подавати документ про підтвердження рівня володіння державною мовою (за наявності такого обов'язку) – проведення цих процедур та подання документів переноситься на мирний час;
- - на акти органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб не поширюються вимоги щодо оприлюднення проєктів актів за Законом України «Про доступ до публічної інформації», а також закони України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Закон змінює умови створення, порядок і строк здійснення військовою адміністрацією населеного пункту (далі – ВАНП) повноважень місцевого самоврядування:

1. Умовами створення ВАНП є нездійснення сільськими, селищними, міськими радами та/або їх виконавчими органами, та/або сільськими, селищними, міськими головами покладених на них Конституцією та законами України повноважень.
2. ВАНП може бути створена в межах територій територіальних громад (раніше – лише населених пунктів).
3. Начальником ВАНП може бути призначений відповідний сільський, селищний, міський голова.
4. ВАНП набуває повноважень органів місцевого самоврядування, сільських, селищних, міських голів лише після прийняття відповідного рішення Верховною Радою України.
5. ВАНП (у разі її створення) діятиме не довше періоду дії військового стану і 30 днів після (раніше до наступних виборів).

2. Розробка нової Стратегії регіонального розвитку та нові засади просторового планування

Топ-8 викликів:

- втрата людського капіталу;
- структурні зміни в економіці, втрата експортного потенціалу регіонів;
- збільшення кількості територій, які потребують державної підтримки;
- значні руйнування та невідповідність інфраструктури актуальним потребам та безпековим викликам;
- втрата транзитного потенціалу та вимушена переорієнтація транспортно-логістичних потоків;
- екологічна шкода внаслідок бойових дій та тероризму РФ, мінування та забруднення територій;
- тимчасова окупація територій та втрата інституційної спроможності влади на місцевому рівні;
- невідповідність системи управління регіональним розвитком процедурам та кращим практикам ЄС.

Азархіна О.

Стратегія виживання: Які проблеми мають вирішити регіони.

URL: <http://surl.li/ocvyp> (дата звернення: 08.12.2023).

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДО 2027

Оновлення основного планувального документа
державної регіональної політики (2021-2027)

Проект
Стратегії

ПРОЦЕС

300 секторальних експертів

7 робочих груп:

- захист довкілля
- безпека
- електронне урядування
- людський капітал
- інфраструктура
- економіка
- інституції

РЕЗУЛЬТАТ

Регіональна політика, що відповідає сучасним військовим, екологічним, економічним, соціальним та інституційним викликам

Синхронізація стратегії з пріоритетами відновлення, зокрема в контексті Ukraine Plan та RDNA (World Bank)

Розвиток мультирівневого урядування з фокусом на принципи політики згуртованості та євроінтеграційні зобов'язання України

Рамка для цифровізації моніторингу та оцінки регіональної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях

ДОРОЖНЯ КАРТА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

➤ Проект постанови Уряду про затвердження карти вже на стадії погодження ЦОВВ.

Презентація
дорожньої
карти

ЯКОЮ МИ ХОЧЕМО БАЧИТИ ТЕРИТОРІАЛЬНУ ГРОМАДУ В УКРАЇНІ?

 Спроможною

сталі **інституції, повноваження, планування**

 Багатою

системна та якісна робота з **інвестиціями та податками**

 Інклюзивною

залученість громадян, доступні послуги та простори

 Прозорою

антикорупційні запобіжники, **підзвітність**, відкритість

 Інтегрованою

мультирівневе врядування, врегульований адмінтерустрій

РЕЄСТР ПОШКОДЖЕНОГО ТА ЗНИЩЕНОГО МАЙНА

НА СЬОГОДНІ В РЕЄСТР ВНЕСЕНО:

257 807

об'єктів нерухомого
майна

130 942

житлових будівель

1 243

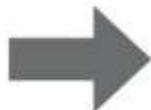
лінійних та нелінійних
об'єктів інфраструктури

У лютому 2023 року Законом України №2923 Реєстр був затверджений як єдина державна база даних для фіксації руйнувань та інструмент для контролю компенсацій за пошкоджене та знищене майно

ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ФОНДУ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

- Перезапуск Фонду відповідно до політики згуртованості та аналізу роботи аналогічних фондів у Європейському Союзі
- Розвиток культури місцевих запозичень – запуск на базі Фонду кредитних програм під низький відсоток для реалізації інвестиційних проєктів територіальних громад
- Запуск національного бюджету участі в рамках ДФРР — із застосуванням додатку Дія
- **Переїняття кращих практик Фонду ліквідації:**
 - методика пріоритизації проєктів
 - прозорість процесів та процедур
 - bottom up підхід

Дія

21,6 млрд

спрямовано на 834 проєкти місцевого та регіонального відновлення у 2023 році

- 13 серпня 2024 р. – затвердження Кабінетом Міністрів нової редакції Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 рр.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#Text>

1.01.2024 р. набрання чинності права юридичних осіб придбавати у власність земель сільгосппризначення

2024 р. – Ukraine Facility

Нові засади просторового планування

- Відбудова України: Бібліотека аналітичних матеріалів. URL: <http://surl.li/nqxbz> (дата звернення: 01.06.2023).
 - **План відновлення України.** URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2023).
- 5 основних принципів:
- негайний початок і поступовий розвиток;
 - нарощування справедливого добробуту;
 - інтеграція в ЄС;
 - відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах;
 - стимулювання приватних інвестицій.
- Богдан Т. План відновлення: сильні та слабкі сторони. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.htm |. (дата звернення: 18.08.2022)

Відновлення громад

- Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» від 12.05.2022 р. №2254-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text>)

Запроваджене поняття «програма комплексного відновлення» (області, громади)

- ПОРЯДОК розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них: затв. Пост. КМУ від 14.10.2022 р. №1159 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text>)
- Розробка комплексних планів: посібник для громад. URL: <https://bit.ly/3z12Rkp>.
- Як розробити комплексний план громади: посібник для професіоналів. URL: <https://bit.ly/38IPvEm>.
- Методичні рекомендації щодо розроблення програми комплексного відновлення території громад. URL: <http://surl.li/nqwxxy> (дата звернення: 01.06.2023).
- Зразки документів для підготовки програми комплексного відновлення території громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16800> (дата звернення: 23.06.2023).

- План дій з розробки Програми комплексного відновлення територій громад - експертні пропозиції. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16609> (дата звернення: 20.05.2023).
- Як не втратити шанс. Програма комплексного відновлення громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16184> (дата звернення: 02.03.2023).
- Як розроблювали Концепцію відбудови Макарівської громади. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=yak-rozroblyuvaly-kontseptsiyu-vidbudovy-makarivskoji-hromady> (дата звернення: 31.03.2023).
- Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі: Аналітична записка (серпень 2022). URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/658/files/zelene-vidnovlennyafinal.pdf> (дата звернення: 31.10.2022).
- Зелене відновлення українських громад: 10 проєктів, підтриманих Екодією. URL: <http://surl.li/nqwwk> (дата звернення: 01.06.2023).

3. Напрями децентралізації

ДОРОЖНЯ КАРТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ:

- Дорожня карта децентралізації
 - ПЛАН ЗАХОДІВ з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024 - 2027 роки
 - ОПЕРАЦІЙНИЙ ПЛАН реалізації проєкту Плану заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024 - 2027 роки
- URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0zDNT2ooHkQ> (дата звернення: 07.11.2023).
- URL: <https://mtu.gov.ua/content/reforma-decentralizacii-dorozhnya-karta.html> (дата звернення: 08.11.2023).

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА НАШОЇ МРІЇ

Спроможна

сталі **інституції, повноваження, планування**

Багата

системна та якісна робота з **інвестиціями та податками**

Інклюзивна

залученість громадян, доступні послуги та простори

Прозора

антикорупційні запобіжники, **підзвітність**, відкритість

Інтегрована

мультирівневе врядування, врегульований адмінтерустрій

ПРОЗОРА ТА ІНТЕГРОВАНА ГРОМАДА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ РІШЕНЬ

Переформатування місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу та запровадження системи нагляду за законністю рішень ОМС

- ### КЛЮЧОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ
- ▶ Законопроект №4298 «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні»
 - ▶ Законопроект № 2143-3 «Про місто Київ - столицю України»
 - ▶ Імплементация Закону «Про внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» щодо реформування територіальної організації виконавчої влади в Україні»

МУЛЬТИРІВНЕВЕ УРЯДУВАННЯ

Долучення територіальних громад до формування ключових національних та регіональних політик, забезпечення рівного доступу ОМС до членства у всеукраїнських асоціаціях

- ▶ Законопроект №2668 «Про внесення змін до статті 4 Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування»

МОНІТОРИНГ ТА БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ

DREAM

Створення внутрішнього моніторингового механізму в органах місцевого самоврядування. Стимулювання територіальних громад до розробки окремих антикорупційних програм для недопущення децентралізації корупції.

- ▶ Імплементация Закону № 3285-IX «Про порядок вирішення окремих питань адмінтерустрою України»
- ▶ Законопроект №4664 «Про порядок вирішення питань адмінтерустрою України»
- ▶ Законопроект про визначення порядку, підстав та критеріїв формування територіальних громад та визначення їх адміністративних центрів та його імплементация

ВРЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ АДМІНТЕРУСТРОЮ

Визначення чіткого порядку розв'язання питань адміністративно-територіального устрою, упорядкування назв адміністративно-територіальних одиниць, їх своєчасний облік.

БАГАТА ГРОМАДА

ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ГРОМАД

- Підвищення ефективності моніторингу та адміністрування місцевих податків
- Проведення інвентаризації податкової бази місцевих податків
- Розвиток культури місцевих запозичень на базі кращих практик ЄС та світу
- Синхронізація реформи ДФРР з пріоритетами реформи децентралізації

РЕФОРМА ПДФО

Удосконалення механізму зарахування ПДФО до місцевих бюджетів (за місцем проживання фізичної особи – платника). Моделювання потенційних сценаріїв.

ГОРИЗОНТАЛЬНЕ ВИРІВНЮВАННЯ

Перегляд механізму горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів відповідно до викликів воєнного часу

МІСЬКІ АГЛОМЕРАЦІЇ

Розвиток міжмуниципального співробітництва на базі міських агломерацій, законодавче врегулювання механізму створення та статусу міських агломерацій

КЛЮЧОВІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

- Законопроект № 6479 «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо комунальної власності»
- Законопроект № 4380 «Про адміністративний збір»
- Законопроект №6472 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо місцевих запозичень»

- Законопроект про створення та статус міських агломерацій

Фінансова децентралізація та автономія територіальних громад

ЗАКРІПЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РЕФОРМИ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

ПІСЛЯ СКАСУВАННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

РОЗРОБЛЕННЯ ПРОЄКТІВ ЗАКОНІВ

- 1 Муніципальний кодекс України або нова редакція Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні"
- 2 "Про префекта"
- 3 "Про внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо закріплення за органами місцевого самоврядування відповідного фінансового ресурсу для виконання оновлених повноважень"
- 4 "Про адміністративно-територіальний устрій України"

4. Міжнародний чинник розвитку регіональної політики та місцевого самоврядування

- Співпраця з міжнародними партнерами дозволяє будувати в Україні регіональну мережу підтримки спроможності громад. Створені в партнерстві між Україною та містами і регіонами ЄС, Агентства місцевої демократії, що вже функціонують у Дніпропетровській області, Харкові, Одесі, Вінниці, Рівному та Львові, Миколаєві та Бучі – один з прикладів успішної реалізації таких інструментів.
- Європейська асоціація місцевої демократії (ALDA - European Association for Local Democracy) сприяє належному врядуванню та участі громадян в місцевому самоврядуванні як в Європейському Союзі, так і за його межами. ALDA об'єднує понад 300 членів, включаючи органи місцевої влади, асоціації та організації громадянського суспільства.

<https://www.cities4cities.eu/LandingPage/Index?ReturnUrl=%2F>

Лекція 9. Політика в сфері будівництва та містобудування

- Принципи та особливості стратегічного регіонального/просторового планування.
- Організаційні засади стратегічного регіонального/просторового планування.
- Місто як населений пункт. Типологія міст в Україні. Структура органів управління містом. Житлово-комунальне господарство та управління ним. Тенденції у розвитку планування та забудови міст.

Фундаментальні цілі регіонального/просторового планування

- 1. Збалансований соціально-економічний розвиток регіонів.** Беручи до уваги економічні процеси, що впливають на Європу в цілому, специфічні регіональні ознаки та важливу роль, що відіграють моделі розвитку і мережі зв'язку, воно має контролювати зростання регіонів, які є перевантаженими або розвиваються занадто швидко, стимулювати розвиток відсталих регіонів та підтримувати чи створювати інфраструктуру, необхідну для пришвидшення економічного зростання таких регіонів, що мають серйозні проблеми з безробіттям, зокрема шляхом упорядкування трудової міграції на загальноєвропейському рівні. Периферійні райони, що мають особливі потреби і структурний потенціал для соціально-економічного розвитку, повинні мати більш тісний зв'язок з промисловими та економічними центрами Європи.
- 2. Покращення якості життя.** Регіональне/просторове планування стимулює покращення якості життя, зокрема у сферах побуту, праці, культури, дозвілля, сприяє підвищенню добробуту кожної людини шляхом створення робочих місць і надання економічних, соціальних та культурних послуг для забезпечення потреб різних верств населення у різних регіонах.
- 3. Відповідальний менеджмент природних ресурсів та захист навколишнього середовища.** Сприяючи розвитку стратегій, що мінімізують конфлікт між зростаючим попитом на природні ресурси та потребою у їх збереженні, регіональне просторове планування спрямовується на запровадження відповідального менеджменту навколишнього середовища, земельних, ґрунтових, повітряних, водних, енергетичних ресурсів, фауни і флори, приділяючи особливу увагу збереженню природної, культурної та архітектурної спадщини.
- 4. Раціональне землекористування.** З метою досягнення вищезазначених цілей землекористування має відповідати місцезнаходженню, організації та розвитку великих міських та промислових комплексів, основним інфраструктурам, а також вимогам захисту сільськогосподарських та лісових угідь. Будь-яка програма регіонального просторового планування має обов'язково доповнюватися програмою землекористування: лише таким чином можна досягти цілей, що становлять загальнодержавний інтерес.

Принципи регіонального/просторового планування

- **Демократичність** – планування має здійснюватись таким чином, щоб забезпечити участь громади та її політичних представників у цьому процесі.
- **Всебічність** – планування має забезпечувати координацію різноманітних секторальних програм та інтегрувати їх у єдиний інтегрований підхід.
- **Функціональність** – воно має враховувати існування регіональної свідомості, що базується на спільних цінностях, культурі та інтересах, які іноді перетинають адміністративні та територіальні кордони, а також брати до уваги існуючі інституційні домовленості між різними країнами.
- **Орієнтованість на тривалу перспективу** – воно має аналізувати та враховувати тривалу перспективу: довгострокові тенденції та шляхи розвитку економічних, соціальних, культурних, екологічних та пов'язаних з охороною навколишнього середовища явищ і видів діяльності.

Інституції системи регулювання сфери планування розвитку територій

- 1. Державні органи виконавчої влади з питань містобудування та архітектури** на центральному, регіональному і місцевому рівнях: профільне міністерство (Міністерство розвитку громад та територій України); обласні органи виконавчої влади з питань містобудування та архітектури; районні відділи (управління) містобудування та архітектури; головні управління містобудування та архітектури міських держадміністрацій; відділи (управління) містобудування та архітектури районних у містах держадміністрацій. Ключовими посадами в управлінні цими органами є головні архітектори міста, району в місті.
- 2. Органи місцевого самоврядування** – обласні, районні, міські ради, що через комісії з питань будівництва, архітектури, містобудування здійснюють підготовку та прийняття рішень щодо планування, розвитку, забудови територій, регуляторних актів управління.
- 3. Спеціальні органи державного нагляду (контролю)** у сфері будівництва та архітектури (державна інспекція архітектури та містобудування) з представництвами на регіональному та місцевому рівнях, що контролюють і регулюють дозвільну систему галузі.
- 4. Проектні інститути містобудування**, організації генерального проектування, установи, проектні фірми, що формують “пропозицію” на ринку архітектурного проектування.
- 5. Будівельні організації та установи генерального підряду**, що формують будівельні послуги.
- 6. Громадські організації** – Національна спілка архітекторів України; Будівельна палата України; Українська асоціація якості; Центральний комітет профспілки працівників будівництва та промисловості будівельних матеріалів України; Українська будівельна асоціація; інші асоціації та громадські неприбуткові об’єднання архітекторів і будівельників, що виконують дорадчу, координаційну та наглядово-контрольну функції з органами державної влади та місцевого самоврядування.
- 7. Інвестори**, замовники будівництва (проектування), **агентства нерухомості**, суб’єкти господарської діяльності, **фізичні та юридичні особи**.

Нові засади просторового планування в умовах війни

- Відбудова України: Бібліотека аналітичних матеріалів. URL: <http://surl.li/nqxbz> (дата звернення: 01.06.2023).
 - **План відновлення України.** URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 01.04.2023).
- 5 основних принципів:
- негайний початок і поступовий розвиток;
 - нарощування справедливого добробуту;
 - інтеграція в ЄС;
 - відбудова кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах;
 - стимулювання приватних інвестицій.
- Богдан Т. План відновлення: сильні та слабкі сторони. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.htm |. (дата звернення: 18.08.2022)

Відновлення громад

- Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» від 12.05.2022 р. №2254-IX (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text>)

Запроваджене поняття «програма комплексного відновлення» (області, громади)

- ПОРЯДОК розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них: затв. Пост. КМУ від 14.10.2022 р. №1159 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text>)
- Розробка комплексних планів: посібник для громад. URL: <https://bit.ly/3z12Rkp>.
- Як розробити комплексний план громади: посібник для професіоналів. URL: <https://bit.ly/38IPvEm>.
- Методичні рекомендації щодо розроблення програми комплексного відновлення території громад. URL: <http://surl.li/nqwxxy> (дата звернення: 01.06.2023).
- Зразки документів для підготовки програми комплексного відновлення території громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/en/news/16800> (дата звернення: 23.06.2023).

- План дій з розробки Програми комплексного відновлення територій громад - експертні пропозиції. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16609> (дата звернення: 20.05.2023).
- Як не втратити шанс. Програма комплексного відновлення громади. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16184> (дата звернення: 02.03.2023).
- Як розроблювали Концепцію відбудови Макарівської громади. URL: <https://www.prostir.ua/?blogs=yak-rozroblyuvaly-kontseptsiyu-vidbudovy-makarivskoji-hromady> (дата звернення: 31.03.2023).
- Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі: Аналітична записка (серпень 2022). URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/658/files/zelene-vidnovlennyafinal.pdf> (дата звернення: 31.10.2022).
- Зелене відновлення українських громад: 10 проєктів, підтриманих Екодією. URL: <http://surl.li/nqwwk> (дата звернення: 01.06.2023).

Методичне забезпечення

Підручники

Європейська регіональна політика: підручник. За ред. Крисоватого А. та Ліщинського І. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 236 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124040/mod_resource/content/1/evropeyska_regionalna_politika_pidruchnik.pdf.

Куц Ю.О., Мамонова В.В., Наконечний В.В., Ольшанський О.В. Територіальна організація влади в Україні: підручник. За заг. ред. В.В.Мамонової. 2–ге вид., випр. і доп. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2017. 260 с.

Регіональна політика Європейського Союзу: підручник. За ред. Віктора Чужикова. К.: КНЕУ, 2016. 495 с. URL: <http://surl.li/dmzfl>.

Основи регіонального управління в Україні : підручник. Авт.-упоряд. : В. М. Вакуленко, М. К. Орлатий, В. С. Куйбіда та ін.; за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. К. : НАДУ, 2012. 576 с. URL: <http://surl.li/dmzel>.

Управління сучасним містом: підручник. За ред. В.М.Вакуленка, М.К.Орлатого. К. : НАДУ, 2008. 632 с. URL: <http://surl.li/dmzdt>.

Навчальні посібники

Державне та регіональне управління : навч. посіб. / О. Ю. Бобровська, Т. О. Савостенко, О. Ю. Матвеєва, В. К. Лебедева. 2-ге вид., доповн. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2018. 160 с. URL: <http://surl.li/dnboj>.

Кравченко В.В., Бородін Є.І., Квітка С.А. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навч. посіб. у схемах. Дніпро: ГРАНІ, 2018. 148 с. URL: <http://surl.li/dmzdm>.

Панченко Т.В. Політична регіоналістика: навчальний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 188 с.

Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. К., 2017. 110 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124042/mod_resource/content/1/mistseve_samovriaduvannia_detsentralizatsiia.pdf.

Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування: Навч. посібник. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с. URL: <http://surl.li/dmzdc>.

Організація співробітництва територіальних громад в Україні: практичний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України, Рада Європи. К., 2017. URL: <http://surl.li/dmzff>.

Методичні рекомендації

Політична регіоналістика: методичні рекомендації до вивчення дисципліни для аспірантів спеціальності «Політологія». Уклад. Перегуда Є.В. Київ: КНУБА, Ф-ОП Шпак В.Б., 2023. 50 с.

Словники, довідники

План для Ukraine Facility 2024-2027. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2023).

Атлас нового адміністративно-територіального устрою України; новий районний поділ та територіальні громади: 2020. Міністерство розвитку громад та територій України, ОБСЄ, Тов-во дослідників України, 2020. URL: <http://surl.li/dxvmkr>.

Індекс цифрової трансформації регіонів України: підсумки 2023 року. URL: <http://surl.li/qblulf> (дата звернення: 01.06.2024).

Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. ґ Т. 5 : Територіальне управління / наук.-ред. колегія : О. Ю. Амосов (співголова), О. С. Ігнатенко (співголова) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2011. 408 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/122361/mod_resource/content/1/entsiklopedia_region.pdf.

Руденко О.М., Козюра І.В., Ткаленко Н.В., Іваницька О.М., Червякова О.В., Шевченко А.Є. Місцеве самоврядування: словник-довідник: навч. посібн. Київ: Кондор, 2016. 182 с.

Нормативно-правові акти

Конституція України у редакції Закону України від 02.06.2016 р. №1401=VIII [Електронний ресурс] //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-вр#Text(дата звернення: 01.09.2023).

Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. Редакція від 29.09.2021. Відомості Верховної Ради України. 2010. №50-51. Ст. 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Виборчий кодекс України від 19.12.2019 р. №396-IX. Редакція від 01.08.2021. Відомості Верховної Ради України. 2020. №7, №8, №9. Ст. 48. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 р. №1275-VI. Редакція від 11.01.2019. Відомості Верховної Ради України. 2009. №38. Ст. 534. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-17#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. №79-VIII. Редакція від 01.01.2017. Відомості Верховної Ради. 2015. №12. Ст. 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-19/paran34#n34> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо набуття повноважень сільських, селищних, міських голів» від 09.02.2017 р. №1850-VIII. Редакція від 01.01.2020. Відомості Верховної Ради. 2017. №13. Ст. 143. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1850-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо організації проведення перших виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 04.09.2015 р. №676-VIII. Редакція від 01.01.2020. Відомості Верховної Ради. 2015. №37-38. Ст. 371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» від 28.04.2021 р. №1423-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T211423?an=1497> (дата звернення: 01.09.2023).

- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» від 09.04.2015 р. №320-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. №28. Ст. 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій». від 09.07.2022 р. № 2389-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку інституту старост» від 14.07.2021 р. №1638-IX. Відомості Верховної Ради. 2021. №39. Ст. 321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1638-IX#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування» від 22.02.2024 р. №3590-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text> (дата звернення: 01.06.2024).
- Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про співробітництво територіальних громад" щодо упорядкування окремих питань співробітництва територіальних громад» від 12 січня 2023 р. №2867-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2867-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про Генеральну схему планування території України» від 07.02.2002 р. №3059-III. Редакція від 18.11.2012. Відомості Верховної Ради України. 2002. №30. Ст. 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. Редакція від 02.12.2012. Відомості Верховної Ради України. 2000. №25. Ст. 195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» від 17.12.2020 р. №1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. №889-VIII. Редакція від 13.10.2021. Відомості Верховної Ради. 2016. №4. Ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05.02.2015 р. №157-VIII. Редакція від 14.05.2020. Відомості Верховної Ради. 2015. №13. Ст. 91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 р. №156-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст.90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих міст» від 04.03.2004 р. №1580-IV. Редакція від 10.06.2012. Відомості Верховної Ради України. 2004. №24. Ст. 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про міжнародне територіальне співробітництво України» від 24.04.2024 р. №3668-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3668-20#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. Редакція від 29.08.2021. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. №586-XIV. Редакція від 01.08.2021. Відомості Верховної Ради України. 1999. №20-21. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 01.08.2023).

Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 р. №2625-III. Редакція від 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України. 2001. №48. Ст. 254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2625-14#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 02.05.2023 р. №3077-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text> (дата звернення: 01.07.2023).

Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11.07.2002 р. №93-IV. Редакція від 23.04.2021. Відомості Верховної Ради України. 2002. №40. Ст. 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р. №2850-I.V Редакція від 02.12.2012. Відомості Верховної Ради України. 2005. №51. Ст. 548. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15.01.1999 р. №401-XIV. Редакція від 01.01.2011. Відомості Верховної Ради України. 1999. №11. Ст. 79. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. №2768-III. Редакція від 07.10.2021. Відомості Верховної Ради України. 2002. №3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Редакція від 01.08.2021. Відомості Верховної Ради України. 2011. №13-14, №15-16, № 17. Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» від 18.03.2015 р. №196. Редакція від 06.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України» від 22.03.2024 р. №324. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 05.08.2020 р. №695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. №1001. Втратила чинність на підставі Постанови КМ №385 від 06.08.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.2014 р. №385. Редакція від 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від 08.04.2015 р. №214. Редакція від 31.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення для визнання територій депресивними» від 02.03.2010 р. №235. Редакція від 18.08.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» від 15.12.2010 р. №1132. Редакція від 29.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-%D0%BF/print1433743691353383#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди» від 23.05.2007 р. №751. Редакція від 25.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених Стратегії і плану заходів» від 11.11.2015 р. №931. Редакція від 17.11.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» від 11.11.2015 р. №932. Редакція від 01.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації у 2021-2023 роках Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки» від 12.05.2021 р. №497-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року» від 18.08.2021 р. №1078-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 01.04.2014 р. №333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Статут територіальної громади міста Києва: Затв. ріш. Київської міської ради від 28.03.2002 р. №371/1805 (із змінами та доповненнями, внесеними рішенням Київради від 19.12.2002 р. №154/314, рішенням Київради від 27.02.2003 р. №263/423). Зареєстровано наказом Міністерства юстиції України від 2.02.2005 р. №14/5. URL: <http://kmr.gov.ua/uk/content/statut-terytorialnoyi-gromady-mista-kyyeva> (дата звернення: 01.09.2023).

Указ Президента України «Про Концепцію державної регіональної політики» від 25.05.2001 р. №341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Методика розроблення місцевих енергетичних планів: затв. Наказом Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України від 21.12.2023 р. №1163. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16.02.2024 р. за №245/41590. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0245-24#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15.10.1985 р.). Офіційний переклад. Ратифіковано Законом України від 15.07.1997 р. №452/97- ВР. Редакція від 16.11.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 01.09.2023).

Declaration of the Assembly of European Regions On Regionalism in Europe. Adopted by the Assembly meeting in Basel on 4th December 1996: URL: <https://www.minregion.gov.ua/press/news/rozvytok-mizhmunicypalnogo-spivrobitnyczstva-komitet-vru-pidtrymav-vidpovidnyj-zakonoprojekt/> (дата звернення: 01.09.2023).

European Urban Charter adopted by the Council of Europe's Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe (CLRAE) on 18 March 1992, a Session held during the annual Plenary Session of the CLRAE (17-19 March 1992, Strasbourg). URL: <https://rm.coe.int/ref/CHARTE/URBAINE> (дата звернення: 01.09.2023).

Європейська хартія міст II (Маніфест нової урбаністики). Прийнята Конгресом місцевої і регіональної влади Ради Європи 29.05.2008 р. в Стразбурзі. URL: <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart.pdf> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності агенцій регіонального розвитку» від 21 жовтня 2022 р. №1203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів» від 04.08.2023 р. №816 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Наказ Міністерства розвитку громад та територій України «Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади» від 22.09.2022 р. №172. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Реформа децентралізації. Дорожня карта. URL: <https://mtu.gov.ua/content/reforma-decentralizacii-dorozhnya-karta.html> (дата звернення: 01.09.2023).

OECD Recommendation on Regional Development Policy. URL: <https://www.oecd.org/regional/oecd-recommendation-regional-development-policy.htm> (дата звернення: 01.09.2023).

Закон України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» від 28 липня 2023 р. №3285-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> (дата звернення: 01.09.2023).

Додаткова література

Андрущенко Т.В. Регіональна ідентичність: зміст, типи та особливості формування. Політикус. 2019. Вип. 4. С. 93-97. URL:

http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/122947/mod_resource/content/1/andrushchenko_regionalna_identichnist.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Архіпенко І. Зарубіжний досвід формування й реалізації регіональної економічної політики. Державне управління та місцеве самоврядування. 2019. Вип. 2 (41). С. 32-42.

Бабінова О. Регіональна політика як предмет науково-теоретичного аналізу. Вісник НАДУ. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124674/mod_resource/content/1/regionalna_politika_istoriografiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Батанов О.В. Акіосфера сучасного муніципалізму: політичні та правові аспекти. Вісник Донецького національного університету. Сер.: Політичні науки. 2016. С. 6-12. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124672/mod_resource/content/1/batanov_munitsipalism_aksiologiiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Башлик Д. Громади – одні з ключових бенефіціарів ринку земель. URL: <https://minagro.gov.ua/news/hromady-odni-z-kliuchovykh-benefitsiariv-rynku-zemel-denys-bashlyk> (дата звернення: 15.02.2024).

Була С. Актори локальної демократії та особливості їхньої участі в локальних політичних процесах. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2015. Випуск 7. С. 126–137. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124673/mod_resource/content/1/bula_aktory_lokalna_demokratiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Верменич Я.В. Регіональна інтеграція в умовах глобалізації: теорії та сучасні реалії. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. 351 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/122948/mod_resource/content/1/vermenych_regionalizatsiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Войтик О. Особливості державного управління регіональним розвитком: теоретичні аспекти. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1(32). С. 21-26. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124643/mod_resource/content/1/osoblivosti_politiki_regionalnogo_rozvitku.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Грищенко І.М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124041/mod_resource/content/1/zarubizhne_upravlinnia_rozvitkov_grishchenko.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Дейдей Д.М. Еволюція виборчого законодавства як основи формування представницької влади на місцевому рівні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №24. С. 110-114. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/126379/mod_resource/content/1/evolution_local_elections_Ukraine.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

Деякі питання проведення моніторингу та оцінювання державної регіональної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2024 р. №305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.06.2024).

Досвід децентралізації у країнах Європи : зб. док. Пер. з іноз. мов. Заг. ред. В. Б. Гройсмана. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 766 с. URL: <https://radaprogram.org/sites/default/files/publications/decentralization.pdf> (дата звернення: 01.09.2023)..

Доступні сервіси у віддалених населених пунктах: 6 громад отримали мобільні ЦНАПи. [Міністерство цифрової трансформації України](#). URL: <http://surl.li/retirj> (дата звернення: 16.05.2024).

Жаліло Я.А. та ін. Нова регіональна політика для нової України: Аналітична доповідь (Скорочена версія). К., Інститут суспільно-економічних досліджень, 2017. 36 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124745/mod_resource/content/1/nova_regionalna_politika.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Журавльова О. Новий адміністративно-територіальний устрій: як змінюють карту України. URL: <https://www.dw.com/uk/novyi-administratyvno-terytorialnyi-ustrii-yak-zminiuiut-kartu-ukrainy/a-53759340> (дата звернення: 01.05.2024).

Зверяков М. І., Кухарська Н. О., Клевцевич Н. А., Шараг О. С. Стратегування регіонального розвитку: теорія, методологія, концепція: монографія. Одеський національний економічний університет МОН України. Одеса : Атлант VOI COIU. 241 с.

Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

Іжа М., Голинська О., Матвеєнко І. Підготовка кадрів місцевого самоврядування в Україні: нові виклики та перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 10–19.

Іжак О.І. Щодо унормування функціонування міських агломерацій: Записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/rehionalnyy-rozvytok/shchodo-unormuvannya-funktsionuvannya-miskykh-ahlomeratsiy> (дата звернення: 01.09.2023)..

Кармазіна М., Бевз Т., Горбатюк М., Зорич О. Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991-2019 рр.). Київ : ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.

Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

Коваленко Д.О. Регіональні еліти як об'єкт теоретичного дослідження. Молодий вчений. 2017. №2(42). С. 18-21. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123400/mod_resource/content/1/regionalni_eliti.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Козлова І. Право на місто в сучасних українських реаліях: актори та шляхи реалізації (на прикладі м. Львова). Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2016. Випуск 37. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123629/mod_resource/content/1/pravo_na_misto_v_ukraini.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Котенко Я., Ткачук А. Локальна ідентичність як умова розвитку об'єднаних територіальних громад (навчальний модуль). К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 48 с. URL: <http://surl.li/ebskv> (дата звернення: 01.05.2024).

Краснопольська Т.М. Регіональна політика України: типи та інструменти. Актуальні проблеми політики. 2016. Вип. 58. С. 189-202. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124044/mod_resource/content/1/regionalna_politika_tipi_instrumenti.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Кривецький О. Новий територіально-адміністративний поділ як ключовий крок реформи децентралізації. *Громадська думка про правотворення*. 2020. №16(201). С. 12-14. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2020/16.pdf> (дата звернення: 01.09.2023)..

Кубраков О. Три ключові напрямки роботи в сфері децентралізації: завершення реформи, посилення спроможності громад та регіональний розвиток. URL: <https://mtu.gov.ua/news/35423.html> (дата звернення: 19.03.2024).

Куйбіда В., Ткачук А., Забуковець-Ковачич Т. Регіональна політика : правове регулювання. Світовий та український досвід. За заг. ред. Р. Ткачука. К.: Леста, 2010. 224 с. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/125727/mod_resource/content/1/Politika_regionalnogo_rozvitku_evrosoyuz.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеракції національно-громадянського та етнічного : монографія. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2023. 216 с.

Маруняк Є., Лісовський С., Голубцов О., Чехній В. та ін. Дослідження впливу концентрації сільськогосподарських земель на довкілля та суспільство в Україні (повна версія). К., 2020. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/127264/mod_resource/content/1/kontsentratsiia_zemel_suspilstvo.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Методологія оцінки корупційних ризиків в діяльності органів місцевого самоврядування. Київ, 2024. 156 с.

Механізми реалізації регіональної політики: оцінка ефективності та напрями удосконалення: монографія. Наук. ред. С.Л. Шульц; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 205 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL:

http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/122362/mod_resource/content/2/mechanismus_region_politika.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Мінінфраструктури презентує тестову версію Геоінформаційної системи регіонального розвитку. URL: <http://surl.li/ciyuip> (дата звернення: 13.03.2024).

Мінфін: Уряд надав можливість сільським та селищним бюджетам залучати запозичення для прискорення соціально-економічного розвитку/ URL: <http://surl.li/ruvpsh> (дата звернення: 22.03.2024).

Міста в Україні. URL: <https://www.prostir.ua/?news=mista-v-ukrajini> (дата звернення: 01.09.2023)..

Місцеве самоврядування в Україні та зарубіжних державах: порівняльно-правові аспекти: монографія. За заг. ред. О. В. Батанова, О. В. Марцеляка, А. Берлінгуера. Київ: Вид-во «ОСНОВА», 2020. 672 с.

Мішина Н.В. Муніципальна реформа в Україні: стан і перспективи. Право України. 2018. №4. С. 126-138.

Негода В. Українці підтримують реформу місцевого самоврядування та децентралізації влади і вважають, що її потрібно продовжувати — результати соціопитування. URL: <http://surl.li/lnmo> (дата звернення: 01.05.2024).

Нестерович В.Ф. Децентралізація як конституційний принцип здійснення публічної влади на регіональному та місцевому рівнях. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2019. №3 С. 47-54. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/127055/mod_resource/content/1/nesterovich_detsentralizatsiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Новіков С. В Україні презентували оновлений реєстр договорів про міжмуніципальне співробітництво. URL: <http://surl.li/dqlhom> (дата звернення: 03.05.2024).

Оновлення регіональних стратегій задля забезпечення стабільного розвитку: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/onovlennya-regionalnikh-strategiy-zadlya-zabezpechennya> (дата звернення: 01.09.2023)..

Остапенко П., Бончковський О. Перхалюк Р. Остапенко С. Атлас адміністративно-територіального устрою України: новий районний поділ та територіальні громади: 2020. Вид. друге. К., 2020. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/atlas_novogo_atu_2020.pdf (дата звернення: 01.05.2024).

Панченко Т.В. Регіональна і локальна ідентичності як складові культури субсидіарної демократії. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123393/mod_resource/content/1/regionalna_lokalna_identichnist.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Панченко Т. Субсидіарність як ієрархія рівнів громадянської залученості. Освіта регіону. 2010. №2. С. 69-74. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/122946/mod_resource/content/1/panchenko_subsiarnist.pdf (дата звернення: 01.09.2023)..

Перегида Є.В. Виконавча влада України: Політико-правові аспекти модернізації: монографія. К.: Логос, 2013. 408 с.

Перегида Є.В. Право на місто: проблеми та шляхи реалізації. Права людини в умовах розбудови соціальної правової держави в Україні: зб. наук. пр. К.: Бескиди, 2020. С. 65-74.

Попит українців на землю та нерухомість зріс із початку року у 1,5 раза. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/312454-popit-ukrayinciv-na-zemlyu-ta-neruxomist-zris-iz.html> (дата звернення 10.05.2024). |

Пирогова Д. Львів: як взаємодіють органи міської влади та громадянське суспільство. URL: <https://mistosite.org.ua/articles/lviv-iak-vzaiemodiut-orhany-miskoi-vlady-i-hromadianske-suspilstvo> (дата звернення: 01.09.2023).

- Регіональні політичні еліти в Україні: аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991-2018 рр.) / За ред. М.С. Кармазіної Київ. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 264 с.
- Реконструкція міських територій : підручник / за ред. Т. В. Жидкової, О. В. Завального: Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. 353 с.
- Романова В., Умланд А. Відносини по лінії центр-периферія в Україні: ресурси підвищення стійкості держави. Політичні дослідження. 2023. №2(6). С. 103-122.
- Савчук Д. Передача земель громадам та інші нововведення Закону №1423-IX. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/204672_peredacha-zemel-gromadam-ta-nsh-novovvedennya-zakonu-1423-ix (дата звернення: 01.09.2023).
- Скопненко Ю. Столичне місто як об'єкт управління: порівняльно-правовий аспект. Віче. 2014. №20. URL: <http://veche.kiev.ua/journal/4406/> (дата звернення: 01.09.2023).
- Стецюк М. Минуле та майбутнє «розумних міст». URL: <https://ecotech.news/technology/668-minule-ta-majbutne-rozumnikh-mist.html> (дата звернення: 01.09.2023).
- Стратегічне планування розвитку територіальних громад — шлях України до Європейського Союзу. URL: <http://surl.li/edkho> (дата звернення: 01.05.2024).
- Територіальний розвиток і регіональна політика в Україні: Виклики та пріоритети України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України. Наук. редактор В. С. Кравців. Львів, 2018. 157 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/124726/mod_resource/content/1/detsentralizatsiia_dopovid_dolishniy_2018.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
- Тищенко І. Що таке міський публічний простір. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/shcho-take-miskyi-publichnyi-prostir> (дата звернення: 01.09.2023).
- Федорів П. Капіталізм, неолібералізм та міста. URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/kapitalizm-neoliberalizm-i-mista> (дата звернення: 01.09.2023).
- Цифровізація громад: які результати діджитал-проектів у регіонах. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizatsiia-hromad-iaki-rezultaty-didzhytal-proektiv-u-rehionakh> (дата звернення: 08.01.2024).
- Ahmad, E. & Brosio, G. (2009). Does Decentralisation Enhance Service Delivery and Poverty Reduction?. Chapter 1 in Does Decentralisation Enhance Service Delivery and Poverty Reduction? Cheltenham: Edward Elgar Publishing, Cheltenham. URL: <http://surl.li/mkbfk> (Date of access 01.05.2024).
- Anderson B. The City in Transgression. Human Mobility and Resistance in the 21st Century. Routledge, 2020. 230 p.
- Brenner N. New Urban Spaces. Urban Theory and the Scale Question. Oxford University Press, 2019. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123633/mod_resource/content/1/miska_kritichna_teoriiia.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
- Brinkerhoff, D. W., & Johnson, R. W. (2009). Decentralized local governance in fragile states: Learning from Iraq. International Review of Administrative Sciences, 75(4), 585-607. URL: <http://surl.li/mkbfk> (Date of access 01.05.2024).

Brown, A. (2013). Municipal Partnerships for Prosperity: Empowering the Working Poor. Chapter 8 in Sansom, G., & McKinlay, P. (eds.) *New Century Local Government: Commonwealth Perspectives*. London: Commonwealth Secretariat. <http://surl.li/mkbks> <http://surl.li/mkbko> (Date of access 01.05.2024).

European Commission. (2012). *Thematic global evaluation of European Commission Support to Decentralisation Processes. Final Report*. Brussels: EuropeAid. URL: <http://surl.li/mkbks> (Date of access 01.05.2024).

Fredriksen, K. (2013). *Decentralisation and Economic Growth - Part 3: Decentralisation, Infrastructure Investment and Educational Performance*. OECD Working Papers on Fiscal Federalism 16. Paris: OECD Publishing. <http://surl.li/mkblb> (Date of access 01.05.2024).

Jackson, P. & Scott, Z. (2007). *Local Government in Post-Conflict Environments*. Report to UNDP. Birmingham: University of Birmingham. URL: <http://surl.li/mkblg> (Date of access 01.05.2024).

Kaplan D.H. *Territorial Identities and Geographic Scale*. URL: <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=3115> (дата звернення: 01.09.2023)..

Kuchuran A. *Civic Activists as the Actor of the Local Political Regime in Ukraine*. URL: http://org2.knuba.edu.ua/pluginfile.php/123647/mod_resource/content/1/kuchuran_activists_local_regimes.pdf (дата звернення: 01.09.2023).

Kyed, H. M. & Engberg-Pedersen, L. (2008). *Local Governance in Fragile States*. DIIS Policy Brief. Copenhagen: Danish Institute of International Studies (DIIS). URL: <http://surl.li/mkblj> (Date of access 01.05.2024).

Schultze-Kraft, M., & Morina, E. (2014). *Decentralisation and Accountability in War-to-Peace Transitions: The Case of Kosovo*. *IDS Bulletin*, 45(5), 92-104. URL: <http://surl.li/mkbln> (Date of access 01.05.2024).

Smoke, P., Loffler, G. & Bosi, G. (2013). *The Role of Decentralisation/ Devolution in Improving Development Outcomes at the Local Level: Review of the Literature and Selected Cases*. New York: Local Development International LLC. URL: <http://surl.li/mkblo> (Date of access 01.05.2024).

Sujit Choudhry, I. Michael Heyman, Richard Stacey. *Decentralization in Unitary States*. Center for Constitutional Transitions, International Institute for Democracy and Electoral Assistance and the United Nations Development Project. 2014. 140 p.

UNDESA. (2010). *Engaging Citizens in Postconflict Reconstruction: Decentralization for Participatory Governance*. Chapter V in *Reconstructing Public Administration after Conflict: Challenges, Practices and Lessons Learned*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs. URL: <http://surl.li/mkblq> (Date of access 01.05.2024).